

**Commentariorum ac disputationum, in tertiam partem divi
Thomae tomi quinque**

Priorum vigintisex Quaestionum eius Partis expositionem complectens

Suárez, Francisco

[Köln], 1617

Qvæstio XX. De conuenientibus Christo secundum quod patri fuit
subiectus, in duos articulos diuisa.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-93775](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-93775)

Niceph.
Theophyl.
Alexand.

reuocandos esse ad statum sanctorum angelorum, quem errorem damnatum esse contra Orig. in V. Synod. refert Nicephor. lib. 17. histor. c. 27. & 28. & contra eundem videri potest late Theophilus Alexandrinus in duabus epistolis, quæ referuntur in i. tom. Bibliot. sanct. & in alijs locis hic error ex professo impugnatur, ostendendo, penas inferni esse æternas & immutabiles, in hoc ergo sensu certissimum est, Christum non redemisse angelos, nec mortuum esse pro illis, non quia id fieri non potuerit, sed quia Deus statuit illis non parcere, nec remedium præstare, cuius potissima ratio est infernalis Dei voluntas, congruenter vero adduximus supra quæst. 1. art. 2.

Bernard.
Dionys.
Theodor.
Theophyl.

De posteriori ergo sensu versari potest quæstio inter Catholicos, quæ suppositis ijs, quæ in præcedenti sect. dicta sunt magis ad modum loquendi, quam ad rem spectat. Oportet tamen proprie, & castè loqui. Bernardus ergo locis citatis sectione præcedenti, videtur probare illam locutionem Christum redemisse angelos sanctos, gratiam præseruationis illis conferendo. Dionysius etiam, c. 8. de diu. nomi. in fine dicit redemptionem posse appellari ex eo, quod non finit, quæ vere sunt, ad id cadere vt non sint. Præterea Theod. ad Hebr. 2. dicit, Christum pro creaturis omnibus mortuum fuisse, vbi enim nos legimus, vt gratia Dei pro omnibus gustaret mortem, ipse legit, vt absque Deo pro omnibus gustaret mortem, & exponit, Deo excepto, pro omnibus gustauit mortem. Vbi Theophyl. licet lectionem illam non probet, quam à Nestorianis dicit esse indutam, illa tamen supposita, expositionem Theodor. approbat.

August.
Bernard.

Dicendum vero breuiter est primo Christum proprie loquendo non esse mortuum pro angelis, vt recte docet August. in Enchirid. c. 61. & sequentibus, & eodem sensu dicit Bernard. serm. in ser. 4. hebdo. sanct. passionem Christi, neq. bonis, neq. malis angelis datam esse, sed tantum hominibus, multa etiam, quæ in sectione præcedenti in primo argumento primæ sententiæ adducta sunt, hoc confirmant.

2 Cor. 5.

Christum non
proprie pro
angelis mor-
tuum.

Quibus addi potest illud 2. ad Corinth. 5. Si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Sed angeli non sunt mortui: ergo nec pro illis Christus mortuus est. Ratio vero est, quia mors vt mors, non est assumpta propter angelos, sed solum propter homines lapsos, vnde gratia non est data angelis ex præmissione meriti fundati in morte Christi, sed fundati absolute in charitate & bonis operibus Christi hominis, ac propterea neque illis data est gratia dependenter à morte Christi, nam si homo non peccasset, Christus non esset mortuus, vt supra dictum est. Deniq. mors, & aliæ penæ per se primo assumptæ sunt ad satisfaciendum, vnde pro illis solis dicitur Christus mortuus pro quibus satisfaciit, non autem satisfecit pro angelis, licet illis meruerit, sed satisfecit pro hominibus, ad quos expiandos se ipsum obtulit sacrificium. Nec vero, si Christus angelis meruit, propterea sequitur pro illis mortuum esse, primum quia non est necesse, vt per ipsam mortem illis meruerit, sicut nobis, sed per alios actus charitatis, vel religionis, &c. quamquam enim omnes actus Christi de se digni essent quolibet præmio, potuerunt tamen ab ipso, quidam actus ordinari ad vnum effectum, & non ad alios, vt ex supra dictis in hac quæst. & in q. 11. artic. 2. satis constat. Secundo & melius, quia quantum meritum mortis extrinsecum sit ad angelos, non inde fit mortuum esse pro angelis, quia non pro illis ordinata, & assumpta est mors. Exemplum euidentius est, quia Christus per mortem suam sibi aliquid meruit: & tamen non propterea dici potest pro se mortuus, quin potius in Concil. Ephe. can. 10. damnantur dicentes, Christum pro se obtulisse sacrificium, & definitur pro solis hominibus obtulisse.

Dico secundo, Christum non posse proprie dici redemptorem angelorum. Hoc etiam colligitur ex

Augustin. supra, & ex communi modo loquendi Angelicorum. Ratio est, quia nullus redimitur, nisi qui sub peccato seruit, vt ex Zozimo Pap. dicit August. 20. epist. 157. sed angeli sancti nunquam seruierunt peccato. Nec satis est, quod potuerint peccare, & propter merita Christi præseruari sint; hac enim ratione potuerunt dici diuina virtute, seu propter Christi merita fuisse præuenti, ne peccarent, seu defensi à peccato, vt loquitur Fulgent. lib. 2. ad Trasimund. cap. 1. circa finem; non tamen hoc sufficit ad propriam redemptionem, quia redemptio dicit iteratam emptionem. Supponit ergo, eum qui redimitur, esse aliquo modo captiui, & venundatum sub peccato vel in se, vel in radice sua, ex qua necessario contrahenda esse seruitus, & captiuitas peccati: angeli tamen sancti neutro modo fuerunt captiui, & ideo non fuerunt redempti, neque à Christo meritorie, neque à Deo vt principali autore gratiæ; sicut etiam mali angeli non possunt dici quoad sufficientiam redempti, eo quod illis data est sufficientes gratia, qua possent vitare peccatum. Adde, Christum solum redemisse, apprie pro quibus satisfecit, Christi enim redemptio hoc torum, & hoc potissimum includit: certum est autem, Christum non satisfecisse pro angelis. Potest ergo Christus vere dici sanctificator, iustificator, & glorificator angelorum, non vero proprie redemptor. Vnde illæ locutiones Bernard. & Dionys. supra citatæ non sunt omnino propriæ, & rigorosæ, omnem enim liberationem à peccato, redemptionem vocant, nos vero hic explicamus propriam, & rigorosam significationem verborum. Et idem ad Theodoretum dicendum est, cuius locutio magis vitanda est, quia magis redolere errorem Orig. quamquam à Theodoro in Catholico sensu explicetur, dicit enim Christum mortuum esse pro omnibus, quia per ipsum omnia in statuantur, vt Paul. alio loco dixit.

QUESTIO XX.

De conuenientibus Christo, secundum quod Patri fuit subiectus, in duos articulos diuisa.

Einde considerandum est de his, quæ conueniunt Christo per comparationem ad Patrem. Quorum quadam dicuntur de ipso secundum habitum ipsius ad Patrem: puta, quod est ei subiectus, quod ipsum orauit, quod in sacerdotio ministravit. Quadam vero dicuntur, vel dici possunt secundum habitum Patris ad ipsum: puta, si Pater enim adoptasset, & quod eum prædestinauit.

Primo igitur considerandum est de subiectione Christi ad Patrem. Secundo, de eius oratione. Terrio, de ipsius sacerdotio. Quarto, de adoptione, an ei conueniat. Quinto, de eius prædestinatione.

Circa primum quaeruntur duo.

Primo, vtum Christus sit subiectus Patri.

Secundo, vtum sit subiectus sibi ipsi.

ARTICVLVS I.

Vtrum dicendum sit, Christum esse subiectum Patri.

tri,

Primum sic proceditur. Videtur, quod non sit dicendum, Christum esse subiectum Patri. Omne enim quod subicitur Deo Patri, est creatura: quia, vt dicitur in lib. 2. de Ecclesiasticis dogmatibus, in Trinitate nihil est seruens, neque subiectum. Sed non est simpliciter dicendum quod Christus sit creatura, vt supra dictum est. Ergo

Cap. 4 habetur hic liber
Deo Patri subiectus.

2. Præterea, ex hoc dicitur aliquid Deo subiectum, quod est
eius dominio seruens. Sed humanæ nature in Christo non po-
test attribui seruitus. Dicit Damasc. * in 3. lib. Sciendum est,
quod neque seruam ipsam, scilicet humanam naturam Christi
fieri, dicere possumus: seruutis enim & dominationis nomina,
non nature sunt nomina, cognitionisque signa, sed eorum, quæ
ad aliquid, quem admodum paternitatis & filiationis nomi-
na. Ergo Christus secundum humanam naturam non est sub-
iectus Deo Patri.

3. Præterea, Prioris ad Corinth. 15. dicitur, Cum autem
subiecta illi fuerint omnia, tunc ipse filius subiectus erit illi,
qui sibi subiecit omnia. Sed sicut dicitur Hebr. 2. Nunc necesse
videmus omnia subiecta ei. Ergo nondum ipse est subiectus Pa-
tri, qui ei subiecit omnia.

Sed contra est, quod Dominus dicit Ioann. 14. Pater ma-
ior me est. At Augustinus dicit in primo de Trinitate: * Non
immerito Scriptura utrumque dicit, & æqualem Patri Filium,
& Patrem maiorem Filio: illud enim propter formam Dei,
hoc autem propter formam serui, sine ulla confusione intelli-
gitur. Sed minor est subiectus maiori. Ergo Christus secundum
formam serui est Patri subiectus.

a Respondeo dicendum, quod cuiuslibet habenti aliquam na-
turam, conveniunt ea, quæ sunt propria illi nature. Natura
autem humana ex sui conditione habet triplicem subiectio-
nem ad Deum. Vnam quidem secundum gradum bonitatis,
prout scilicet diuina natura est ipsa essentia bonitatis: ut pa-
tet per Dionysium 1. cap. de Diuinis nominibus, naturam autem
creata habet quandam participationem diuine bonitatis,
quasi radii illius bonitatis subiecta. Secundo, humana natu-
ra subiecit Deo, quantum ad Dei potestatem, prout scilicet
natura humana, sicut & quælibet creatura, subiacet opera-
tioni diuine dispositionis. Tertio specialiter humana natura
Deo subiecit, quantum ad proprium suum actum: inquan-
tum, scilicet, propria voluntate obedit mandatis eius. Et hanc
triplicem subiectionem ad Patrem Christus de seipso conste-
tur. Primam quidem Matth. 19. Quid me interrogas de bo-
no? vnus est bonus Deus. Vbi Hieronymus * dicit: Qui magi-
strum vocauerat bonum, & non Deum vel Dei Filium confes-
sus erat, dicitur hominem, quamuis sanctum, in comparatio-
ne Dei non esse bonum. Per quod dedit intelligere, quod ipse
secundum humanam naturam non pertingebat ad gradum
bonitatis diuine. Et quia in his, quæ non mole magna sunt, i-
dem est esse maius, quod melius, ut Augustinus dicit in 6. de

Super illud
Quia me in-
terrogas de
bono, 19.

Li. 6 de Tri-
nit. cap. 8. circa
med. tom. 3.

Cap. 4 circa
fin. illius.

Trinitate, * ex hac ratione Pater dicitur maior Christo, se-
cundum humanam naturam. Secunda etiam subiectio Chri-
sti attribuitur, inquantum omnia, quæ circa humanitatem
Christi acta sunt, diuina dispositione gesta creduntur: unde
Dionysius * dicit 4. cap. Cælest. hierarchie, quod Christus sub-
iecitur Deo Patri ordinationibus. Et hæc est subiectio seruutis,
secundum quod omnis creatura Deo seruit, eius ordina-
tioni subiecta: secundum illud Sapientie 16. Creatura tibi fa-
ctori deserviens. Et secundum hoc etiam Filius Dei Philippen.
2. dicitur formam serui accepisse. Tertiam etiam subiectio-
nem attribuit sibi ipse Ioann. 8. dicens: Quæ placita sunt ei,
facio semper. Et hæc est subiectio obedientie Patri usque ad
mortem. Vnde dicitur Philip. 2. quod factus est obediens Patri
usque ad mortem.

Quæst. 16.
art. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut non est simpli-
citer intelligendum, quod Christus sit creatura: sed solum
secundum humanam naturam, siue apponatur ei determina-
tio, siue non (ut supra dictum est) ita etiam non est simpliciter
intelligendum, quod Christus sit subiectus Patri: sed solum
secundum humanam naturam, etiam si hæc determinatio
non apponatur, quam tamen conuenientius est apponere,
ad evitandum errorem Arii, qui posuit Filium minorem
Patre.

Ad secundum dicendum, quod relatio seruutis, & domi-
ni.

Fr. Suarez Tom. 1.

A nisi fundatur super actione & passione, inquantum, scilicet,
serui est moueri à domino secundum imperium. Agere non ar-
tribuitur nature sicut agenti, sed personæ: actus enim suppo-
sitorum sunt & singularium, secundum philosophum. * Attri-
buitur tamen actio nature, sicut ei secundum quam persona
vel hypostasis agit. Et ideo quamuis non proprie dicatur, quod
natura sit domina vel serua, potest tamen proprie dici, quod
qualibet hypostasis vel persona sit domina vel serua secundum
hanc vel illam naturam. Et secundum hoc nihil prohibet,
Christum dicere Patri subiectum vel seruum secundum hu-
manam naturam.

Ad tertium dicendum, quod sicut Augustinus * dicit in 1. Lib. 1. de Tri-
de Trinitate, tunc Christus tradit regnum Deo & Patri, quæ-
do iustos, in quibus nunc regnat per fidem, perducitur est ad tom. 3.
speciem: ut scilicet videant ipsam essentiam communem Pa-
tri & Filio. Et tunc totaliter erit Patri subiectus non solum
in se, sed etiam in membris suis, per plenam participationem
diuine bonitatis. Tunc etiam omnia erunt plene ei subiecta
per finalem impletionem sue voluntatis de eis: licet etiam mo-
do sint omnia ei subiecta quantum ad potestatem secundum
illud Matthæi vltimo: Data est mihi omnis potestas in celo &
in terra.

COMMENTARIUS.

IN corpore articuli explicat D. Thom. tria sub no-
mine subiectionis, atque adeo sub hoc titulo, com-
prehendi, scilicet inæqualitatem, subiectionem, & ser-
uitutem, unde hic queritur, an Christus sit inæqualis,
aut minor Patri, an sit subiectus illi, & an sit seruus
illius, hæc enim tria diuersa sunt, nam esse minorem
consistit in inæqualitate, in bonitate, seu perfectio-
ne: esse subiectum consistit in obligatione parendi
præceptis alterius: esse autem seruum est esse sub do-
minio alterius, quæ omnia comprehendit D. Tho.
sub vno titulo, quia eadem ratio quætionis, vel dubi-
tationis est in omnibus, & quia sub hoc nomine,
subiectus, omnis inferior comprehenditur potest.

Affermat igitur D. Tho. hæc tria in Christo co-
uenire, quod satis clare & distincte probat testimo-
niis Scripturarum, & rationibus, quæ expositione
non indigent. Quoniam vero de re fere nulla hic est
difficultas, supposita Catholica fide de vera diuini-
tate, & humanitate personæ Christi: sed tota diffi-
cultas est de modo loquendi: ideo D. Thom. in soluc.
ad primum & secundum, hunc explicat. Inquit e-
nim in illis argumentis, an simpliciter dici possint
hæc prædicata de Christo, vel solum cum illa deter-
minatione, inquantum homo. Et sentire videtur con-
uenientius esse hanc determinationem adiungere,
propter vitandum periculum erroris, simpliciter
tamen non esse necessarium, quia etiam si non ponatur
determinatio, intelligitur tale prædicatum tri-
bui Christo, secundum eam naturam, secundum quā
potest illi conuenire: neque in hoc ponit D. Thom. vl-
lam differentiam inter illa tria prædicata: quæ om-
nia proprias difficultates habent infra tractandas.

b Tertium argumentum fundatum est in verbis
Pauli 1. ad Corinth. 15. Cum autem subiecta fuerint illi
omnia, tunc ipse filius subiectus erit illi, qui sibi subiecit om-
nia: quibus significari videtur, filium nondum esse
subiectum Patri. Et respondet cum August. libro 1.
de Trinitate 8. nunc quidem filium ut hominem (ita
enim intelligendum est) in propria humanitate sua
esse perfecte subiectum Patri, tunc autem futurum
etiam subiectum in membris suis: quia licet nunc om-
nia sint subiecta Patri quoad potestatem, non ta-
men quoad plenam participationem, & perfectam
obedientiam, & conformitatem cum illius volun-
tate, quam subiectionem tunc habebit. Et hanc ex-
positionem latissime prosequitur Greg. Nyss. orat.
propria de hac re, ubi circa medium his paucis ver-
bis illa concludit: Quæ Filius dicitur subiectio, per nos sit,
bis illa concludit: Quæ Filius dicitur subiectio, per nos sit,

Kkk quippe

Lib. 1. Mat.
Paulo post
prin. 10. 3.

Nomen sub-
iectionis
quid importa-
ret.

1. Cor. 15.

Augustin.

Greg. Nyss.

Ambros.

quippe cum ea, que in corpore eius perfecta fuerit subiectio, ad eum referatur, qui in nobis gratiam subiectionis effecit. Eandem habet Ambros. lib. 5. de fide, cap. 6. ubi inter dū de Christo in humanitate sua pro nobis subiecto, interdum de corpore mystico, seu de Christo in nobis subiecto, Patri, locum illum explicare videtur. Clarius Orig. homil. 2. in Psalm. 36. in principio.

Orig.
Damasce.

Ac denique Damasc. lib. 4. de fide. c. 19. post medium, ubi ita videtur hanc subiectionem ad nos referre, ut videatur negare Christum posse dici subiectū, sic enim inquit: Nec Patri subiecti necesse habet: etenim quia ratione Deus est, Patri aequalis est, non autem aduersarius, nec subiectus: quia autem homo nunquam Patri contumax fuit, ut ei subiectione sit opus: sed ut ex ipsa ratione, qua utitur, constet, loquitur de noua subiectione, per quam prior inobedientia, vel contumacia correctā sit: Talis enim, inquit, subiectio non cadit in Christum secundum propriam humanitatem: & ideo de hac subiectione loquens recte concludit: Ex quo intelligitur eum personam nostram usurpantem, ac sese in ordinem nostrum aggregantem his verbis vultū esse. Quæ expositio optima & facilis est. Addit vero Augustinus dicto libro primo, de Trinitate capite octauo, specialiter dixisse Apostolum, ipsummet CHRISTVM tunc esse futurum subiectum Patri, ne quisquam putaret, habitum CHRISTI, qui ex humana creatura susceptus est, conuersum iri postea in ipsam diuinitatem: ac si Apostolus diceret, ita fore Christo omnia subiicienda, ut tamen ipse semper futurus sit subiectus ei, qui omnia subiecit, non quod de nouo sit ei subiiciendus: sed quod in subiectione, quam nunc habet, semper perseveraturus sit. Denique addit idem Augustinus libro octuagesimo tertio quæstion. quæst. sexagesima nona: & significat Hilarius libro vndecimo, de Trinitate post medium illam locutionem Pauli intelligi posse in xta vñta. tam phrasim Scripturæ, in qua plerunque quod semper est, tunc fieri dicitur ab aliquo, cum in eo cognoscere ceperit. Tunc ergo erit CHRISTVS subiectus Patri, quia tunc perfecte omnibus innotescet, quam eximia fuerit eius subiectio, & obedientia ad Patrem, ex qua immortalitas, & Sanctorum omnium beatitudo manauit. Sed hoc testimonium accuratius tractabimus in sequenti Tomo disputatione quinquagesima octaua sect. 4.

August.

ARTICVLVS II.

Vtrum Christus sit subiectus sibi ipse.

115
In synod. t.
Ephesi.
missa ad
Nestor in
medio illius.

Libr. 3. fid.
orth. c. 11.
parum a
med.

Secundum sic proceditur. Videtur quod Christus non sit subiectus sibi ipse. Dicit enim Cyrillus in epistola synodica*, quam scilicet, synodus Ephesina recepit: Neque ipse Christus sibi seruus est, nec dominus, fatuum enim est, vel potius impium hoc sentire, vel dicere. Et hoc etiam asserit Damascenus* in tertio libro dicens. Vnum enim ens Christus, non potest seruus esse sui ipsius, & dominus. Sed in tantum Christus dicitur seruus Patris, in quantum est ei subiectus. Ergo Christus non est subiectus sibi ipse.

Lib. 3. non
multum remo-
uante sine

In suo sym-
bolo fuit.

2. Præterea. Seruus refertur ad dominum. Sed ratio non est alicuius ad se ipsum: unde & Hilarius dicit in libro de Trinitate*, quod nihil est sibi simile, aut æquale. Ergo Christus non potest dici seruus sui ipsius, & per consequens nec sibi esse subiectus.

3. Præterea. Sicut anima rationalis & caro vnus est homo. ita DEVS & homo vnus est CHRISTVS, ut Athanasius* dicit. Sed homo non dicitur subiectus sibi ipse, vel seruus

sui ipsius, aut maior se ipso propter hoc, quod corpus eius subiectum est anima. Ergo neque Christus dicitur subiectus sibi ipse propter hoc quod eius humanitas subiecta est diuinitati ipsius.

Sed contra est, quod Augustinus* dicit in primo de Trinitate. Veritas ostendit secundum istum modum, quoscilicet, Pater maior est Christo secundum humanam naturam, etiam se ipso minorem Filium.

2. Præterea. Sicut ipse argumentatur ibidem. sic accepta est à Filio Dei forma serui, ut non amitteretur forma Dei, sed secundum formam Dei, quæ est communis Patri, & Filio, Pater est filio maior secundum humanam naturam, Ergo etiam Filius est maior se ipso secundum humanam naturam.

3. Præterea. Christus secundum humanam naturam est seruus Dei Patris, secundum illud Ioannis vigesimo, Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum. Sed quicumque est seruus Patris est seruus Filij, alioquin non omnia quæ sunt Patri essent Filij. Ergo Christus est seruus sui ipsius, & sibi subditus.

a Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est*) esse dominum, & seruum attribuitur personæ, vel hypostasi secundum aliquam naturam. Cum ergo dicitur Christus esse dominus, vel seruus sui ipsius, vel quod Verbum Dei est dominus hominis Christi, hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo, ut intelligatur hoc esse dictum ratione alterius hypostasis, vel personæ, quasi alia sit persona Verbi Dei dominantis & alia hominis seruientis: quod pertinet ad hæresim Nestori. Vnde in condemnatione Nestori dicitur in synodo Ephesina: * Si quis dicit Deum, vel dominum esse Christi ex Deo Patre Verbum, & non magis eundem ipsum consistit simul Deum & hominem, ut pote Verbum factum carnem: secundum Scripturas, anathema sit. Et hoc modo negatur à Cyrillo, & Damasceno*. Et sub eodem sensu negandum est. Christum esse minorem se ipso, vel esse sibi subiectum. Alio modo potest intelligi secundum diuersitatem naturarum in vna persona vel hypostasi. Et sic dicere possumus secundum vnā earum, in qua cum Patre conuenit simul eum cum Patre præesse, & dominari: secundum vero alteram naturam, in qua nobiscum conuenit, ipsum subesse & seruire. Et per hunc modum dicit Augustinus*, Filium esse se ipso minorem. Sciendum tamen, quod cum hoc nomen, Christus, sit nomen personæ, sicut & hoc nomen Filius, illa per se & absolute possunt dici de Christo, quæ conueniunt ei ratione sue personæ, quæ est æterna: & maxime huiusmodi relationes, quæ magis proprie videntur ad Personam vel hypostasim pertinere. Sed ea, quæ conueniunt sibi secundum humanam naturam, sunt ei potius attribuenda cum determinatione, ut videlicet dicamus Christum esse simpliciter maximum, & dominum, & præsentem: quod autem sit subiectus, vel seruus, vel minor, est ei attribuendum cum determinatione, scilicet, secundum humanam naturam.

Ad primum ergo dicendum, quod Cyrillus & Damascenus negant, Christum esse dominum sui ipsius, secundum quod per hoc importatur pluralitas suppositorum, quæ requiruntur ad hoc, quod aliquis simpliciter sit dominus alicuius.

AD secundum dicendum, quod simpliciter quidem oportet esse alium dominum, & alium seruum: potest tamen aliqua ratio dominij, & seruitutis seruari, prout idem est dominus & seruus sui ipsius, secundum aliud & aliud.

Ad tertium dicendum, quod propter diuersas partes hominis, quarum vna est superior, & alia inferior, dicit etiam Philosophus in 5. Ethicorum* quod est hominis ad se ipsum iustitia, in quantum transibit & concupiscibilis obediunt rationi. Vnde

De subiectione, & obedientia Christi & preceptis,
quorum est capax.

EX tribus illis predicatis, quæ Diuus Thomas in his articulis attigit, scilicet minor, subiectus, seruus, primum nullam difficultatem habet, quæ in reposita sit, & ad præsentem disputationem pertineat. Quod enim Christus ratione personæ suæ, & propria naturæ diuinæ non sit minor Patre, sed æqualis illi, non hoc loco, sed in materia de Trinitate ex professo tractandum est, & in disputatione 2. huius materiæ, quæ præsentis negotio sufficere videbatur diximus: quod autem Christus ratione humanitatis, & secundum illud esse, quod ab illa habet, sit minor Patre, & se ipso ut Deo, nullus dubitare potest. Quandoquidem constat, humanam naturam esse inferiorem diuinæ, ut ipsemet Christus confessus est Ioann. 14. *Pater maior me est*, iuxta veriorum, & communiorum expositionem. Alia enim explicatio quorundam Græcorum, qui de persona diuinæ ratione originis hoc intelligunt, minus propria est, & pie explicanda, ut latius in materia de Trinitate dicendum est. Quod vero pertinet ad modum loquendi, existimo, illam locutionem, Christus est minor Patre, non esse sine sufficienti determinatione usurpandam, in illo enim loco Ioan. 14. satis ex circumstantiis constabat, Christum de se ut homine loqui: sic enim inquit: *Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem, quia Pater maior me est*: discedebat enim ab eis secundum humanitatem, & secundum illam ad Patrem ibat, & eodem sensu illum, maiorem se appellat: requiritur ergo determinatio, non solum propter vitandum periculum erroris, sed etiam in rigore sermonis, quia si simpliciter fiat comparatio, in rigore sit inter personas, vel inter illud totum, quod Christus est, & Patrem, in quo sensu non potest dici simpliciter minor. Item, quia hæc locutio: *Verbum aut Filius est minor Patre*, simpliciter falsa est, sine ulla dubitatione: ergo nec Christus dicendus est simpliciter minor, quia nulla est ratio, cur dicamus hoc predicatum, minor, habere eam vim limitandi subiectum, ut formaliter pro Christo tantum ut homine supponat. Addatur ergo determinatio, quæ multo magis necessaria erit, si comparatio fiat ad personam Verbi seu Filij, ut ex dictis circa articulum secundum constet. Solum potest ob stare autoritas D. Thomæ hic articulo 1. ad primum, ubi tacum ait, conuenientius esse apponere determinationem ad vitandum errorem Arii, qui posuit Filium minorem Patre. Ac deinde sumi potest argumentum, quia nulla apparet specialis ratio, ob quam non possit de Christo simpliciter dici esse minorem Patre aut Deo, sicut alia predicata ab humanitate sumpta simpliciter de illo enunciantur. Respondetur ad D. Thomam, asserere quidem esse conuenientius determinationem apponere, non negare autem, ex vi & rigore sermonis esse necessarium, neque hoc examinasse, sed omisisse tanquam rem minoris momenti. Vel certe ita locutus est, quia non semper est necessarium explicite addere determinationem illam, sed satis est, quod ex antecedentibus & consequentibus colligatur, nam illa est quædam virtualis & implicita determinatio: tamen quia hoc interdum est ambiguum, ait Diuus Thomas conuenientius esse, regulariter loquendo, determinationem addere. Ad rationem ex his, quæ diximus, facile colligi potest differentia inter hoc predicatum & alia. Quæ dupliciter potest declarari. Primo, quia hoc predicatum, minor, est relatiuum & comparatiuum: unde absolute Christo attributum respectu Patris comparatur id, quod est Christus,

Christus
quomodo in
uer sit Patre,

¶ Vnde per hunc modum etiam unus homo potest dici sibi subiectus & seruus, secundum diuersas sui partes.

Libro 1. de
Trinit. c. 7.
item, l.

Ad alia autem argumenta patet responsio ex dictis. Nam Augustinus * asserit Filium se ipso minorem esse, vel sibi subiectum, secundum humanam naturam, non secundum diuersitatem suppositorum.

COMMENTARIUS.

QUÆSTIO huius articuli fere eadem est cum quæstione articuli præcedentis, solumque est à Diuo Thom. propoita: tum ad conciliandam diuersam Sanctorum dicta: tum ut doceret, maiorem circumspeditionem in locutione hac seruandam esse, quoniam hæc relationes, subiecti, minoris aut serui, videntur distinctionem suppositorum requirere, & indicare. Et ideo respondet, has locutiones simpliciter non esse usurpandas propter dictam causam, & ita exponit Cyrillum & Damascenum, quos citat, cum illo vero addito, in quantum homo, dicit esse ad mittendas, cum Augustino lib. 1. de Trinit. cap. 7. & 8.

Dubium,

Solum potest circa literam huius articuli dubitari de sensu cuiusdam regulæ, quam in fine corporis D. Thom. adiungit. Dicit enim, relationes, quæ conueniunt Christo ratione suæ personæ, simpliciter & sine addito esse de illo prædicandas, ut esse Dominum, superiorem, &c. relationes vero, quæ illi conueniunt ratione humanæ naturæ, esse prædicandas cum determinatione prædicta: aut enim D. Thom. hoc intelligit de his predicatis, quando simpliciter dicuntur sine explicatione alicuius termini: & hoc modo nulla est differentia, quia sicut Christus dicitur simpliciter dominus, ita potest dici simpliciter subiectus iuxta dicta articulo præcedenti: aut loquitur de his predicatis, quando in illis explicatur terminus, qui sit ipsemet Christus, ut in præsentis articulo tractatur quæstio: & in hoc sensu nulla est differentia, quia sicut Christus non potest simpliciter dici subiectus sibi sine addito: ita nec potest dici dominus sui sine determinatione, est enim eadem ratio, quia non minus vna relatio, quam altera, indicat distinctionem suppositorum, & ideo necessaria est determinatio naturæ, per quam hic error excludatur. Respondetur cum Caietano regulam intelligendam esse in priori sensu, nam in posteriori nulla est differentia, ut ratio facta concludit, in priori autem sensu potest varijs modis intelligi. Primo, ut illa differentia non fundetur in necessitate simpliciter, seu in rigore propositionum, sed vt conuenienti modo loquamur ad vitandum periculum erroris, & hoc quidem est verum, sed non satis rem explicat. Secundo, ut semper, & in omnibus locutionibus necessaria sit illa differentia, seu determinatio, ut propositio in rigore vera sit. Et hoc non videtur necessarium, nec ad mentem D. Thom. ut ex articulo præcedenti colligitur, & ex dicendis constabit. Tercio sensus esse potest, prædicata significantia relationem conuenientem Verbo ratione diuinitatis, seu personæ suæ, semper, & in vniuersum posse dici simpliciter, & absolute de Christo: alia vero, quæ significant subiectionem, vel aliam similem imperfectionem, non semper dicenda esse simpliciter de Christo, siue hoc sit propter rigorem sermonis siue propter vitandum periculum, utroque enim modo contingere potest, ut dicemus.

Responsio.

stus, eum Patre, & affirmat esse aliquid minus illo, quod simpliciter falsum est, quia in Christo aliquid est, quod non est minus, quam Pater. Secundo, & clarius (quamvis in re idem sit) quia prædicatum *minor*, includit negationem repugnantem supposito Christi: prædicata autem, quæ sunt huiusmodi, vel nullo modo attribui possunt Christo, etiam cum determinatione, ut, *homo*, si fortasse illa non sufficiat ad impediendam vel tollendam illam negationem, licet contingat in hoc prædicato, *filius adoptivus*, ut suo loco dicitur. Vel saltem non enunciantur de Christo sine determinatione, ut, *homo*, quando illa sufficit ad limitandam negationem ad esse humanum, ut contingit in hoc prædicato, incepit esse, vel in hac voce, *creatura*, rigoro sumpta. Ita ergo est in præsentem, nam minor includit negationem equalis: imò illa negatio est veluti fundamentum aut proxima conditio fundans illam relationem: hæc autem negatio repugnat Verbo divino; unde nullus, ut existimo, concedet hanc locutionem simpliciter & sine addito, *Christus non est equalis Patri*, cum determinatione autem, in quantum homo, recte conceditur, quia limitatur negatio ad esse humanum: idem ergo est de prædicato *minor*. Alia vero prædicata ab humanitate sumpta, non semper includunt negationem similem, ut constat ex supra dictis quæst. 16. Et signum, quod supra adduxi, recte declarat hanc differentiam, nam alia prædicata, quæ dicuntur de Christo simpliciter sub nomine Christi, dicuntur etiam sub nomine Verbi, aut Filij Dei, vel Dei, regulariter loquendo, ut esse passum, mortuum &c. At vero in præsentem de Verbo aut Filio Dei non potest absolute dici non esse æqualem, aut esse minorem Patre. Quis enim audeat ita loqui? Signum ergo est, inter hæc & alia prædicata humanitatis esse aliquam differentiam, ob quam non possint illa in rigore dici de Christo simpliciter, sed tantum cum determinatione, ut *homo*.

Omissa ergo relatione *minoris*, seu *inaequalis*, de alijs duabus, *subiectionis*, & *servitutis*, sigillatim disputandum est, quia aliquo modo distinguuntur, & proprias difficultates habent, ut videbimus. Quia vero *subiectionis* relationem quandam dicit ad præceptum, & obedientiam, consistit enim subiectionis in capacitate præcepti, & ad illum proprie dicit relationem qui potest præcipere, unde proprius actus personæ subiectæ, ut sic, est obedire, ideo de his omnibus hoc loco dicendum est, & prius erit res ipsa explicanda, scilicet, quo modo Christus capax præcepti fuerit, & quibus præceptis fuerit subiectus, & deinde modum loquendi breviter explicabimus.

SECTIO I.

Utrum Christus Dominus fuerit capax præcepti, cui esset subiectus.

Ratio dubitandi est, quia præcepta habent vim coactivam, unde illud directe cadit sub præceptum, ad quod lex cogit: ut D. Thom. docet. 1. 2. q. 90. art. 3. ad 2. & q. 100. art. 9. & ideo nullus potest imponere legem, nisi qui potestatem habet coactivam, ut efficaciter possit inducere ad observationem legis, ergo solus ille est capax præcepti, qui subdi potest virtuti coactivæ, hoc autem Christo repugnat, ergo, Confirmatur primo, & explicatur, quia obligatio præcepti includit hanc divinam comminationem, si hoc non feceris, eris mihi inimicus. Sed hæc moraliter fieri non potest, nisi ad eum, qui potest fieri inimicus, quod Christo repugnat, ergo similiter illi repugnat vera, ac propria obligatio legis, & præcepti. Unde confirmatur secundo, quia Christus est impecabilis ab intrinseco, & ex natura sua, ergo non est capax præcepti. Patet consequentia, quia præceptum obligat sub reatu culpæ; hæc vero obligatio non ca-

dit nisi in eum, qui est capax culpæ. Tandem confirmatur, quia Christus est supremus dominus: habet ergo potestatem dispensandi in omni lege, poterat ergo secum dispensare, non ergo obligabatur.

Propter hæc nonnulli opinati sunt, Christum non esse capacem præcepti. Distingunt tamen inter præceptum, & mandatum, ut præceptum sit vera lex, verâ obligationem inducens, cuius transgressio, iustitiæ seu obedientiæ contraria sit, mandatum vero laicius patet, & significat non solum rigorem sed etiam quancumque directionem, seu regulam, quæ aliquid mandat, seu potius ordinat, aut commendat tanquam conveniens, seu melius: quæ distinctio fundamentum habet in D. Thom. 1. 2. q. 99. art. 5. ubi ex Hieron. refert, in præceptis esse iustitiam, in mandatis charitatem: quod dictum habetur in Glossa ordinaria in proemio in Marcu. Dicitur autem præceptum continere iustitiam, quia continet ius superiori debitum, & eius observantia ad rectitudinem morum necessaria est: mandatum vero dicitur continere charitatem, quia eius observantia non est in rigore necessaria, nec fundatur in iure superiori debito, sed in quadâ amicitia, seu perfectione. Habet etiam hæc distinctio fundamentum in Chrys. Theophyl. & alijs sectione ultima citandis. Dicunt igitur Christum non esse capacem proprii præcepti, quia non est capax propriæ obligationis, ut rationes factę videntur probare dicunt tamen fuisse capacem mandati: tum propter testimonio Scripturarum in fra citanda: tum quia per modum directionis potuit intelligere, quid Deo esset gratius, ut illud quasi commendatum haberet ad volendum, & exequendum.

Ut tamen certo constet, de quo sit disputatio, suppono, quæstionem hanc tractari de proprio præcepto, ut à consilio distinguitur, & est vera lex superioris: hoc enim vox ipsa in rigore significat: & idem significat vox, *mandatum*, ut constat ex omnium Latinorum usu, alia enim significatio minus propria est & non adeo usitata. Est autem de ratione proprii præcepti & legis ut obligationem inducat, quæ obligatio necessitatis interdum appellatur, & debitum ut constat ex D. Thom. 1. 2. q. 90. art. 4. ubi ait, esse proprium legis habere virtutem obligandi, & 1. 2. q. 104. art. 4. §. 5. & 6. ait, præceptum includere quandam iustitię necessitatem: & idem significat hac 3. p. q. 47. art. 2. ad secundum. Idem Caietan. 2. 2. q. 104. art. 1. ad finem. Durand. in 1. dist. 37. q. 40. num. 14. & 15. Et à posteriori declaratur, quia non est aliud, in quo possit præceptum à consilio distingui, præsertim quando ab eodem legislatore, vel consultore, Deo neminem, manant. Nam per consilium Deus dirigit alium ad id faciendum quod consultat: eipsum iudicium manifestat, quod id melius esse indicat, imò & suam voluntatem ad id magis propensam ostendit, solique deficit à ratione præcepti, quia per consilium non intimat Deus homini talem voluntatem suam, quia velit illum obligare ad id faciendum quod consultat: ergo hæc voluntas est de ratione legis, siue in illa consistat formaliter lex, siue tantum sit radix & quasi anima legis: vis ergo obligandi, & inducendi debitum seu obligationem est de ratione legis. Atque hoc modo distinguere videtur consilium à præcepto Paulus 1. Cor. 7. cum enim dixisset, De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, subdit inferius, Qui statuit in corde suo, non habens necessitatem: scilicet, quare præceptum inducit, potestatem autem suo voluntatis; scilicet eligendi id quod consultatur, servandi v. g. virginitatem. Atque ita hunc locum, & hanc differentiam declarant Cypr. serm. de Nativ. Christi, in fine Aug. lib. de Sancta virgine. c. 30. & lib. 1. de adulter. coniug. c. 14. & 15. Amb. epi. 82. longe ante med. Hieron. epi. 22. ad Eustoch. de servand. virginit. par. ante med. & li. 1. con. Iovinian. aliquantulum à principio, Chrysost. hom. 63. in Matt. & omnes Pauli expositores loco citato.

Ac denique a priori declaratur, nani actus consilij per se non est actus superioris, quia non est actus iurisdictionis, & id est de quacunque voluntate vel delicto, quo vnus velle potest, vt alius hoc faciat, aut velit, sola autem voluntas obligandi, & precepti ab ea manans, & intimans seu inducens obligationem, est proprie actus superioris habentis iurisdictionem in subditum, ad determinandum illum moraliter ac politice ad aliquid faciendum: hoc autem non facit, nisi obligando & quasi coarctando illum ad id quod precipit, vt non possit aliud iure seu honeste facere.

Ex quo infero, de ratione proprii precepti esse, vt eius transgressio vel omisio, libera ac sufficienter voluntaria, peccaminosa sit & praua. Loquor autem de proprio precepto, vt omittam legem pure poenalem, vel regulam pure directiuam, formaliter vel virtualiter obligantem ad poenam, quia vel he non sunt proprie leges, sed pacta quadam seu conventiones, quibus subiunguntur tali poenae, qui hoc fecerint, etiam si in eo non peccent: vel, si leges sunt, non obligant determinate ad talem actum, sed ad hoc distinguunt, vel ad faciendum actum, vel, si non fecerint, ad poenam impositam acceptandam & soluendam. Illis autem premis quae in Christo locum non habent, non potuit illi verum preceptum imponi, quin veram obligationem induceret, & necessitatem moralem talis actus, vel bonitatis ad bonos mores, vt quieriam 18. tractatu est. Quapropter fieri non potuit vt imponeretur preceptum verum, quin consequenter induceretur necessitas seruandi illud ad vitandam culpam, ac Dei inimicitiam, si preceptum intelligatur esse de re graui, & in hoc constitit difficultas tacta, quod in hoc precepto includitur comminatio, nisi hoc feceris, prout habetis diuina amicitia, quae videtur indecens respectu Christi.

Nihilominus tractando de precepto in hac proprietate sumpto, dicendum est, Christum hominem proprie, & vere fuisse capax precepti quoad vim directiuam eius, & obligationem faciendi, quod lex precipit, & vitandi quod prohibet. Hae est siue dubio sententia D. Thom. hoc loco, & infra, quae 47. & communis, vt exijs, quae in sequentibus dicemus, plane constabit: & videtur posse sumi ex 6. Synod. ad 17. in definitione fidei, vbi definiuntur duae Christi voluntates non contrariae, quia voluntas humana non resistebat, nec reluctabatur, sed subiecta erat diuinae voluntati. Oportebat enim, inquit, carnis voluntatem moueri, sub iugo voluntatis diuinae iuxta sapientiam. Athanasius, Potest etiam ex sacra Scriptura probari. Psalm. enim 39. de Christo dicitur, vt Aug. Euthym. & alij, imo & Paul. ad Hebr. 10. exponunt, In capite libri scriptum est de me, vt faciam voluntatem tuam, Deus meus, volui, & legem tuam in medio cordis mei, & alia plura; & vrgentiora afferemus infra agentes de speciali precepto moriendi pro hominibus. Ratione probatur primo, quia voluntas Christi humana, non erat sibi regula suorum actuum, habebat enim superiorem, a qua poterat dirigi, & gubernari, ergo Christus secundum hanc voluntatem humanam poterat a superiori recipere talem regulam suorum actuum, vt ad honestatem morum necessarium esset illi se conformare, haec autem regula est lex, seu preceptum, ergo. Secundo, Christus vt homo, est subiectus Patri, ergo subijci potest legibus eius. Quo argumento ratione concedit, & concludit D. Thom. 1. 2. questio 93. artic. 4. ad 2. Christum vt hominem esse subiectum legi aeternae antecedens probatur a D. Thom. hic, & inferius tractabitur. Nunc breuiter declaratur: quia Christus vt homo est creatura, ergo subiecta creatori, illud enim dicitur subiectum, quod est sub potestate alterius, nihil autem magis est sub alteri potestate, quam creatura sub creatore. Rursus, non est quaecunque creatura, sed rationalis, ergo subijcitur vt creatura rationalis, & libera libertate creata, propria autem subiectio huius creaturae est, vt precepto superioris subdatur. Tertio, in Christo Domino fue-

runt virtutes creatae, etiam ille, quae respiciunt superiorem, habuit enim veram religionem, qua Patrem colebat, & ad illum orabat, veram humilitatem, verum timorem, & similia, vt in superioribus ostensum est: ergo & veram, & propriam obedientiam, est enim eadem ratio, praesertim cum Scriptura sacra hanc virtutem in illo maxime commendat, quae proprie intelligenda est, cum commode possit: vera autem, ac propria obedientia non est, nisi vbi potest interuenire preceptum.

Nec contra veritatem hanc obstant rationes factae. Ad primam enim respondetur primo, de ratione precepti tantum esse, vt faciat actum necessarium ad rectitudinem, & honestatem virtutis, & haec proprie dicitur vis directiuam precepti, vis autem coactiuam, quae respicit comminationem poenae, non est per se, ac simpliciter necessaria ad preceptum. Quia in precepto per se tantum est intentio moralis determinatio & directio ad actus morales: haec autem sufficienter fit per intimationem voluntatis superioris induentis obligationem. Igitur comminatio per se necessaria non est ad preceptum, sed, ad summum, secundario ad illud pertinet: & accommodari debet iuxta capacitatem eius, cui imponitur preceptum, vnde si ille non est capax transgressionis, nulla coactione, aut comminatione poenae indiget, & ideo in eo potest habere locum preceptum quoad vim directiuam sine coactione, sic enim interdum princeps obligatur suis legibus quoad vim directiuam, non tamen quoad coactiuam: & in Beatis sunt precepta sine vlla comminatione.

Secundo dicitur ad argumentum, simul cum prima confirmatione, in precepto praesertim diuino contineri in virtute illa comminationem, quae per illam conditionalem explicatur. Nisi hoc feceris, eris mihi inimicus: non est tamen necesse, vt formaliter, & directe fiat talis comminatio. Vt autem Christus sit capax precepti virtute continentis comminationem illam, satis est, vt natura eius humana secundum se considerata, & prout esse posset in proprio supposito, sit capax illius status, & poenae, quae per illam conditionalem explicatur: vel certe satis est, vt talis natura habeat aliam superiorem, cuius voluntatem respicere debeat tanquam regulam suae voluntatis. Nam ex hoc fit, vt a superiori illa voluntate praescribi possit aliquid, vt necessarium ad honestatem morum, seu ad charitatem conseruandam, in quo in virtute continetur illa conditionalis: quamuis ipsa ratio precepti melius, & formaliter explicetur per hanc affirmatiuam, & absolutam propositionem, hoc praescribitur per preceptum tanquam necessarium ad virtutem seu charitatem, quam per illam conditionalem, seu negatiuam Si hoc non feceris, non eris mihi amicus.

Vnde ad secundam confirmationem respondetur, Christum esse impeccabilem ratione supposito, voluntatem autem humanam eius ex se, & ex natura sua non esse impeccabilem, & hoc satis esse, vt sit capax precepti: quamuis enim sit vnica Verbo, semper tamen manet inferior, & subdita, licet per ipsammet superiorem voluntatem ita gubernetur, vt non possit a bono deficere.

Ad vltimam confirmationem primum dicitur, quaedam precepta esse omnino indispensabilia: deinde non sequi potest secum dispensare, ergo non tenetur legibus. Princeps enim suis legibus obligatur, & tamen potest secum dispensare sicut cum alijs, imo ex dispensatione possibili, potius infertur obligatio legis, quia non habet locum dispensatio, nisi vbi intercedit obligatio. Tandem (quod ad rem spectat) licet Christus vt Deus, sit supremus omnium dominus, & ideo vt sic non sit capax precepti: tamen Christus vt homo, non habet supremum dominium per voluntatem humanam, imo secundum illam non potest non esse sub potestate alterius, & ideo eius legibus subdi potest.

Responsio
ad argum.

Via coactiuam
non est de
necessitate
precepti.

SECTIO II.

Quibus legibus fuerit Christus subiectus, vel subiecti potuerit.

*Lex diuina
quæstio.*

Hæc quæstio præsertim tractanda est, de diuinis legibus: nam hoc loco præcipue agimus de subiectione Christi ad Deum: tamen per occasionem, & ad complementum materiæ, dicendum etiam erit de legibus humanis: lex autem diuina duplex est: altera naturalis, altera positua, quæ diuidi vltiori potest in legem communem, seu generaliter Ecclesiæ, aut populo Dei propositam, vt fuit lex vetus, & est nunc lex gratiæ, & in specialem, vt si Christus habuit aliquod speciale præceptum sibi impositum. De hoc dicemus scilicet sequent. cetera hic breuiter expediri possunt.

D. Thom.

Dico ergo primo. Christus Dominus subiectus fuit legi Dei æternæ, seu naturali. Ita docet S. Thom. 2. 2. q. 93. ar. 4. ad 2. vbi de æterna lege loquitur, sed est eadem ratio de naturali. Et eam docet late Ioan. Medina, Codice de pen. tract. 3. q. 1. vbi licet in alijs multis de merito, & satisfactione Christi minus digne sentiat: in hoc tamen bene loquitur, immerito tamen existimat hanc obligationem repugnare cum perfecta satisfactione de rigore iustitiæ, vt satis dictum est in q. 1. artic. 1. Probat ergo conclusio, quia Christus tenebatur amare Deum, & non mentiri, & vitare alia quæ sunt intrinsece mala.

Obiectio.

Dices, Etiam mētiri, vel esse infidelem in promissis seruandis, est intrinsece malum respectu diuinæ voluntatis, & tamen non propterea Deus obligatur præcepto, sed voluntas eius natura sua abstracta est, & omnino aliena ab omni huiusmodi malo. Respondetur, hinc recte sequi, voluntati Christi ex vi & natura talium obiectorum necessarium esse ad honestatem morum, ea vitare, quæ sunt intrinsece mala, etiam si per intellectum præscindamus omnem legem superioris, quod commune est Christo cum alijs omnibus, qui ratione vtuntur, vt latius in 1. 2. tractatur. Ex hoc tamen vltius sequitur, voluntatem Christi humanam, eo quod inferioris ordinis est, & superiorem habet, teneri ex præcepto superioris, quod per naturalem rationem illi manifestatur, hæc omnia mala vitare, vel contraria bona facere, quia hæc obligatio est quasi proprietas intrinseca, & connaturalis rationali naturæ, quæ superiorem habet, cuius gubernationi, & prouidentie subdita sit. Et hæc conclusio procedit tam de pura lege naturali, quæ consideratur respectu humanæ naturæ præcise sumptæ, quam de lege supernaturali, quæ connaturalis est gratiæ, seu naturæ vt eleuatur per gratiam, & supernaturalem cognitionem, est enim eadem ratio de veritate. Nec vero est quod inquiramus, an potuerit Christus non obligari hac lege naturali, vel an potuerit cum eo in hoc dispensare, non enim magis potuit hæc obligatio à Christo homine, quam ab alijs hominibus seungi, quia (vt dixi) est quasi naturalis proprietas consequens humanam naturam. An vero naturalis lex simpliciter auferri possit, aut dispensari, nõ est hoc loco disputandum, cum in materia de legibus proprium habeat locum.

*Christus
immunus le-
gem huma-
natam.*

Dico secundo. Christus Dominus nullis humanis legibus subiectus fuit, quamuis de absoluta Dei potestate, subiectum esse non repugnauerit. Prior pars probatur optime illa ratione, quia Christus etiam in humanitate sua habuit dominium, & ius superioris ordinis super omnes homines per potestatem excellentiæ, vt latius infra qu. 2. dicturi sumus: non ergo magis potuit humanis legibus obligari, quam possit Rex lege lata ab aliquo sibi subdito obligari. Vnde Matth. 17. de legibus tributorum agens ipse conclusit, ergo liberi sunt filij: quem locum Patres omnes de Christo intelligunt, & ex illo colligunt Theologi in 2. & 44. Christum non fuisse subiectum regibus tē-

A poralibus. De quo videri potest D. Tho. ibi. q. 1. ar. 2. Bonau. ar. 3. qu. 1. Soto in 4. d. 25. q. 2. art. 1. Turrecremata lib. 4. sum. p. 4. c. 37. vbi refert, Ioannem XXII. contrariam sententiam, quæ fuit Marfilij Patavini, erroris damnaſſe. Et hæc conclusio magis constabit ex dicendis in conclusione sequenti.

Sed contra, quia Christus tenebatur obedire Mari, cui erat subditus. Luc. 2. Respondetur, spore sua se illi subdidisse sicut Iosepho. iure tamen, & in rigore non fuisse obligatum, quia potestas excellentiæ & iurisdicção, quam Christus habebat, etiam in matrem suam, & erat superior & altioris ordinis. Dices, Ergo non tenebatur Christus illa lege naturali, quæ obligantur filij colere parentes, & obedire illis, quod est contra præcedentem conclusionem. Respondetur, simpliciter negando consequentiam, tenebatur enim Christus pietatem seruare & respectu matris: tamen quia hoc præceptum affirmatiuum est, non semper obligat, neque eodem modo, neque ad eodem actus, sed iuxta occurrentes circumstantias, & quia hæc in Christo erat: multo alterius rationis, quàm in alijs hominibus, ideo diuerso modo obligari potuit illo præcepto.

Dico tertio. Christus Dominus non fuit subiectus illis diuinis legibus posituiuis, quæ pro vniuersa Ecclesia, aut Israelitico populo datæ sunt. Declaratur, quia hæc lex tantum est duplex, noua, & vetus de noua facile probatur, quia ipsemet Christus fuit autor, & legislator huius legis: Considerandum vero est leges statorum humanos in eodem obligari legibus suis, quando illæ versantur in materia quæ ad ipsos legislatores pertinet, siue hoc sit, quia sub hac conditione censentur accepisse potestatem ferendi leges siue quia lex naturalis eos subijcit talibus legibus, eo ipso quod sunt eiusdem status, & conditionis cum alijs, ad quos leges feruntur, in Christo autem Domino hoc non habet locum respectu legis nouæ & scilicet conditæ: tum quia non sub hac conditione accepit potestatem legislatiuam, quæ in ipso fuit alterius, & excellentioris rationis: tum quia non habuit statum eiusdem rationis cum subditis vt ad illum talis lex pertinere potuerit. Quod ita etiam declaratur, quia quādo lex Principis respicit subditos, vt subditi sūt, vt est v. g. lex de soluendis tributis, talis lex non obligat Principem: sed ad hunc modum proportionatè est in presenti, nam lex gratiæ à Christo lata respicit homines vt peccatores, seu vt viatores, atque adeo existentes in inferiori statu.

Igitur solum superest, vt de veteri lege hanc conclusionem probemus, non enim defuerunt qui dicerent Christum fuisse legi veteri obnoxium atque adeo obligatum ad seruandam illam. Ita tenet Ioan. de Medina supra, cui videntur fauere verba ipsius Christi Matth. 5. de se dicentis: Non veni soluere legem sed adimplere, & Paulus ad Galat. 4. dicens, misisse Deum filium suum factum sub lege. Fauent etiam Athanasius in disputatione cum Ario. circa finem, quæ habetur tom. 4. & Cyril. Alexand. lib. 2. de Fide ad Regi. longe post medium, & epistol. ad monachos Aegypti sub finem, quæ habentur in 1. tomo. Concil. Ephes. cap. 1. & 5. qui dicunt Christum fuisse subditum legi. Et probatur ratione, quia illa lex generaliter fuit lata pro omnibus hominibus. Israelitici populi per circumcisionem ad Dei populum aggregatis: vnde est illud Pauli ad Galat. 5. Testificor omni homini circumcidenti se, quia debitor est vniuersæ legi faciendæ, sed Christus fuit de illo populo, & circumcissus, ergo fuit sub illa lege comprehensus, nullibi enim legimus illum fuisse specialiter exemptum, aut cum illo dispensatum, ne illa lege teneretur.

Nihilominus verissimam cenſeo assertionem positam, quæ videtur esse sententia D. Tho. infr. q. 37. ar. 3. & 4. vbi simpliciter negat, Christum fuisse obnoxium veteri legi, & idem dicit de Beata Virgine quoad ea, quæ ad Filium pertinebant, & quæst. 40. artic.

Christi non
subiectus
legi veteri.
Soto.

artic. 4. licet dicat Christum Dominum semper servasse legem veterem: non tamen ex obligatione, sed propter alias congruentias, quas ibi adducit. Pro eadem sententia multa congerit Ioannes Arboreus libro 3. Theosoph. c. 6. Idem docuit Soto in 4. dist. 2. qu. 1. artic. 3. in fine, qui optimam rationem indicat, nam illa lex data est populo Iudaeorum pro se, & sua posteritate, sub qua solum comprehenduntur posteri, qui via ordinaria, & per seminalem rationem à progenitoribus descendunt, ergo Christus, qui hoc modo genitus non est, non est sub illa lege comprehensus. Quod explicatur, & confirmatur à simili, quia præceptum datum Adæ pro se, & posteritate sua in illo, ut in capite contenta, non comprehendit Christum, sicut nec transgressio eius, quia Christus non continebatur in Adamo secundum seminalem rationem, sed solum secundum corpulentam substantiam: ergo similiter præceptum de circumcisione datum Abraham & posteritati eius, non comprehendit Christum, quia in lumbis eius non continebatur secundum seminalem rationem: ergo pari ratione non fuit Christus obnoxius uniuersæ legi Moisaicæ.

Obiectio.

Dicitur fortasse aliquis, argumentum recte concludere simpliciter & absolute loquendo: non tamen supposita circumcisione, quam Christus assumpsit, nam per eam videtur sese obnoxius reddidisse uniuersæ legi faciendæ, iuxta testimonium Pauli supra citatum. Respondetur tamen, eodem modo posse applicari rationem, quia sicut lex circumcisionis data est Abraham, & filiis eius, qui naturaliter ex illo generabantur: ita lex vetus solum fuit posita pro hominibus ex eadem stirpe progenitis, vel etiam pro alijs puris hominibus, si circumcidi vellent, præsertim quia, cum illa lex esset imperfecta, & ad ostendendam imbecillitatem naturæ imposita, solum hominibus imperfectis, & ex origine sua peccato subiectis imposita fuit. Vnde ad Galat. 3. ait Paul. legem propter transgressionem esse positam: & infra dicit legem fuisse paedagogum in Christo, ut ex hinc iustificarentur, qui sub illa tenebantur, & eadem colligi potest ex tota epistola ad Rom. & præsertim cap. 6. ubi distinguuntur, esse sub lege, & esse sub gratia: multo ergo magis distinguuntur, esse sub lege, & esse ipsi autore gratiæ, non ergo fuit sub lege Christus, qui fuit autor gratiæ. Item cum esset umbra futurorum, & illius finis & complementum futurus esset Christus, per quem abroganda erat, non debuit Christo imponi vnde ad Galat. 3. dicitur, illam legem positam esse, donec veniret semen, quod est Christus. Deinde Christus erat Dominus legis, & ideo non fuit decens, ut etiam secundum humanitatem illi subderetur: vnde Matth. 12. cum Iudæi illum calumniarentur, quod Sabbathum non seruaret, respondet, Dominus est filius hominis, etiam Sabbathus. Quod explicans August. lib. questio in Matth. qu. 10. dicit, illis verbis ostendisse Christum, se non esse subiectum legi, quia erat Filius Dei naturalis, & Dominus legis. Et ad eundem sensum trahi possunt verba Ioann. 5. Pater meus vixit, modo operatur, & ego operor, quibus Christus ad similem calumniam respondit: quasi diceret se cum Patre omnia fecisse, & facere, & ideo non esse subiectum legi, ut indicant Cyril. libro. 2. in Ioan. cap. 33. & August. tract. 17. in Ioan. quamquam D. Thom. aliter & satis bene explicet infra. qu. 40. articulo. 4. ad 1. Aliqui hoc confirmant ex verbis Pauli ad Galat. 3. dicentis, legem veterem datam esse per Angelos in manu mediatoris, id est Christi, ut ipsi exponunt. Ac si sit sensus, illam quidem legem ordinatam esse per Angelos, tamen totam positam esse in potestate Christi, & illam non obligasse. Sed est expositio aliena omnino à sensu Pauli, & omnium Doctorum interpretatione, mediator enim illo loco appellatur Moyses, qui inter Deum & populum interueniens, & sequenter fuit, ut dicitur Deuter. 5. dicitur ergo lex data in manu mediatoris, quia Angeli non immediate pro-

mulgarant, & dederunt legem populo, sed Moyse, per quem lex data est, ut dicitur Ioan. 1. ex hoc ergo loco nihil probari potest. Alia vero, quæ adduximus satis hanc veritatem confirmant.

Argumenta vero contrariæ sententiæ ex dictis fere soluta sunt, dicitur enim Christus non venisse ad soluendam sed ad implendam legem. Primo, quia licet non fuerit legi obnoxius, plene tamen ac perfecte illam seruauit, ut eleganter D. Thom. explicuit in illo art. 4. qu. 40. Secundo, quia Christus impleuit legem sicut veritas figuram, vel sicut donatio promissionem, ut bene Augustin. lib. 16. contra Faust. c. 6. & lib. 18. à primæ & libr. 19. c. 24. Tertio impleuit legem, quia quidquid perfectionis legi deerat, ipse addidit, & compleuit, ut idem dicit August. lib. 1. de ser. Dom. in monte c. 14. Et ad eundem modum dicit Chrysost. hom. 16. in Matth. Christum impleuisse legem dando gratiam, quam lex dare non poterat. Denique dici potest impleuisse legem: quia per passionem, & mortem suam illam consummavit, ut D. Thom. infra explicat. qu. 47. arti. 2. ad primum. Quod vero Paul. ait, Christum factum esse sub lege non ius, sed factum, non obligationem, sed usum significat, ut indicat Hieron. August. & Ambros. & clarius Anselm. dicens, Subditus est legi, non quia ipse legi quidquam deberet, sed ut nos redimeret. Et S. Thom. q. 37. arti. 1. factum, inquit, sub lege, quia pondus legis in se sustinuit. Et idem est sensus Athanasij, & Cyril. locis superius allatis, qui simul asserunt, Christum & fuisse liberum, & subditum legi, liberum scilicet, quoad obligationem; subditum vero quoad obsequium.

Responsio.
ad argum.

D. Thom.

August.

Chrysost.

Hieron.

August.

Ambros.

Anselm.

D. Thom.

SECTIO III.

Virum habuerit Christus aliquid speciale præceptum datum, cui fuerit subiectus.

Hoc dubium præcipue tractari solet de præcepto moriendi pro hominibus, an Christus illud habuerit, & quale illud fuerit. Quidam enim Theologi negant, Christo Domino impositum fuisse hoc præceptum. Ita sentit Palud. in 3. d. 12. quest. 2. arti. 3. Palud. solum quia princeps (ut inquit) solutus est legibus. Quod fundamentum insufficiens est, ut ex dictis patet. Eandem sententiam tenet Dionys. Cisterciensis in 3. quest. 3. artic. 2. conclus. 6. qui existimat obligationem præcepti repugnare cum perfecto merito de condigno. Quod tamen in superioribus iam à nobis reiectum est. Videtur autem hanc eandem sententiam docuisse Chrysost. hom. 59. & 74. in Ioan. docet enim, illud mandatum, quod Christus dicit habuisse à Patre, non fuisse verum & proprium præceptum, sed solum mandatum in illa latiori significatione, in 1. sect. explicata: & hom. 7. in epist. ad Philip. explicans obedientiam Christi contra Arianos, inquit: O insensati, & amentes, nam & amici nos obediunt, & nihil nos hoc di. gnos, ut Filius obediret Patri, non in seruili conditione decidens: sentit ergo, illam obedientiam non fuisse in ordine ad præceptum proprie sumptum sed in ordine ad diuinam voluntatem sibi simpliciter in sinuatam & commendatam, cui Christus per humanam voluntatem maxime conformis fuit. Vnde sumi potest probabilis ratio, qua ut Christus in omnibus exequereetur voluntatem Patris, non indiguit præcepto, sed sola voluntatis paternæ cognitione, perfecta enim obedientia non exspectat præceptum, sed ad nuntium superioris voluntatis mouetur, ut D. Thom. docet 2. 2. qu. 104. arti. 2. Vnde Theophyl. exponens verba illa Ioan. 15. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego præcepta Patris mei seruauit, & maneo in eius dilectione, inquit, hoc temperans se audientium infirmitati dicit, non enim, qui omnium est legislator, mandatu obnoxius, & sine paternis mandatis vivere non potest, hoc enim cogitare fuerit absurdissimum: & in fine cap. 14. exponit illud: Sicut mandatum dedisti mihi Pater, sic facio, hoc modo: quod complacitum est illi, &

Chrysost.

D. Thom.

Theophyl.

kkk 4

decre-

Ioan. 10.

decretum ab eo suscipio, & perscio: & infra. Mandatum & dedit, hoc est voluit, dixit, approbavit, decrevit. Et confirmatur primo ex verbis eiusdem Christi Ioan. 10. Propterea me diligit Pater, quia ego pono animam meam, ut iterum sumam eam; nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a me ipso: potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam, hoc mandatum accepi a Patre meo. Vbi in primis eodem modo loquitur Christus de morte sua, & resurrectione, utriusque dicens se habuisse mandatum a Patre: non potest autem dici habuisse proprium praeceptum resurgendi: tum quia illud magis erat opus diuinitatis, quam humanitatis; tum etiam, quia alias semper Christus operatus esset ex praecepto, quia de omnibus sciebat Patris voluntatem, ergo neque moriendi habuit proprium praeceptum. Deinde in illis verbis insinuat Christus totum hoc negotium positum fuisse in suo arbitrio, & voluntate, quod etiam Chrysost. notauit homil. 24. super ad Heb. circa verba illa cap. 12. Apiciens in autorem fidei, & consummationem lesu, qui proposito sibi gaudio subiit crucem, confusus ne contempta. At vero si habuisset proprium, & rigorosum praeceptum, non esset simpliciter positum in eius arbitrio, & voluntate. Vbi etiam insinuat ratio illa supra tractata, quia si Christus habuisset huiusmodi praeceptum, non libere sed necessario illud impleuisset, quia est impeccabilis: Tandem confirmatur, quia vix intelligitur, quomodo fuerit possibile tale praeceptum moriendi, quia praecepta sunt dei, quae sunt in nostra potestate; sed mors illa non fuit omnino posita in voluntate Christi, quia profecta est ex praua voluntate Iudeorum, ergo.

Chrysost.
Heb. 12.

D. Thom.

Dicendum nihilominus est, Christum habuisse verum, & proprium praeceptum redimendi genus humanam per passionem & mortem suam. Ita sentit D. Thomas, in 1a q. 47. art. 2. & 1a q. 41. art. 6. ad 2. Et fundamentum est, quia Christus ut homo potuit obligari, & subiici huic praecepto, ut ex supra dictis satis constat, sed Scriptura sacra proprie & iuxta communiorem Patrum sententiam intellexit, significat habuisse hoc praeceptum, ergo intelligenda est de vero, & proprio praecepto, cum facile possit, & sufficiens congruentia non desit: minor constat ex citatis verbis Ioan. 10. Hoc mandatum accepi a Patre, & 14. Sicut mandatum dedit mihi Pater, si facio, & 15. Patris mei praecepta seruauit, quae omnia proprie intelligit Augustin. tract. 79. in Ioan. lib. 13. de Trinit. cap. 14. & qu. 55. super Deuteronomio, quibus locis interdum vocat hoc mandatum, Patris voluntatem, non quia proprium praeceptum non sit, sed quia ita loqui solemus de superioris praecepto, dicentes hanc esse superioris voluntatem. Et eodem modo loquitur Christus Ioan. 4. cum dicit cibum suum esse, ut faciat voluntatem Patris, id est, ut sanctificationem nostram operaretur, sicut sibi erat a Patre praescriptum, ut exponit Gregor. Nil. lib. de Beatitudinib. circa illud, Beati qui esurunt, & sitiunt iustitiam. Et de eadem voluntate recte exposit Paul. ad Hebr. 10. illud psal. 39. In capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam, quam voluntatem statim legem appellauit subdens, Deus meus, voluit, & legem tuam in medio cordis mei, ut notauit Agatho. Pap. in epist. 1. quae refertur in VI. Synod. act. 4. Ac denique propter eandem Patris voluntatem ait Christus Matth. 26. Pater mi. si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua, dicit enim non posse quia iure non poterat, intelligebat enim necessitatem praecepti virgere, ut indicauit Damasc. lib. 3. de Fide, cap. 14. Secundo principaliter hoc colligitur ex Paulo ad Philip. 2. Factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, quod de propria obedientia intelligendum est, cum facile possit: propria autem & vera obedientia non est, nisi ubi interuenit praeceptum, quod est veluti formale obiectum eius, ut constat ex 2. 2. quaest. 104. Et optime confirmatur (verbene notauit Origen. homil. 2. in Cant.) ex illo ad

Ioan. 10.
14. & 15.
August.

Ioan. 4.

Gregor. Nil.

Heb. 10.
Ejal. 39.Agath.
Pap.

Matth. 16.

Damasc.

Philip. 2.

Origen.

Roman. 5. Sicut per unum inobedientiam peccatores constituti sunt multi, ita & per unius obedientiam, inhi constituti sunt multi. obedientia ergo Christi, inobedientia Adae opposita fuit: licet ergo illa fuit vera inobedientia praecepto contraria, ita haec fuit vera obedientia praecepto conformis, quam collationem, seu comparationem Christi cum Adam recte ponderauit Cyril. lib. 10. in Ioan. cap. 11. Tertio hinc reddi potest congruens ratio huius praecepti, fuit enim expediens, ut sicut homines per inobedientiam perdituri fuerant, ita per obedientiam repararentur. Item etiam, quia opus ex obedientia factum, ceteris paribus, perfectius est, & Deo gratius. Præterea potuit hoc expedire, ut Christus nobis esset omni ex parte perfecti humilitatis, & obedientiae exemplar. Congruentias alias, & alia Patrum testimonia in huius veritatis confirmationem adducit Cardinalis Toletus, Ioan. 10. annotat. 14.

Quæri vero non immerito potest, quale fuerit hoc praeceptum, an mere positum, vel omnino naturale. Dupliciter enim intelligi potest Deum imposuisse Christo Domino hanc obligationem, vno modo directe præcipiendo illi, ut per mortem suam homines redimeret. Alio modo solum reuelando illi hoc esse medium necessarium ad hominum redemptionem, quia ipse decreuerat, nullam aliam satisfactionem pro hominibus acceptare: multi enim existimant, ex hoc solo posteriori modo, absque alio positum, praeceptum ex ipsa lege naturali charitatis statim ortam esse in Christo obligationem sustinendi passionem, & mortem: quia lex charitatis obligat ad ponendam corporalem vitam pro salute spirituali proximi, & multo magis obligat ad ponendam illam pro salute spirituali totius naturae. Quod si dicatur hoc esse verum in puris hominibus, quorum vita corporalis non tanti momenti est, quanti spiritualis vita proximi, at vero in Christo non videri eandem rationem, quia eius vita eo quod esset vita Dei, erat infiniti valoris: certe hoc non videtur multum obflare, quia quamuis illa esset vita Dei, tamen non amittebatur simpliciter, sed ad tempus breue propter æternam proximorum vitam exponebatur. Unde negari non potest, quin secundum ordinem charitatis præcedendum fuerit illud bonum spirituale proximorum, illi corporali damno proprio, ergo eadem ratione recte intelligi potest eandem charitatem ex se obligasse ad subiiciendum proximum tanta necessitate constitutus. Neque etiam refert dicere, potuisse Christum alio modo, scilicet, unico actu suo, si faciente succurrere hominibus, supponimus enim ex ordinatione diuina, hoc medium fuisse necessarium ad reparationem hominum. Et confirmatur & declaratur, quia si fingamus Christum cognouisse, esse sibi medium necessarium ad promerendam gloriam, & resurrectionem sui corporis, & resurrectionem ad vitam immortalem, sustinere passionem, & alios huius vitæ labores, etiam si non haberet aliud praeceptum positum, ex ipsa lege naturali charitatis propria, teneretur ea mala sustinere propter tantum bonum sui corporis, seu humanitatis suae: ergo ad eundem modum potest intelligi similis obligatio propter æternam gloriam animarum. Nec dissimile argumentum colligi potest ex obligatione charitatis ad Deum, in cuius gloriam, & honorem redundat hominum gloria & redemptio: ipse igitur Dei amor veluti natura sua potuit obligare ad sumenda omnia illa mala propter Dei honorem, & gloriam. Et hoc modo videtur defendere hanc sententiam Anselm. libro 1. Cur Deus homo, c. 8. & 9. & videtur mihi valde probabile, quamquam in se non sit magna diuinitas. Et facile intelligi potest, verumque modum praecepti in hoc negotio interuenisse, cum simul esse non repugnet, & vtrumque charitatem Dei, & Christi erga homines commendat.

Ad

Respon. ad
argum.

Ad argumenta ad Chrysostom. primum dicitur, A
eum propter vitandos Arianos eo modo fuisse lo-
cutum, illi enim de Filio ut Deo intelligebant, ha-
bere mandatum à Patre, & esse illi obedientem: ipse
vero, ut hunc errorem radicis euelleret, explicare
voluit hæc omnia, & conuenire Christo secundum
assumptam naturam, & non includere imperfectio-
nē repugnantē diuino supposito. Et ideo (ut D. Tho.
supra dicta quæ. 47. arti. 2. ad 1. notauit) addit Chryf.
illa verba, Non est intelligendum, quod prius expectauerit
audire, & opus ei fuerit dicere: sed voluntarium monstra-
uit processum, & contrarietatis ad patrem suspensionem de-
struxit. Itaque non intendit negare præceptum, sed ne-
gat fuisse impositum Christo propter imperfectio-
nem aliquam. Ex quo simul responsum est ad conie-
cturam ex verbis Chrysostomi desumptam. Secundo
dici potest, Chrysost. & Theophyl. docuisse, Christo
non aliter fuisse impositum hoc præceptum, quam
ostendendo illi diuinam voluntatem, & decretum
de ijs omnibus, quæ ad redimendos homines facere
oporebat, non tamen negare, hinc ortam esse Chri-
sto obligationē charitatis ad redimendos homines,
quin potius indicant non indignasse alia positua
lege, & obligatione, ut hoc faceret, quod per se bo-
num, & necessarium erat, supposita Patris volunta-
te, & ita videtur sententia eorum coincidere cum
sententia Anselmi. supra tractata: vel certe volunt
Christum propter summam perfectionem suam nō
indignasse præcepto expresso, sed tantum tacito, &
infinuato in ipsa voluntate Patris.

Ad primam confirmationem ex loco Ioan. 10. re-
spondetur, ex ipso contextu aperte colligi, aliter fieri
sermonē de morte, & aliter de resurrectione: sicut
inquit Christus, Propterea me diligit Pater, quia ego pono
animam meam, ut iterum sumam eā, illud ergo intelli-
gitur esse ut medium, hoc ut finis: de illo ergo me-
dio intelligitur accepisse mandatum, ut per illud ta-
lem finem consequeretur. Quod vero ibidem dicitur,
totum negotium mortis, & passionis Christi pos-
simum fuisse in eius voluntate, non excludit obliga-
tionem, sed ostendit liberam & spontaneam volun-
tatem, qua Christus morti se obtulit: ostendit etiam
superiorem quandam, & excellentem voluntatem
quam habuit, ut posset, cum vellet, morti tradi: non
antea. Quomodo autem cum hoc præcepto potue-
rit hæc libertas coniungi, supra questio. 13. latissime
tractatum est.

Ad vltimam confirmationem respondet supra
Anselmus, Christo non fuisse directe præceptum ut
moreretur, sed ut veritatem prædicaret, & in iusti-
tia perseveraret usque ad mortem, propter quod a-
liqui imponunt Anselmo, quod negauerit hoc præ-
ceptum. Sed immerito, ipse enim aperte illud ad-
mittebat, explicat tamen modum, quo intelligendum
est, non enim ibi præceptum est, ut ipse efficeret mor-
tem suam, sed ut illam sibi oblatā sustineret, & am-
plexeretur, ut bene etiam notauit Scot. in 3. dist. 10.
questio. 2. ad 2. Et hoc modo dicit Anselm. Christo
fuisse præceptum, ut non desisteret à seruanda iusti-
tia, & veritate prædicanda, etiam si mortem sustine-
re oporteret: & quia Deus præiudicat prauas volū-
tates Iudæorum hoc fuisse operaturas, ideo absolu-
te & simpliciter dicendum est, habuisse Christum
præceptum moriendi pro hominibus, quod his tām-
dem verbis bene exposuit Anselmus. Potest tandem
dici, quia præcepit illi mori Pater, cum hoc præcepit, unde in-
tenderet mortem.

SECTIO IV.

An simpliciter dicendus sit Christus subiectus Patri,
vel solum illa determinatione, ut homo.

Hic iam non est questio de re, sed tantum de mo-
do loquendi, nam in re certissimum est ex omni-

bus dictis, Christum ut hominem esse subiectum
Deo, & iure, & facto iure quidem, quia tenetur præ-
ceptis eius parere: facto vero, quia & semper illi o-
bedit, & promptissimam, & paratissimam habet vo-
luntatē ad parendum illi: unde in Concilio Alexan-
drino quod habetur in Epist. 10. Cyrilli, sic legitur,
Non ignoramus, quod cum Deus sit, & homo sub Deo fa-
ctus sit, secundum legem humanitatis natura competentem.
In quibus verbis etiam ratio huius veritatis cōtine-
tur quæ etiam ex dictis est satis manifesta, & alia Patrum
testimonia, ex dictis in commentario art. 2. circa fol.
ad 3. & ex sequenti disput. peti possunt. An vero hæc
locutio: Christus est subiectus Patri, simpliciter profe-
renda sit, vel solum cum addito, D. Thom. recte di-
cit, melius esse determinationem ponere ad tollen-
dam omnem ambiguitatem, & suspensionem Ariani
erroris: quod maxime verum est, si de Verbo aut Fi-
lio, sub his nominibus sermo sit. Simpliciter tamen,
& in rigore sermonis non videtur necessaria illa de-
terminatio, ut etiam D. Tho. indicat, quia esse sub-
iectum nihil aliud est, quam habere voluntatem sub-
iectam voluntati alterius: unde hoc prædicatum
conuenit supposito ratione naturæ, & nihil includit
repugnans supposito secundum se, ergo in rigore
potest absolute, & simpliciter de Christo affirmari,
quia sicut simpliciter est homo, ita simpliciter habet
voluntatem humanam, quæ natura sua subiecta est
voluntati diuine. Et confirmatur, quia Christi simp-
liciter dici potest obediens Patri, sicut dicitur sim-
pliciter mortuus, unde & Scriptura ita absolute lo-
quitur, sed esse obedientem idem est quod esse sub-
iectum, ergo.

Dices. Qui est subiectus alteri, est minor illo, sed
Christus (ut diximus) non potest simpliciter dici mi-
nor Patri, sed solum cum addito, in quantum homo
ergo nec poterit dici simpliciter subiectus. Respon-
detur, negando consequentiam, quia per illud præ-
dicatum, minor, fit comparatio absolute, & simplici-
ter in perfectione, quæ absolute, & simpliciter æ-
qualis est in Christo, & Deo seu Patri, & solum secū-
dum quid, id est, secundum assumptam naturam est
minor: at vero prædicatum, subiectus, solum signifi-
cat proprietatem quandam, seu relationem conue-
nientem personæ, ratione assumptæ naturæ: unde
non est necesse, ut is, qui est subiectus, sit simpliciter
minor, sed solum ut habeat voluntatem aliquā mi-
norem, seu inferiorem alteri.

Aduertendum vero est, hæc omnia potissimum
intelligi, si hæc subiectio referatur ad Patrem, vel ad
Deum, si autem referatur ad Verbum, seu ad Filium
sic erit simpliciter necessaria determinatio, quia si
absolute Christus diceretur subiectus Verbo, aut
Filio, significaretur distinctio suppositorum inter
Verbum, & Christum. Et ideo ut hic error caueatur
addenda est determinatio, qua sufficienter denotetur
hanc subiectionem tantum esse secundum di-
uersas naturas, & ita traditur in dicta Epist. 10. Cy-
rilli, ex Concilio Alexandrino. At vero si locutio fiat
per relatiuum reciprocum dicendo, Christum esse
subiectum sibi ipsi, minus necessaria videri potest de-
terminatio, quia illudmet relatiuum includit suppo-
siti identitatem: nihilominus tamen illa locutio re-
icienda est, quia simpliciter prolata quandam in se
repugnantiam inuoluit, nemo enim sibi ipsi subii-
citur, sicut nec est inferior, aut minor se ipso, & i-
ta in dicto Concilio Alexandrino absoluta reiici-
tur.

DISPUTATIO XLIV.

In duas Sectiones distributa.

De seruitute Christi.

Quamquam seruitus subiectionem includere vi-
deatur, aliquid tamen importat præter subie-
ctionem

tionem: seruus enim relationem dicit ad dominum, unde de ratione serui est, ut non solum sit subditus alteri, sed etiam omnino sit sub dominio alterius. Propter hanc ergo rationem disputationem hanc diuersam à precedenti propono, & quia ex diuersis Patrum locutionibus singularis, & propria difficultas in hac materia orta est primo ergo rem ipsam, deinde modum loquendi explicabimus.

SECTIO I.

Verum Christus, ut homo, vere ac proprie sit, & dici possit seruus Dei.

Prima sententia,

Fundamentum ex Concilio Romano, Concilio Francofordensi, Adrian. Pap.

Concil. Alexand.

Autoritate Patrum, Chrys. st.

Prima sententia negat Christum, etiam cum illo addito ut homo, vere posse dici seruum Dei secundum propriam ac legitimam significationem huius vocis seruus; & consideratis omnibus conditionibus & imperfectiōibus, quas vera ac propria seruus includit ac requirit. Hanc sententiam sic expressam apud nullum antiquorum scholasticorum inuenio. Non tamen desunt nonnulli Theologi, qui non solum censent, hanc sententiam esse veram, sed etiam de fide definitam. Principium ac fere vnicū fundamentum huius sententiae sumitur ex definitione Concilij Francofordensis contra Elipandum, qui Christum, sicut adoptiuum, ita & seruum appellare ausus est: quem aequè vtroque titulo Concilium reprehendit ac damnat. Unde Adrianus Papa in sua epistola sic ait. Tanta nimirum vos temeritatis dementia deludi, ut adoptiuum eum filium, quasi purum hominem, calamitati humane subiectum, & (quod pudet dicere) seruum eum impii & ingrati tantis beneficiis, liberatorem nostrum non pertimescitis venenosa fauce susurrare. Cur non veremini, queruli obrectatores, Deo odibiles, illum seruum nuncupare? In quibus verbis (si quis recte perpendat parenthesim illam quod pudet dicere) magis damnat Pontifex serui, quā filij adoptiui appellationem. Et infra subiungit. Et si in vmbra Prophetiae dictus est seruus, propter seruili formam conditionem, quam sumpsit ex Virgine, &c. nunquid propterea nomen serui ei imponere debemus? Unde concludit, postquam cessauit vmbra, & manifestata est veritas, quæ sub allegoria latebat, nō esse vocatum Christum ab Apostolis & Euangelistis seruum, sed dominum. Ac tandem. Nostrum (inquit) opus est ut finis serui per conditionem, & filij per gratiam adoptionis, opus eius est, ut sit vnicus, proprius & dilectus filius Dei. Similia multa habentur in epistola Concilij ad Episcopos Hispaniae, nam eodem modo damnant dicentes, Christum esse seruum, & dicentes, esse filium adoptiuum, ut videre licet praesertim in fine epistolae. Vbi ratio redditur, quia alia est persona proprii filij, alia serui, quā significatur, seruitutem non minus, imo magis, requirere personam alienam & extraneam, quam adoptionem. Ac denique exponuntur Scripturae, quæ interdum Christum appellant seruū, ut intelligantur, non de conditione seruitutis, sed de humilitatis obedientia, quā factus est obediens vsque ad mortem. Huic concilio adiungi solet aliud antiquius, Alexandrinum scilicet, quod habetur in epistola 10. Cyrilli. Sed Concilium illud nihil ad rem praesentem facit, ut inferius videbimus.

Secundo fundatur hæc sententia in Sanctorum dictis Primum sit Chrysostomi homil. 13. in epistolam ad Hebræos, ubi ait, Christum nunc sursum sedentem ad dexteram Patris non esse ministrum nec seruū, sed hoc cuiusdam concessiois fuisse pro statu viæ. Unde subdit. Si ut factus seruus, non mansit seruus, sic & minister factus, non mansit minister, non enim minis est sedere, sed stare. Quorum verborum sensus idem esse videtur, qui in Concilio Francofordensi insinuat, nimirum Christum in statu viæ assumptum esse ministerium, & humilitatem serui, cum tamen secundum veritatem & propriam conditionem seruus non sit, alioquin etiam in gloria seruus mansisset,

A eum eandem naturæ conditionem retineat. Secundum testimonium sit Athanasij sermone 3. contra Arianos. ubi ait, Christum interdum vocari seruū appellatione non veritate, ad eum modum (inquit) quo filius se solet seruū nominare, & ad hoc inferius adducit deferentiam à Paulo inter Moysen & Christum constitutam ad Heb. 3. dicente, Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo eius tanquam famulus, Christus vero tanquam filius in domo sua. Tercium Eusebij Emisen. qui in homil. 6. de Pascha dicit, oblatum esse pro nostro peccato hominem iustum, qualem nostra regio non habet: quia ne subuenire peccato poterat simili peccato obnoxius, nec interuenire pro seruū astratus legibus seruus. Unde infra concludit offerendum fuisse eum, qui esset eiusdem generis, sed non eiusdem conditionis, & longe alterius libertatis. Quartum est Leonis Papæ item de Natiuitate ubi sic inquit, Assumpta est de matre hominis natura, non culpa: creata est forma serui sine conditione seruili, quia nouus homo sit contemptus est veteris, ut & veritatem suscipere generis, & vitiū excludere vitiositatis. Quintum ex Augustino tractat. 3. in Ioan. circa illa verba, Lex per Moysen data est, &c. per seruū (inquit) lex data est, per Imperatorem indulgentia. Et infra, Seruus agere secundum legem potest, solui & reatu legi non potest. In Concilio etiam citato afferuntur verba Augustini ex quadam eius homil. 36. Dominus noster etiam in forma serui non seruus, sed in forma etiam serui dominus fuit. Sextum sit Cyrilli. Alexand. in expositione Symboli Niceni circa medium dicentis, Assumpsit autem (scilicet Verbum) formam serui ut liberi, non seruus existens ad libertatis redit gloriam. In similitudine hominum factus est, qui in forma & in Patre aequalitate non homo existens, ut fieret in similitudine Dei secundum participium locupletatus est. In quibus verbis vltimis significat radicem, ob quam Christus ut homo non est seruus, scilicet, quia humanitas eius secundum participium diuinitatis locupletata est. Septimum sit Theodoret in impugnatione sexti anathematis Cyrilli dicentis, Quamuis Apostolus naturam à Verbo assumptam, formam serui appelles quia ex se, & ut prior assumptione, talis est, tamen, vniuersa facta non vltra locum habet seruus nomen. Unde inferius ealocuteris Testamentis in quibus Christus seruus vocatur, indicat esse intelligenda ratione naturæ assumptionis, ad explicandam conditionem, quam ex se habet, non statum, quem habet post vnionem.

Octauum & præcipuum testimonium est Damasceni lib. 3. de fide. cap. 12. in quo tractans de ignorantia, & seruitute respectu Christi, eodem modo de illis loquitur, & quæ illas excludit ad hoc mysterio: & in summa ait, Si natura humana assumpta secundum se sumatur, & mente præscindatur à Verbo inueniri ex leigno: autem & seruam, verum ob personæ identitatem atque indissolubilem coniunctionem futurarum rerum noticiam consecutam esse. Unde subiungit, Quia illud quoque sciendum est, eum ne seruū quidem dicere nobis liceat, seruitutis enim ac dominationis vocabula non naturas indicant, sed ex eorum sunt generis, quæ ad aliud referuntur, quemadmodum & paternitas & filietas vocis, bæ enim non essentiam, sed affectionem & relationem ostendunt: nam quemadmodum de igne certum à nobis dictum est, si ex illis quibusdam cogitationibus id est, subtilibus mentis imaginationibus, id quod creatum est ab eo quod increatum est, seu xeris, sane seruili ordinis esset caro, nisi Dei Verbo copulata esset: at cum seculi ei personæ vniuersa sit, quoniam iam pactio in seruilem assumptionem redgetur: & adiungit rationem aliam, dicens, Nam cum vnus Christus sit, sui ipsius, profecto & seruus & dominus esse nequit: bæ enim non ex eorum numero sunt quæ simpliciter dicuntur, sed quæ cum aliquo conferuntur. Cuiusnam igitur seruus erit? Patris ne ergo non omnia quæ Pater habet, Filii quoque sunt: si quidem Pater seruus est, sui ipsius autem minime. Ex quo in fine concludit, Qui seruū eum dicunt, vnum Christum insinuant Nestoris in duos diuidum. Et ad testimonia, in quibus

bus appellatur seruus, eandem expositionem adhibet, scilicet, quod appellatione tantum ita interdum vocetur propter assumptam passionis humilitatem & eandem doctrinam indicat lib. 4. c. 8. & 19. quam etiam transcripsit Nicetas lib. 3. Theauri, c. 38.

Nicetas.

Scripturarum
testimonia.

Tertio possumus argumentari ex Scriptura, quæ primo loco afferenda fuisse, tamen, quia nihil ex ea potest firmiter asseri, nisi aliquo modo fundetur in Patrum autoritate, ideo hoc loco melius collocatur. Adrianus ergo argumentatur ab autoritate negatiua Scripturæ, quia nunquam in Testamento Nouo Christus, seruus appellatur. Quod est signum, eam appellationem ubi in Testamento veteri reperitur fuisse figuratam, cum in nouo, eo quod in eo iam sit reuelata veritas, fuerit prætermissa. Ponderat deinde Adrianus, etiam in ipso passionis & mortis articulo, Christum non vocasse Deum, dominum, sed Patrem suum, dicens, Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste. Et in Cruce. Pater dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt. Et iterum, Pater in manus tuas commendo Spiritum meum. Si enim Christus se seruum agnosceret, certe aliquando verbis suis hoc esset professus, & maxime in eo tempore, in quo summam imbecillitatem assumptæ naturæ experiebatur: & tamen id non fecit, quin potius in eodem articulo passionis sese dominum & regem ostendit, Latroni paradisum promittens. Nec refert, quod in Cruce Patrem, Deum suum appellauerit, quia distincta est Dei, & domini appellatio, ut sumitur ex Damasceno lib. 4. de fide cap. 8. & 19. Vbi transiens verba Christi Ioann.

Matth. 26.
Luc. 23.

Ioan. 20.

20. Ascendo ad Deum meum, & Deum vestrum, significat ita Christum distinxisse, quia aliter est Deus noster, aliter ipse Christus, noster enim ita est Deus ut sit etiam dominus, non sic autem Christi, sed tantum Deus. Possumus etiam addere, quod in Nouo Testamento non solum Christus non vocatur seruus, verum etiam differentia in hoc constituitur inter ipsum & alios Prophetas quod in primis potest sumi ex parabola Matth. 21. de Patre familias habente vineam: ad quam iterum atque iterum seruos misit, tandem vero filium & heredem, hoc est, Christum, qui iam non seruus appellatur. Sumi etiam potest ex illo Pauli ad Heb. 3. Amplioris gloriæ iste præ Moyse dignus est habitus, quanto amplioris honorem habet domus, qui fabricauit illam. Et Moyses quidem fidelis erat in domo eius tanquam famulus, Christus vero tanquam filius in domo sua. Vnde Augustinus tractatu 14. in Ioannem expendens illa verba, Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius, ut nosse inquit qua distinctione dictum sit, Pater diligit filium. Quare enim? Pater non diligit Ioannem? Et tamen non omnia dedit in manu eius. Pater non diligit Paulum? Et tamen non omnia dedit in manu eius. Pater diligit filium, sed quo modo pater filium, non quomodo dominus seruum: quomodo vnicum, non quomodo adoptatum.

Rationibus
probat
prima
sententia.

Quarto asserere possumus rationes, quas precipue Damascenus & Adrianus indicant. Prima est, quia Christus ut homo non est filius adoptiuus: ergo neque seruus. Patet consequentia, quia magis aliena est à filio naturali conditio seruitutis, quam adoptionis magisque extranea est persona serui, quam filij adoptiu. Vnde Christus etiam ad filios adoptiuos dixit, Ego non dico vos seruos, sed & amicos, quia vera amicitia cum Deo, & filiatio adoptiua ita perficit hominem, & eleuat ad consortium diuinæ naturæ, ut de nominationem serui quasi expellere aut superare videatur: ergo multo magis filiatio naturalis huiusmodi denominationem auferet.

Secunda Christus ut homo, nullam habuit conditionem serui, nisi obedientiam & subiectionem ad Deum: sed hæc non sufficit ad constituendum seruum: ergo. Totum antecedens sumitur ex epistola Concilij Francofordien. ubi sic dicitur: Eius Christum Prophetam seruum nominauit, non tamen conditionem seruitutis, sed ex humilitatis obedientia, qua factus est

A Patri obediens usque ad mortem: in his enim verbis & conditionem serui à iure subiectionis & obedientie distinguit, docens, post eam hoc non sufficere ad proprium seruum constituendum. Quod certe per se manifestum est, homo enim ingenuus subditus & obediens est ei, cuius non est seruus, & deinde negat in Christo fuisse eam conditionem seruitutis, quæ præter subiectionem, ad propriam serui rationem requiritur. Hoc autem neque ibi probatur, nec declaratur, quamam sit hæc conditio seruitutis. Vnde quidam ita vtrumque præstant, quia ratio & conditio seruitutis præter subiectionem includit negationem quandam communicationis in proprijs bonis ipsius domini, & consequenter etiam includit negationem illius intimæ vniionis & coniunctionis, ad quam illa bonorum communicatio consequatur: sed CHRISTVS ut homo ita fuit subiectus DEO, ut non fuerit distinctus personaliter à Deo: ex quo ortum est, ut summam cum illo habuerit communicationem in excellentia & maiestate, & omnibus bonis: hæc ergo ratio fuit Christus subiectus sine conditione serui. Maior supponitur ut manifesta ex Aristotele 1. Polit. cap. 3. & ex ipso met nomine serui: nam, si in nobis, in honore, & sede cum domino communicat, quid est cur possit seruus appellari?

Et potest præterea in hunc modum explicari, quia omnis alia conditio serui, potest in non seruo reperiri: si hæc vero cum alijs adit, seruus necessario constituitur: ergo signum est, hanc esse necessariam & quasi propriam conditionem seruitutis: antecedens patet, quia quod seruus non sit capax domini sed quidquid acquirit, adquirat domino, commune potest esse filijs, si humana iura id statuunt, & alijs subditis ingenuis, si hac conditione subijciuntur. Similiter, quod dominus habeat potestatem in seruum, ut eo vtatur in omnem usum, commune etiam potest esse non seruis: nam pater potest similem potestatem habere in filium, imo etiam si Deus daret patri facultatem interficiendi filium, non ideo esset seruus, quia semper communicaret cum patre in honore, & in bonis: quia esset hæres eius: præter hæc autem nihil aliud reperitur in seruo, quod sit proprium serui ut sic, præter illam negationem communicationis in bonis. Confirmatur appposito exemplo, nam, si quis ancillam in uxorem ducat, hoc ipso definit esse ancilla, ut indicauit Leo Papa epist. 92. ad Rusticum, dicens, nuptiarum fœdera tunc esse legitima si sint inter ingenuos: id autem non est, nisi quia matrimonij vinculum quodammodo facit vnum ex duobus, ita ut eisdem bonis & honoribus ac titulis fruatur: & ideo Arist. 1. Polit. cap. 1. barbaros appellat eos, apud quos uxores in seruorum gradu habentur: ergo signum est, illud consortium & communicationem in bonis repugnare seruituti. Multo ergo magis personalis vniio inter humanam & diuinam naturam excludit à Christo ut homine rationem serui, & ab humanitate assumpta, statum seu conditionem seruilem: nam in eodem throno cum Deo collocata est, ut constat Apocal. 5. & 7. & ipsamet diuinitate est sanctificata & Deificata, ut super q. 7. late vidimus, & eadem latræ adoratione cum Deo colitur, ut q. 25. videbimus. Ac denique eisdem honoris titulis gaudet: nam hic homo est vere Deus & creator, ut q. 16. late visum est, qua ratione dixit Cyril. Epist. contra libidinosos, citata in VI. synod. act. 6. tom. 5. Verbum propria gloria carnem illustrans, Deum decentibus dignitatibus illam impleuisse, & Athanas. ibidem citatus in Epist. ad Euphichium ait, Carnem propter vniionem ad Verbum & gnominem dignitatem accepisse.

Secunda opinio est, Christum ut hominem esse & appellari posse seruum Dei. Hanc docuit expresse D. sententia Tho. in hac quæstion. art. 1. ad 2. ubi tam proprie ait Christum ut hominem appellari seruū Patris sicut subiectū Patri, quod late prosequitur toto articulo

Arist.

Leo Papa.

Secunda
sententia.

secun-

D. Thom.

Palud.
Caetan.Bassol.
Durand.Fundamen-
tum ab anti-
quitate Scri-
pturae.
Isa. 42. 43.
49. 52. & 53.Matth. 12.
Zach. 3.
Ezech. 34.Eusebii
modus rei
citatur.

Cyrillus.

secundo. Et infra q. 23. artic. 4. ad 3. in hoc constituit A
differentiam inter seruitutem & filiationem ado-
ptiuam, quod illa non tantum respicit personam,
sed etiam naturam; & ideo potest Christo vt homi-
ni attribui. Quibus locis manifeste supponit D. Th.
vinionem hypostaticam non exclusisse ab humana
naturam eam conditionem seruitutis, quam habet co-
naturalem: & ab ea vt sic ait Christum vt hominem
denominari seruum. Eandem sententiam tenet Pa-
lud. in 3. d. 12. q. 3. in primo dicto tertia opinionis, &
Caetan. hic art. 1. & 2. & omnes Thomistae. Ex quibus
quidam recens autor scripsit, vt am Theologiam, i-
mo & ipsam fidem, docere, Christum vt hominem
esse seruum. Ex antiquis etiam hoc tantum certum
supponit Bassol. in 3. d. 9. arg. 1. & in solutione id pla-
ne admittit. Durandus etiam (quamuis hoc expresse
non attingat) cum admittat, Christum vt hominem
esse filium Dei adoptiuum, a fortiori hoc dicit, & i-
dem censendum est de Ricardo & Scoto. Imo, cum
D. Th. hoc ex professo docuerit, & reliqui Theo-
logi antiqui sine disputatione id transegerint, videtur
sanctae tanquam certum & indubitatum id supposui-
se. Probat autem primo ex Testamento veteri, in
quo frequentissime Christus nomine serui appella-
tur, vt Isa. 42. Ecce seruum meum: suscipiam eum, &c. Qui
locus de Christo exponitur Matth. 12. vt infra latius
dicam. Idem Isa. 45. 49. 52. & 53. & Zachar. 3. est in-
signis locus. Adducam seruum meum Orientem, & Eze-
chiel. 34. Suscitabo super eas pastorem vnum seruum meum
Dauid. Sed ad hanc & similia testimonia responderi
solet ex Adriano & Damasceno supra, Christum il-
lis locis esse dictum seruum appellatione, non veri-
tate, id est, allegorica & metaphorica appellatione,
nam, quia in Scriptura veteri nondum erat Euange-
lica veritas propalata, ideo ad humilitatem Christi,
& obedientiam praedicandam sub ænigmatate serui
appellatur. Veruntamen contra hanc expositionem
obici potest primo, generalis regula interpretandi
Scripturam, quia, vbi potest sine incoueniencia, cum
proprietate intelligi, non est facile ad metaphoras
recurrendum, quod maxime est in hac materia ob-
seruandum, ne occasio demus haereticis, simi-
liter respondendi, quando ex simili verborum pro-
prietate, contra eos offendimus, & hominem esse
verum Deum, & Deum, verum hominem vereque
passum, mortuum, &c. Nam quod in proprietate
huius appellationis nullum sit maius inconueniens,
quam in reliquis, patebit ex dicendis. Secundo, quod
in his locis nullum est metaphora indicium, quia
non agitur in eis specialiter de obedientia aut humi-
liatione Christi per passionem, sed potius de excel-
lencia & potentia eius, vt patet ex verbis illis Isa. 42.
Ecce seruum meum, suscipiam eum, electus meus, complacuit
sibi in illo anima mea. Dedi spiritum meum super eum, iud-
icium Gentibus proferet, & cetera vsque ad illud, & le-
gem eius in sula expectabunt, vbi Hieronymus notat:
Nec mirum si seruus vocetur, factus ex muliere, factus sub le-
ge, qui cum in forma Dei esset, humiliauit se, formam serui
accipiens, & habitum inuentus vt homo. Vbi consulto vi-
detur racuisse humiliationem passionis & mortis,
vt significaret, ob incarnationem solam dictum esse
seruum. Similiter Isa. 52. Ecce (dicitur) intelliget ser-
uus meus, exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valde.
Vnde non alia ratione videtur Christus appellari ser-
uum his locis, nisi vt denotetur, sermonem esse de il-
lo vt homine, & ratione assumptae naturae. Vnde
Cyrillus lib. ad Euxipium: Si quis (inquit) dicat, seruum
eum appellari propter vocem sanctorum Prophetarum, nullo
modo offendi deat: cognouerunt enim per reuelantem eis Spi-
ritum Sanctum, quod Verbum ex Deo Patre fieret homo. V-
bi primum expendo, quod solam Incarnationem
reddat vt sufficientem causam illius appellationis.
Deinde, quod satis significat, illam appellationem
esse propriam, cum sine offensione dicat posse a no-
bis vsurpari, quod non semper licet in metaphoricis

locutionibus. Vnde & statim declarat, appellationem
hanc cum naturali filiatione non repugnare, dicens,
Erat quidem & sic liber tanquam filius, neque sic tamen men-
suram exinanitionis optime facta faciebat contemptibilem,
configuratus nobis, seruitutis iugo subditus. Nec refert,
quod ibidem enumerat Cyrillus aliquos actus hu-
ius seruitutis, qui non conueniebant Christo ex de-
bito seruitutis, sed ex dignatione & humilitate, vt
soluere tributum didrachma, & sub di legibus & tribu-
tis. Non enim hanc assertit Cyrillus, vt significet appel-
lationem serui ab his vel similibus actibus esse de-
sumptam, cum aperte dixerit, humanationem seu
incarnationem Filij Dei fuisse propriam eius cau-
sam, sed adducit illa ad exaggerandam exinanitione-
nem, & extensionem (vt sic dicam) seruitutis Christi,
quomodo dicere etiam Patres solent, Christum non
solum Dei, sed etiam hominum seruum factum esse,
vt videtur licet apud August. conc. 3. in Psal. 103. v-
bi illud Isa. 55. Iustificabit ipse iustus seruus meus multis,
citatur iuxta translationem Septuaginta, iustificare ius-
tum bene seruientem multis.

Secundo principaliter probari potest hanc senten-
tia ex nouo Testamento: ex quo in primis asseri po-
test citatus locus Matth. 12. vbi de Christo exponuntur
verba Isa. 42. Sed hic locus non omnino con-
uincit, cum quia Euangelista non tribuit Christo ap-
pellationem illam, sed tantum refert, quid de eo di-
xerit Isaias, non tamen declarat, an proprie vel me-
taphorice ita Christum nominauerit: tum etiam,
quia Matthaeus non citat, Ecce seruus meus, sed, Ecce
puer meus, Graece, υἱός μου, iuxta Septuaginta. Quae vox
est magis ambigua, quamuis vbi non commode po-
test referri ad gratiam, seruum tantum significare so-
leat: & ideo in praesenti hoc discrimen non multum
referat, vt indicauit etiam Hieron. epist. ad Al-
gasia, q. 2. & ad Tit. 1. vbi ait, vocem Hebraicam
proprie significare seruum. Sumitur etiam ex Aug-
lib. 20. de Ciuit. cap. vlt. & lib. de vn. Ecclesiae, c. 7,
vbi indifferenter his vocibus vtitur, pueri, filii, & ser-
ui. Possumus etiam asserere illud Matth. 11. Conuer-
te tibi Pater, Domine caeli & terrae, &c. in his namque verbis
Christus appellans Patrem suum Dominum, seipsum
seruum profiteri videtur. Responderi autem potest,
potius ex hoc loco oppositum colligi, ita enim di-
tinguenda sunt verba illa, vt Patrem suum vocet,
Dominum autem non suum, sed caeli & terrae. Sed
quoniam hanc interpretationem bona sit, nihilominus
Athanasius serm. 3. contra Arianos ex hoc loco probat,
Verbum postquam venit ad opus Patris absolu-
endum, & formam serui accepit, Patrem suum Do-
minum vocasse, quia, quando illum appellat Domi-
num caeli & terrae, res omnes ab ipso conditas, no-
mine caeli & terrae complectitur, inter quas Christus
vt homo enumeratur: non ergo seipsum excludit,
sed suum etiam Dominum, Patrem appellat. Sicut i-
bidem exponit illud Prouerb. 8. Dominus possedit me,
in initio viarum suarum, &c. Nam ibi interpretatur,
loqui sapientiam incarnatam, & ideo vocare Deum,
Dominum. Ex quibus & aliis testimoniis, sic Atha-
nasius concludit: Merito igitur, quia nos seruus, cum talis
effectus erat, quales nos eramus, seruus appellatur, atque id
studium humani generis ita fecit, quae nobis ex natura (serui)
vbi suscepserunt spiritum Filij, fiducia esset, cum qui natu-
ralis Dominus noster erat, Patrem ex gratia non nate. Ca-
terum, quem admodum nos, cum Dominum nostrum Pa-
trem vocamus, non inuestigamus nostram naturam serui-
tatem, quippe qui eius opera sumus: ipse enim fecit nos, & non
ipsi nos: ita, cum Filius, serui specie susceptus, has voces edit,
Dominus creauit me, inuestigare non debemus diuinitatem in illo
aeternitatem, aut cum in principio Verbum diuinitatem in illo
bus verbis nonnulla continentur, quae non parum
huius sententiae fauent: vñ est, sicut in nobis non re-
pugnant tibi naturalis seruitus Dei & filiatione adopti-
ua, ita in Christo non repugnare naturae filiatione
Dei cum seruitute in assumpta natura. Aliud est, ad
vñ.

vniversale Dei dominium pertinere, vt sit dominus Christi, quatenus homo est, quandoquidem sub ea ratione inter res conditas continetur. Vltimum denique est (quod nunc agimus) interpretatio prae-dictorum Christi verborum, quae sanè non est proprio & genuino sensu aliena, nam propter naturalem filiationem Christus ita distinxit, vt specialiter Patrem suum appellauerit, propter generalem autem omnipotentiam & actionem dominum vocauerit celi, & terrae, in quo non quidem expressè, & quasi speciali titulo, tamen saltem implicite & confusè ac generali ratione, se ipsum vt hominem sub illo dominio comprehendit. Ac denique (quidquid sit de formali sensu verborum) tamen mediate (vt sic dicam) non est dubium, quin ex illo optimum sumatur argumentum; quia certum est in nominibus celi & terrae continens sumi pro contento; atque adeo illis comprehendere quidquid sub Deo celi & terrae ambitu continetur, Christus autem vt homo sub Deo est, cum sit minor Pater, & sub celi ac terrae ambitu continetur: est ergo Deus, dominus eius, & consequenter ipse seruus, cum hæc duo correlatiua sint.

Potestq; hoc testimonium seu argumentum confirmari ex verbis illis Pauli. ad Corinth. 3. *Omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus vero Dei: nam Christus Dei esse dicitur, quia Deus in suum honorem ipsum fecit Christum, vt Paulus ait ad Hebr. 3. & Petrus i. canon. cap. 3. ergo vt sic sub Dei dominio continetur. Item confirmari potest ex illis verbis Christi, Ioan. 20. Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum; Deum meum, & Deum vestrum: nam, vt hic D. Thom. art. 2. in arg. 3. Sed cont. notauit, Christus his verbis se ipsum Patris seruum professus est: atq; adeo idem est dicere Deum meum, ac Dominum meum. Respondent autem aliqui ex Damasceno lib. 4. de fide, cap. 8. & 19. non sine causa, non dixisse Christum, Deum nostrum, sed diuissime dicendo, Deum meum, & Deum vestrum; sicut non dixit, Patrem nostrum, sed dimisit, dicens, Patrem meum & Patrem vestrum: significauit ergo in illa diuisione, aliter Patrem esse Deum suum, quam nostrum: nam ita est noster Deus, vt sit etiam dominus; ita vero est Deus Christi, vt non sit dominus eius. Sed in primis hæc interpretatio seu quod Christus in ea diuisione hanc diuersitatem indicauerit, nullum habet fundamentum in textu Euangelico, vt per se patet, quia nullum ibi est verbum, quo Christus indicet, Deum non esse dominum suum. Vnde Euthymius sibi querens, cur Christus ita distinxit, & non dixerit, Deum nostrum, non reddit illam rationem, sed quia, licet homo factus sit (inquit) & frater eorum natura humanitatis, honore tamen plurimum ab eis differat: & diuinitate vnione, atque impeccabilitate. Augustinus vero tract. 121. Neque hic (inquit) dixit, Deum nostrum: ergo & hic aliter meum, aliter vestrum; Deum meum, sub quo & ego homo sum. Deum vestrum, inter quos & ipsum mediator sum. Rupertus vero lib. 14. in Ioan. Deus meus est (inquit) quia creaturam eius id est, hominem assumpsit, Deus autem illorum est, quia non aliud, quam homines sunt. Non ergo Euangelicus textus illam differentiam requirit. Neque etiam habet fundamentum in Damasceno: verba enim eius sunt. Non dixit, Deum nostrum, sed Deum meum, si subtili mentis agitatione id, quod oculis cernitur, ab eo, quod mente sola percipitur, distinguas, & Deum vestrum, vt opificem ac dominum. In quibus verbis potius Damascenus sentit Deum non alia ratione dici alicuius Deum, nisi quia est eius opifex ac dominus: ideoq; Christum Dominum non simpliciter dixisse, Deum nostrum, sed diuisione prædicta usum fuisse, vt denotaret non esse opificem suum ac dominum simpliciter & absolute secundum omnia, quæ in ipso sunt, sed solum secundum humanitatem assumptam: hoc enim est, quod ait, Si subtili mentis agitatione id, quod cernitur, ab eo, Fr. Suarez, Tom. 1.*

A quod mente concipitur, distinguas, esse autem opificem ac dominum nostrum secundum omnia, quæ sumus. Et ita intellexit illum locum Scholiales Damasceni Clichtouzeus dicens, *Humanam naturam insinuauit Christus, cum Deum Patrem, Deum suum appellat: nam, secundum diuinam, non recte Deus Christus diceretur, si quidem ipse cum Filio suo vnus est Deus, sed secundum humanam naturam, Deum Patrem Christus suum vocat Deum, quoniam vt homo, formatus est ab eo, factus & productus: & consimili quaeritione Deus Pater, noster Deus dicitur, quoniam ab eo creati sumus atque adesse perducit. Et adducit optimum locum Cyrilli lib. 12. in Ioan. cap. 51. vbi eadem verba tractans inter alia inquit, Quamuis Dei secundum naturam sit Filius, Deum tamen suum nuncupauit: vt quemadmodum nos ad supernaturalem dignitatem per ipsum ascendimus, sic & ipse, quoniam homo factus est, Deum nostrum in Deum suum habeat, licet vere ac secundum naturam filius sit. Non ergo conturbetur, cum Patrem Deum nomen suum, sed diligenter considera, Patrem quidem suum esse naturæ, Deum autem nostrum vt creatorem & dominum: sed, quod sibi natura inest nobis largitur, vt communiter Patrem appellemus, & quod nostrum est, quoniam naturam nostram assumpsit, sibi rursus accommodat, cum Deum nomen suum, vtique vt creatorem & Dominum suum, quatenus homo est: hoc enim titulo dixerat Cyrillus appellari Deum nostrum, eumq; titulum Christum vt hominem sibi accommodasse seu, surpassasse. Neque ab hac expositione discrepat Concilium Alexandrinum in epistola ad Nestor. quæ est 10. inter epistolas Cyrilli, & recepta in Concilio Ephesino, & habetur tom. 1. illius capit. 14. vbi ait, Verbum vt Deum, Deum Patrem suum appellare, hominem tamen factum esse: proindeque secundum legem humanæ naturæ congruentem, Deo subiectum esse: & infra, Vt, homo igitur, & ad exinanitionis conditionem, quod spectat, æquè ac nos, se subditum fateatur. Notandum sanè est verbum illud, æquè ac nos, &c. nam in primis docet Concilium, hac professione, quæ confitemur Deum nostrum, profiteri nos esse subiectos Deo, & consequenter ipsum esse nobis superiorem & Dominum: & hoc ipsum professum esse Christum vt hominem, appellando Deum suum, & sub ea ratione esse æquè Deo subiectum: ergo & Deum æquè esse dominum eius; & in eundem fere modum tractat hunc locum latè Hilar. lib. 11. de Trinit. aliquantulum à principio, cuius verba statim referam.*

Ratione denique hoc declaratur, quia, quamuis verum sit, nomina Dei & Domini in rigore esse diuersa & illud esse propriè nomen naturæ, hoc potestatis, tamen ita sunt coniuncta, & æqualia (vt sic dicam) quatenus in Deum conueniunt, vt æquè latè pateant, si sub aliquo respectu ad creaturas respiciant, vel potius à creaturis respiciantur: ergo hoc ipso, quod Deus dicitur alicuius Deus, necesse est vt sit etiam illius Dominus, & è contrario: ergo hoc ipso quod Christus vt homo vocat Deum suum, virtute vocat dominum suum. Quis enim sibi persuadeat, Deum alicuius esse Deum, cuius non sit dominus? ac si diuina dominatio non tam latè pateat, quantum quælibet alia habitudo, sub quâ possit Deus dici alicuius Deus. Etenim, eum Deus per se se & absolute sit Deus, quid nam addi potest, cum dicitur esse alicuius Deus, nili vel habitudo vltimi finis, vel primi principij, vel alia similis? Ad hunc enim modum dixisse videtur Iacob. Genes. 28. Si fuerit Dominus Deus mecum, &c. erit mihi Dominus in Deum; id est, illum venerabor & colam vt supremum numen, in eo fidam, ei gratias referam, tanquam supremo auctori bonorum omnium: nullus autem ita recognoscit Deum suum, quin etiam recognoscit illum dominum suum, & se seruum eius. Quia non potest Deus non esse auctor illius, cuius est vltimus finis, nec potest non esse dominus eius, cuius est

LII auctor,

Clichto-
uzus.

Cyri-
llus.

Concil.
Alexandr.
Ephesinu.

Genes. 28.

Hilarius. autor. Hinc Hilarius dicto lib. 11. de Trinit. col. 8. à principio ex hoc loco Ioannis quem tractamus, colligit, per assumptionem carnis factum esse, ut is, qui erat Pater Filius, inceptus esse Deus Christi; Dum qui in forma Dei erat, repertus est in forma serui: seruus enim non erat, cum esset secundum spiritum Filius Dei; & secundum commune iudicium ubi non est seruus, neque dominus est. Deus quidem & Pater natiuitatis est vnigeniti Dei, sed ad id, quod seruus est, non possumus nisi tunc dominum deputare, cum seruus est. Quia cum ante per naturam non esset seruus, & postea secundum naturam esse quod non erat cepit, non alia dominatus causa intelligenda est, quam quae exiitit seruitutis: tunc habens ex natura dispensatione dominum, cum praeuit ex hominis assumptione se seruum. Manens igitur in forma serui, qui manebat ante in Dei forma homo Christus Iesus locutus est, Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum, D. um meum & Deum vestrum. In quo discursu euidenter supponit Hilarius, Christum, appellando Deum suum, eum vt hominem, dominum recognouisse: & in hoc solum incumbit, vt ostendat dominatum illum non conuenire Patri ab aeterno in Filium quem genuit, sed in tempore in Christum seruum factum ratione humanitatis assumptionis: atq; hoc modo respondet Arianis, qui haece verba ad Christi diuinitatem referebant. Vnde ita concludit. Si igitur hac seruus & ad seruos locutus est, quo modo professio ista non serui sit, & ad eam magis naturam, quae non in natura serui sit, transferetur, cum ei, qui in forma Dei manens formam serui assumpsit, quasi seruus ad suos conuenerit, non nisi ex eo tantum possit esse quod seruus est? Pater igitur sibi ita vt hominibus Pater est, & Deus sibi ita vt seruus Deus est. Et cum hac omnia ad homines seruos homo in serui forma. Iesus Christus loquatur, non ambigitur, quin Pater sibi vt ceteris sit ex ea parte qua homo est, & Deus sibi vt cunctis sit ex ea natura, qua seruus est. Quae vltima verba nimium fortasse probare videbuntur propter id quod insinuat de paternitate, sed non oportet intelligi secundum omnimodam aequalitatem, & specificam rationem, sed secundum proportionem, & rationem communem, vt infra quaest. 23. latius explicabo.

Ill. sum. Quod si haece, quae diximus de interpretatione horum verborum Christi, satis fundata sunt, ex eis vltius colligere licet, Christum vt hominem in morte sua non solum Deum vt Patrem, sed etiam vt dominum inuocasse, illis nimirum verbis, Deus meus Deus meus, vt quid dereliquisti me? Ostensum est enim perinde esse confiteri aut inuocare Deum suum, quod dominum suum. Non ignoro diuinum nomen, Eli, quo ibi vsus est Dauid Psal. 21. cuius verba Christus vsurpauit, iuxta proprietatem Hebraicam, sumptum esse ex attributo fortitudinis diuinæ; vt idem fuerit Christo dicere Eli, Eli, ac si diceret, Fortis meus, Fortis meus, seu, Fortitudo mea. Hoc tamen nihil obstat, quin potius deseruire potest ad declarandam rem de qua tractamus, nam licet nomina diuina ex diuersis attributis sint desumpta, vt sub ea ratione nominetur, vel inuocetur ad nobis, quae pro negotij, vel occasionis opportunitate maxime videtur accommodata, vt Christus in praedictis verbis vsus est nomine fortitudinis, quia pro humanitatis imbecillitate, ea tunc maxime indigere videbatur: nihilominus tamen per huiusmodi confessionem vel inuocationem recognoscitur Deus ab homine, vt supremum principium, à quo pendet; & cuius est dare auxilium & fortitudinem, & cetera bona: hoc autem idem est, quod recognoscere Deum vt supremum dominum etiam si non inuocetur nomine à dominio sumptum, vel dominum formaliter significante: ergo perinde fuit Christo dicere Eli, Eli, ac si diceret, Domine fortitudo mea, esto mihi in Deum protectorem, quoniam fortitudo mea & refugium meum est tu. Psal. 17. & 30.

Tandem adiungere hic possumus verba illa, quae Christus dæmoni tentanti respondit, Matth. 4. Do-

minum Deum tuum adorabis, & illi soli seruires, & illud, Non tentabis Dominum Deum tuum: quamquam enim haec generatim de omnibus scripta sint, Deut. 6. tamen à Christo sunt vsurpata, vt ad se etiam pertinentia: ergo in illis confessus est non tantum Deum, sed etiam dominum suum. Nec dici potest, Christum ille verba attulisse, quae de puris hominibus dicta sunt, quia dæmon nihil amplius de illo quam de puro homine sentiebat. Nam, vt Hieronymus ibi ait, Falsas de Scripturis diaboli sagittas, veris Scripturarum frangit clypeus. Non ergo attulit ibi Christus testimonia Scripturae, quae secundum fallam tantum dæmonis existimationem, sed verè ac propriè ipsum comprehendere. Vnde rectè ibi Iansenius cap. 14. Concord. Scripturam (inquit) male citatam, alia Scriptura rectè adducta, seu clauum clauo reuoluit. Et quamuis nonnulli Patres, vt Hilarius & Hieronymus, dicant, Christum his verbis se indicasse dominum ac Deum, quem dæmon adorare potius quam tentare debuisset, tamen planus & literalis sensus est, Christum repulisse tentationem, ostendentem ex Scriptura, ea quae dæmon petebat, contra diuinam esse praecepta. Quod à quouis pio homine responderi poterat, vt Iansenius ait. Denique ex re ipsa, quae his verbis continetur, potest sumi non inefficax argumentum, nam certum est, Christum vt hominem debuisset tribuere Deo illud genus adorationis & cultus, quod verbis illis omnibus praescribitur, Dominum Deum tuum adorabis: ille autem cultus non tribuitur tantum Deo vt Deo, sed vt domino, vt verba ipsa praeseferunt: imo in recognitione supremi ac diuini dominij hic diuinus cultus magna ex parte consistit: ergo Christus vt homo Deum vt dominum confitetur & adoratur.

Ex his ergo omnibus videtur haece Christi serui. Epiphanius ex nouo testamento sufficienter probari, & non sine fundamento dixisse Eliam Cretensem in scholijs ad Greg. Naz. orat. 1. versus finem circa illa verba, Paucis iustitiae sanctificationis, redemptionis, hominis serui, dixisse (inquam) Quod autem seruus etiam & homo factus sit, totum Euangelij & Apostolicum epistolarum volumen plenum est, ubi ipse adducit testimonij aliud in hac materia vulgare ad Philip. 2. Formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & c. ubi per formam serui sine dubio intelligit Paulus naturam humanam, vt in superioribus à nobis explicatum est. Sed nihilominus hic locus aliquibus non videtur conuincere, quia ex eo solum habetur, Christum assumpsisse formam, quae de se est seruilis conditionis, non tamen quod constituerit Christum seruū: quia potuit vnione impediri. Sed in primis, si infra ostenderimus, vnionem non potuisse hoc impedire, nec excludere ab humanitate naturalis conditionem seruitutis, constabit, etiam hoc Pauli testimonium esse satis efficax. Et deinde Paulus non solum ait, assumpsisse Christum, formam seruilem, sed formam serui, id est, quae seruus ipse constituitur est sicut dicitur assumpsisse formam hominis, id est, quae homo factus est, vt rectè ibi intellexit Adamas cum ceteris expositioribus.

Tertio principaliter probatur haece opinio ex sanctis Patribus. Primus sit Cyrillus, quem iam adduximus in lib. ad Euoptium, in defensione sexti anathematismi, & in epistola 10. cum Concilio Alexand. suscepta in Ephesino: & Præterea lib. 12. Thesauri c. 15. circa finem, Serui (inquit) Dei nos sumus secundum naturam, ipse dominus quidem secundum naturam, quia Deus sed seruus factus est quia vere homo; ubi notanda est illa causalis, non enim fundat hanc seruitutem in humilitate, vel ministerio aliquo, sed in veritate humanæ naturæ: & quia de ratione veri hominis est, vt sic etiam seruus Dei. Præterea idem Cyrillus Dialog. 6. de Trinit. ante medium. Nonne (inquit) quando factus est homo, tunc & in serui forma uersus dicitur? Proinde necessario intelligendum est, ante aduentum in carnem

Psal. 17.
30
Matth. 4.

Tentat
Patri
fand
tam.

Cyri
dia

in carne, non in serui forma fuisse Verbum, quod ex Deo apparuit, sed in denominatione naturali, & in propriis sublimitatibus, in quibus manere non magnificat propter charitatem in nos, appellatus est, seruus. Paulus autem inferius quaedam verba subdit, quæ videri possunt huic sententiæ ob stare, dicens, Quoniam autem secundum naturam est Deus & Dominus, permittit, & offensam, & ignobilitatem seruitutis ex clementia gloria victam aboleri. In quo insinuat, eam seruitutem solum fuisse in apparentia & humilitate passionis, ideoque esse abolutam per gloriam resurrectionis. Sed si quis accuratè aduertat, non ait Cyrillus abolitam fuisse seruitutem, sed ignobilitatem & offensam seruitutis, quod inferius clarius dicit, dispensationi secundum carnem ad breue tempus permisisse seruitutis modum, postea vero ad claritatem naturalem dominum rediisse: hunc ergo modum seruitutis, prius vocauit ignobilitatem seruitutis, eundemque dicit esse ablatum seu mutatum per gloriam resurrectionis: ignominia autem seruitutis in hoc posita fuit, quod non solum seruus Dei ratione assumptæ naturæ factus est, sed etiam tractari voluit vt vile mancipium, non aliter quam si ratione culpæ esset obnoxius seruituti. Aliud testimonium eiusdem Cyrilli ex Dialog. 4. expendimus inferius commodiori loco.

Secundum testimonium sit Athanasii, cuius apertum locum supra attulimus ex serm. 3. contra Arianos. Sed alius est manifestior in serm. 3. fol. 4. vbi inquit, Quatenus in confesso est eum hominem esse factum, nihil discrimini attulerit, siue seruus, siue filius hominis appelleretur. Omnes enim istiusmodi vocule in ratione humanitatis bene & proprie competunt: illæque omnia non substantiam Verbi, sed hominem eum fuisse demonstrant. In quo testimonio expendendæ sunt illæ duæ voces, bene & proprie, quibus satis declarat Athanasius se non metaphoricè esse locutum. Est aliud testimonium apud eundem Athanasium tom. 2. in epistola contra Eusebium pro Nicena Synodo, vbi tractat locum illum Prouerb. 8. Dominus possedit me: sed non oportet verba referre, quia sunt fere eadem cum superius adductis.

Tertium testimonium sit Nazianzeni, cuius verba quædam ex orat. 1. superius citauimus, quæ videri possunt non adeo vrgentia, quia cum nomine serui alia enumerat, quæ non proprie, sed per metaphoram Christo conueniunt. Tamen in orat. 35. quæ est 1. de Filio, & 3. de Theolog. circa finem enumerat fere omnia prædicata, quæ ratione humanitatis proprie de Filio Dei dicuntur; & inter ea ponit nomen serui: imo sentit abiectiora esse illa nomina, quæ humanitatis mortalitatem indicant, quam serui nomen. Tu (inquit) mihi contra, illas ingratitudinis tuæ voces enumera, has v. delictæ, Deus meus, & Deus vester, maior, creauit, fecit, sanctificauit, seruum etiam (si ita lubet) & obedientem adiunge, & infra, Adde etiam, si ita placet, quæ his abiectiora sunt, dormire, vlturire, fatigari.

Quartum testimonium sit Chrysostomi serm. 7. in id ad Philippen. 2. Formam serui accipiens. Vbi declarat accipere formam serui non fuisse opus serui facere, sed naturam serui induere, seu assumere. Vnde concludit, Sicut in forma Dei perfectus est Deus, ita in forma serui perfectus est seruus. Idem hom. circa illa verba David, Quis ego sum Domine Deus? 1. Paralipom. 17. inquit, Quid humilior seruo? tamen hoc fieri dignatus est, vt nos liberos faceret. Chrysostomum imitati sunt Græci expositores Philippen. 2. Theophylactus, Theodoretus, & alij, qui per formam serui intelligunt substantiam serui.

Quintus Theodoretus Ancyranus in homil. habita in Concilio Ephesino, & refertur in tom. 6. eius, cap. 9. Efficitur (inquit) conseruus, vt dominum suum olim declararet, Hinc magnus ille Paulus, Hoc sentie in vobis quod & in Christo Iesu, & cetera vsq; ad illud, Formam serui accipiens, quem locum optimè ad rem præsentem Fr. Suarez, Tom. 1.

tem exponit, sentiens ita sumpsisse naturam seruilem, vt secundum eam factus fuerit seruus. Vnde & in alia homil. eiusdem, quæ habetur in appendice ad eundem tomum sextum eiusdem Concilij, ca. 2. interrogat, Quomodo Vnigenitus, seruus factus est, manens quod erat, & factus est quod non erat? quod late proficitur tota illa homilia. Et Achatius homil. in eodem Concil. recit. tom. 6. cap. 11. vbi inter alia ait, Inferne seruus, superne filius.

Sexto, inter Latinos Ambrosius frequenter hanc sententiam docet, non obiter illam attingens, sed ex professo libro septimo, epistola 47. quendam reprehendens, quia negabat, Christum pro nobis seruitutem suscepisse: eumque dicit Apollinaris errore fuisse infectum, & inferius de Christo exponens illud Psalmi 108. Adiuua me Domine Deus meus, ait, Secundum formam serui locutus, dominum appellauit, quem Patrem nouerat, seruitus enim carnis dominatus diuinitati est: & lib. 5. de fide cap. 6. sic inquit, Non igitur præiudicat quod subiectus dicitur, cui non præiudicat, quod seruus legitur & c. 4. habet multa similia: & præfatione in Psal. 35. de Christo exponit titulum Psal. qui est, In finem seruo Domini Psalmus David, Nam ex vtero (inquit) seruus exiit & dominus. Respondent, Reiiicitur his locis asserere Ambrosium, Christum appellari ad testimonium Ambrosij reseruum, non tamen proprie ac verè esse seruum; quo modo possunt eludi multa ex dictis testimonijs. Sed in primis incredibile videtur, tot Patres tam frequenter, & absque alia explicatione, vel limitatione ita esse locutos in re ad finem pertinente, si non esset propria & in omni rigore vera locutio. Præsertim, cum non tantum pro concione, sed disputantes contra hæreticos ita loquantur: & maxime contra Arianos, qui ex Christi seruitute inferrebant esse creaturam, quibus Patres nunquam respondēt, improprie esse seruum, quod facere oportuisset, si cum diuinitate personæ propriæ seruitus in assumpta natura esse non posset. E contrariò verò Ambrosius primo loco citato ad errorem Apollinaris negantis assumptæ naturæ veritatem pertinere credit, negare in Christo vt homine veram seruitutem, quia esset negare veram obedientiam, veramque subiectionem, vt tetigit etiam Theophylactus ad Philip. 2. Vnde in secundo loco tam proprie ait Ambrosius Christum esse seruum sic subiectum, alioqui non rectè subiectionem ex seruitute colligeret. Ac tandem in postremo loco ita fatetur Christum factum esse seruum, sicut hominem aut doloribus subditum, Et planè ceteri Patres citati eodem modo loquuntur.

Septimo ex Hieronymo nonnulla in superiori bus adduxi. Sed notandus in primis maxime videtur locus ille ad Tit. 1. vbi exponens illud verbum, Ad Rom. 8. Paulus seruus Dei, ait, Hæc seruitus non est illa, de qua ipse Apostolus ait, neg. enim accepisti spiritum seruitutis iterum in timore, verum nobilis seruitus, de qua & David ad Psal. 115. Deum loquitur, Ego seruus tuus & filius ancille tue, & infra, Nec mirum, quamuis sanctos homines, Dei seruos nobiliter appellari: cum per Isaiam Prophetam Pater loquatur ad filium, Magnum tibi est vocari te seruum meum: & cetera quæ late proficitur.

Octauo, August. epist. 178. circa fin. sic ait, In qua infirmitate humanitatis non solum subditum, sed etiam seruum euidentissimè consuemus, ipso dicente, Ego seruus tuus, & c. & sermone 5. aliàs 6. de temp. Secundum hanc (inquit) regulam (id est, secundum communicationem idiomatum, aut secundum diuersas naturas) modo pauper, modo diues, modo equalis, modo dominus, modo seruus.

Nono Gregor. 2. Moral. c. 22. de Christo exponens illa verba, Nunquid considerasti seruum meum Iob. Bene (inquit) seruus dictus est, qui formam serui suscipere dignatus est. Sic etiam Fulgent. de fide ad Petr. c. 2. Formam serui accepit, vt fieret seruus. Atque ad eundem modum loquitur Vigilii li. 5. cont. Eutych. col. 3.

LII 2 Petrus

Petrus Diac. lib. de Incarn. & grat. c. 6. Bernard. in ferm. de passio. & Rupertus Abb. in cap. 3. Zach. Multa etiam & valde notanda supra ex Hilario reulimus. Deniq; optima sunt verba Ildori lib. 1. de Sum. bon. cap. 16. *Christus & in forma serui seruus & in forma serui non seruus; in forma quippe serui, domini seruus; & in forma serui hominum dominus.*

Rationibus habilitur secundum sententiam.

Quarto principaliter probatur ratione hæc sententia, nam, vt recte Damascenus dixit, attributum serui ex his est, quæ ad alterum dicuntur, & in relatione consistunt: sed in Christo vt homine inuenitur sufficiens fundamentum & terminus relationis seruitutis: ergo & relatio seruitutis: ergo ab illa verè ac propriè dicitur seruus. Probatur minor, nam relatio seruitutis ad Deum, si generaliter sumatur, nõ habet aliud fundamentum in creatura præter effectuale dependentiam & subordinationem, quam habet ad Deum, ratione cuius & est sub potestate & domino Dei, vt posuit illa vt prout sibi placuerit, & ex senata est obedire Deo. Vnde Cyrillus Alex. li. 4. dialog. de Trinit. col. 6. *Seruile (inquit) factum est, quidquid productum ex nihilo: ita & diuinus nobis clamaus Dauid ad dominum vnuerforum Deum, Quoniam omnia seruiunt tibi.* Vnde inferit, Verbum diuinum non esse creaturam, cum sit extra omnem seruitutem. Et inferius col. 8. *Quod locatur (inquit) cum creatura, nec Deus nec filius, nec Dominus vere esse potest, sed vt eximius inter ministros & subditos, & inferius agens de Verbo, Solus (inquit) ipse liber & libertas, cum omnis creatura Deo seruilem ceruicem submittat: ergo ex sententia Cyrilli fundamentum huius seruitutis est dependentia & subordinatio intrinseca, quam creatura habet ad Deum, terminus autem est Deus ipse, quatenus potestatem habet dominandi creaturæ, & præcipiendi illi, vel ea, suo arbitrio, vtendi. Constat autem, in Christo vt homine esse dependentiam & subordinationem ad Deum vt ad habentem supremam potestatem in ipsum: ergo est in illo fundamentum & terminus relationis seruitutis.*

Quid ad præcedentem rationem respondens aliqui.

Refutantur.

Sed ad euertendum hoc fundamentum, quod facie videtur efficacissimum, excogitatum est aliud fundamentum huius relationis, quod non tantum includat illam rationem positiuam à nobis declaratam, sed simul requirat conditionem illam priuatiam, seu negatiuam communicationis in bonis. Sed qua facilitate hæc conditio inuenta videtur, solum ad fugiendam vim argumenti, eadem facilitate reijcienda est & neganda talis conditio, quia neq; à Philosophis aut Theologis de seruitute tractantibus posita est; nec Patres citati, qui de seruitute Christi disseruerunt, aliquam huius conditionis mentionem fecerunt: neq; etiam ex sola rei natura colligi potest. Nam, si communicatio in bonis talis sit, quæ non auferat subordinationem & supremam potestatem, non est cur auferat relationem seruitutis. Quod declaratur primo, nam hæc relatio seruitutis in aliqua positua habitudine consistit: imò, si loqui volumus prout communiter Theologi loquuntur, relatio seruitutis ad Deum ex parte creaturæ est realis, vt sentit D. Thom. 1. p. q. 12. art. 7. & ibi expositores, & alij Theologi, quos ipsi citant: hæc ergo relatio, quatenus in positua habitudine consistit, non potest in negatione fundari, sed in positua subordinatione aut dependentia, quia negatio vt sic non fundat habitudinem positiuam. Neq; etiam esse potest conditio necessaria, si non sit etiam necessaria conditio ad totum id quod est posituum in fundamento & termino relationis posituæ. Nec poterit assignari aliqua alia relatio positua, quæ similem negationem in fundamento requirat. Neq; etiam assignari poterit ratio, ob quam negatio, quæ nihil destruit posituum in fundamento & termino posituæ relationis, possit tollere aut impedire relationem ipsam. Vt, si tanta quantitas vtriusq; extremi est sufficiens fundamentum, & terminus positius re-

lationis æqualitatis, quæcunq; negatio conuenientia in alia forma vel qualitate, vel perfectione non poterit relationem æqualitatis impedire; aut è contrario si ad quantitates tãtæ magnitudinis sequitur relatio in æqualitatis, etiam si in alijs formis vel perfectionibus sit summa conuenientia & vnitas, non impeditur prædicta in æqualitas: sic ergo in presentibus, si communicatio in bonis talis est, quæ non tollat veram dependentiam & subordinationem positiuam ex parte vnius extremi, & supremam potestatem ex parte alterius, non poterit illa impedire relationem seruitutis. Neque negatio illius communicationis potest rationabiliter assignari vt fundamentum, vel necessaria conditio ad talem relationem.

Responderi potest, quamquam hoc argumentum procedat de relatione illa physice considerata, quæ fortasse alia non est à relatione creaturæ, non tamen moraliter de seruitute, quæ potius est moralis, quam physica denominatio. Vnde non pendet tantum ex physica forma vel relatione, sed etiam ex moralibus conditionibus ad talem statum, & conditionem seruitutis necessarijs, quarum illa videtur esse potissima, quod inter dominum & seruum sit quædam distantia in excellentia & honore, quæ declarat per illam negationem communicationis in bonis. Vel aliter dici potest, & fere in idem redit, aliud esse, formam inherere, aliud denominare: sicut Philosophi dicunt, si calor remissus cum intenso frigore subiecto insit, non denominare calidum propter excellentiam formæ contrariæ: sic ergo in presenti, quamuis in Christo vt homine reperitur quidquid est posituum in relatione seruitutis creaturæ ad Deum, nempe dependentia, subordinationis, &c. esse tamen quali vestitum seu impeditum tot excellentiæ & maiestatis titulis, vt absolute & simpliciter nõ possit Christum, etiam vt hominem, seruum denominatione. Sicut dicemus in ferius q. 23. relationem effectus ad causam, quæ sequitur respectu Dei ex infusione gratiæ habitualis, eandem esse physice loquendo in Christo, quæ est in cæteris hominibus, & nihilominus in Christo nõ habere rationem filiationis, nec denominare filium, præsertim adoptiuum, quia impeditur excellentiori filiatione, & gratia vniõnis. Quod si dicatur, nomen filij adoptiuum non esse mere posituum, sed ex parte, & quasi presuppositiuè, esse priuatium aut negatiuum, cur non idem diceretur de nomine serui?

Sed hæc omnia, si rectè expendantur, non enervant vim fundamenti posituæ, ita enim responsum erit, quæ, vel hæc denominatio serui physice considerata est, vt ab aliqua reali & physica forma sumpta; & sic argumentum factum ostendit, huiusmodi formam esse in Christo vt homine, & consequenter ab illa denominari seruum. Vel moraliter considerata est; & sic illæ tantum conditiones sunt ad illam exigendæ, quæ communi vel doctorum vel prudentum hominum arbitrio ad huiusmodi denominationem necessariae sunt; nam morales denominationes ex communi hominum estimatione maximè pendunt: sed illa negatio communicationis in bonis non est hæcenus existimata necessaria ad hanc denominationem, vt patet ex omnibus Patribus citatis, & amplius statim declarabitur, ergo etiam secundum moralem loquendi modum est in Christo vt homine sufficiens fundamentum huius relationis seu denominationis. Imò, si quis rectè consideret, quæstio hæc ad hos terminos, & ad hoc fundamentum reuocata, erit potius de nomine, quam de re: omnes enim in hoc conuenimus, quod Christus, in quantum homo, est non solum Deo subiectus, sed etiam ab eo pendens, & sub illius potestate constitutus. Rursus, quod humanitas Christi est Deo substantialiter vnita, & per eam vnionem admirabili modo sanctificata, & consequenter quod Christus homo habet maximam quandam

quandam communicationem cum Deo in bonis eius, in honore, in sede, ac titulis maiestatis & gloriæ: igitur solum videtur ad modum loquendi pertinere, an propter priores rationes dicendus sit seruus, in quantum homo; vel an posteriores rationes hanc denominationem impediant. In questione autem de modo loquendi nemo certè errabit, si communem modum loquendi Sanctorum sequatur; illi autem ita locuti sunt, & existimabant, se propriè loqui, vt ex multitudine testimoniorum, & ex circumstantiis; & modo loquendi, etiam in disputationibus contra hæreticos, & ex multis verbis eorundem Sanctorum, pluriquam verisimiliter coniectare licet: ergo non potest illa locutio ex vi sermonis, neque vt falsa neque vt impropria rejici.

Solutio
Obiectio.

Dices, etiam in modo loquendi potius esse sequendam definitionem Pontificis, quam plurium Sanctorum testimonia. Respondetur, hoc argumentum supponere, definitionem Pontificis esse contrariam torrenti Sanctorum, quod incredibile est; concedo ergo, definitionem Pontificis omnino esse veram; & si dictus omnium Sanctorum esset contraria, illis fore præferendam; imo, etiam si angelus de celo ei opponeretur, etiam esset eius testimonio definitio Pontificis præferenda; ea exaggeratione, qua Paul. dixit, *Licet nos aut angelus de celo, &c.* nego tamen, definitionem Pontificis, aut fuisse vnquam, aut fore aliquando communem sententiam Patrum contrariam, cum communis Patrum consensus, præsertim fundatus in Scripturis ita ab eis intellectis ac declaratis, certam possit facere fidem de eare, in quam conspirant. Quis autem fuerit sensus Pontificis Adriani, dicemus, soluendo argumenta.

Roboratur
propositio
ratio.

Verge tamen amplius prædictam rationem, & gratis admitto, aliquam bonorum communicationem posse relationem ac denominationem seruitutis impedire. Interrogo autem, quænam & quantà illa futura sit: non enim est hoc cuiusque arbitrio committendum, & pro libito definiendum, sed aliqua certa regula adhibenda est, alioquin nihil firmum statui poterit de hac relatione & denominatione seruitutis. Certum est enim, non quamcumque communicationem cum Deo in bonis eius impedire veram ac propriam relationem seruitutis: alioquin homines iusti, & beati non essent verè ac propriè serui Dei, quia cum Deo communicant in visione & fruitione eius, & in alijs supernaturalibus donis: constat autem id esse falsum, quia vera diuina seruitus inseparabilis est, saltem à pura creatura. Vnde etiam in die iudicii ad Sanctos & electos dicitur, *Euge serue bone & fidelis*, vt notauit August. tract. 85. in Ioan.

August.

Neque obstat, quod Christus dixit, Ioan. 15. *iam non dicam vos seruos sed amicos*, nam idem August. cit. loc. intelligendum hoc censet de seruitute seruili (vt sic dicam) quæ ex timore nascitur, non verò excludi seruitutem filialem, quæ cum charitate & filiatione adoptiua coniuncta est, nam timor & reuerentia filiorum in æternum manet. Alij verò cum Irenæo lib. 4. cont. hæres. cap. 27. intelligunt locum illum de seruitute legali, quæ per libertatem legis gratiæ exclusa est: nam in lege veteri non tam clare & aperte reuelabantur omnibus diuina mysteria; in lege autem noua quasi reuelata facie gloriam Domini speculamur; & idè dicitur agere Deus nobiscum tanquam cum amicis. Quæ expositio parum à priori differt, nam seruitus legis veteris, idè potissimum in lege noua exclusa est, quia iam non accipimus spiritum seruitutis iterum in timore, sed spiritum adoptionis filiorum Dei in quo clamamus, *Abba pater*, vt dicitur ad Rom. 8. Deinde Christus illo loco non dicit, non estis serui, sed non dicam vos seruos, id est, non agam vobiscum tanquam cum seruis, quia non solet dominus cum seruo familiariter agere, & sui

Irenæus.

Rom. 8.

Fr. Suarez, Tom. 1.

cordis secretà ei reuelare; & hoc est quod subdit, *Quia seruus nescit quid faciat dominus eius: vos autem dixi amicos, quia omnia, quæcumque audivi à Patre meo, nota feci vobis.*

Ioan. 81

Ecce etiam posset intelligi illud Ioan. 8. *Servus non manet in domo in æternum, filius manet in æternum*: inde enim non licet inferre, Beatos, qui manent in domo Dei in æternum, non esse seruos: nam licet seruo, ea ratione qua seruus est, non debeatur vt maneat in domo in æternum, tamen si aliqui filius sit, poterit manere in domo patris in æternum. In quo est etiam differentia inter seruitutem ad Deum, & ad homines, quod hæc per filiationem adoptiuam excluditur, vt constat ex §. ult. Infr. de Adopt. illa verò non excluditur, sed perficitur: imo ipsamet filiatione adoptiua ad Deum intrinsecè & quasi essentialiter est aliorum quædam ac perfectior seruitus diuina; & ideo non omnis seruus excluditur ab æterna habitatione in domo Dei, sed ille qui non est filius. Propriè verò & ad litteram in illo loco Ioan. 8. non est sermo de seruitute ad Deum, sed de seruitute peccati, præmiserat enim Christus, *Omnis, qui facit peccatum, seruus est peccati*: & subdit, *Servus autem non manet in domo in æternum*: intelligit ergo de seruo peccati, nam seruus Dei in æterna eius domo manet; imò huic seruituti, si perfecta sit, illa debetur hæreditas.

Igitur (vt rationem concludamus) non omnis communicatio seu participatio diuinorum bonorum excludit seruitutem ad Deum. Quæ est ergo communicatio, quæ illam excludit? Certè de nulla communicatione id affirmari potest, quæ in pura creatura reperiri possit; quia, in specie loquendo, fortasse nulla maior participatio diuinæ excellentiæ ac hereditatis fieri potest cum pura creatura, quam nunc fiat per gratiam & gloriam: maior autem vel minor intentio sola non potest quicquam conferre ad hunc effectum. Maximè quod in B. Virgine est illa bonorum communicatio in excellentissima quadam perfectione; neque hoc solum habet, sed etiam coniuncta est cum dignitate matris Dei, qua nulla maior & excellentior videtur communicabilis personæ creatæ. Vnde ratione illius quodammodo communicatur B. Virgini diuini tituli, vt Regina cæli & terræ, & domina omnium, dicatur; & nihilominus tota illa communicatio non excludit veram denominationem, & relationem seruitutis ad Deum: ergo nulla communicatio diuinorum bonorum possibilis fieri personæ creatæ, excludit ab illa propriam relationem & denominationem serui Dei. Quæ ergo communicatio illam impedit? Reliquum itaq; erit, solam communicationem hypostatice vniionis illam impedire: quod, cum non sit in aliqua communi & recepta ratione seruitutis fundatum, solum videtur inuentum ad hanc questionem definiendam, & receptam à Patribus locutionem negandam.

Vnde, vt aliquam certam regulam & generalent in hoc statuere possimus, illa sola communicatio in bonis impedire videtur rationem seruitutis, quæ constituit æqualitatem inter eos, quæ in bonis communicat, quia seruus hoc ipso quod seruus est, inferior esse debet; atq; hoc modo rectè colligunt Sancti Patres, Verbum diuinum non posse esse seruum Patris, quia est illi æquale. Et fortasse ob eam causam seruitus humana per adoptiuam filiationem tollitur, cum tamè non tollatur diuina, quia, cum inter homines sit æqualitas in natura, & per adoptionem addatur quædam æqualitas in statu, honore ac hæreditario iure, eo ferè modo, quo solet illam habere filius naturalis: consentaneum est, vt talis adoptio seruitutem humanam expellat; & idem ferè est de vinculo coniugij, facit enim inter coniuges quandam æqualitatem, & idè meritò relationem seruitutis vnus ad alterum excludit: quanquam posset etiam

LII 3

harum

harum legum alia ratio reddi, quam infra attingam. At vero adoptio diuina nullo modo facit filium, Deo æqualem, sed relinquit inferiorem ac subditū totumque sub potestate Dei vt supremi domini constitutum; & eadem ratione maternitas diuina non excludit veram seruitutis seu ancillæ rationem, quia semper manet persona omnino inferior; maxime cum non sit mater Dei vt Dei, sed vt hominis. Iuxta hanc vero regulam verius colligimus, etiam communicationem honorū Dei per vñionem hypostaticam non excludere à Christo vt homine veram & propriam relationem seu denominationē seruitutis. Nā licet humanitas vnita, sit ipsamet diuinitate sanctificata, tamen non est effecta equalis diuinitati, neque æquē sancta & excellens ac ipsa diuinitas: ergo non obstante vñione, manet in ea sufficiens fundamentum seu conditio, vt seruum cōstituat. Vel aliter (& in idem redit) Christus vt homo non est æqualis Deo, sed minor & inferior, vt patet ex Ioā. 14. & supra dictum est: ergo ex vi vñionis non fit Christus vt homo incapax seruitutis ad Deum.

Et confirmatur ac declaratur, nam tota illa communicatio bonorum, quæ est inter Christum vt hominem, & Deum, non est eam æqualitate, sed cum quadam inferioritate: ergo non est cur omnino seruituti repugnet. Antecedens patet, discurrando per omnia bona huius communicationis, quia Christus vt homo non est tam sanctus, sicut Deus, quia non est sanctus per essentiam, sed per vñionem humanitatis ad sanctitatem per essentiam. Item nō est æquē beatus ac Deus, vt per se constat. Item, quod attinet ad titulos maiestatis, nō attribuuntur Christo vt homini, etiam si Christo simpliciter tribuantur, quod forte sufficeret, vt Christus non sit simpliciter dicendus seruus, de quo postea dicemus, tamen cum determinatione specificante vel reduplicante, Christus, in quantum homo, neque est omnipotens, neque infinitus, nec denique Deus, nisi extrahendo illam determinationem ad suppositum, quo modo nunc non loquimur. Similiter in hoc sensu, Christus in quantum homo, non est Filius Dei naturalis, quatenus hæc filiatio confurgit per generationem æternam, & dicit omnimodam æqualitatem, sed alio inferiori modo dicitur Filius naturalis per gratiam vñionis. ergo neque ista communicatio aut filiatio, cum in inferiori ordine maneat, necessario excludit veram seruitutem à Christo vt homine. Cuius etiam signum esse potest, quia per eam non habet Christus vt homo, ius ad totam, seu ad æqualem Patris hereditatem, quia non habet ius ad beatitudinem per essentiam, seu ad comprehendendam diuinitatem per humanitatem suam: ergo non est cur hoc ius hereditarium excludat ab illa naturali relatione seruitutis. Tandem, si consideremus communicationem in honore seu adoratione, licet verum sit eadem latria, qua Verbum colitur, adorari humanitatem eius, tamen, si mente distinguamus illam adorationem vt humanitatem attingit, inueniemus, inferiori quodam modo ad illam pertinere, quam ad Verbum: & respectu humanitatis esse respectiuiam, ad Verbum autem esse absolutam. Colitur enim Verbum propter se ipsum, humanitas vero non propter se, sed propter Verbum. Sicut quando adoramus sanctum hominem, eodem actu copus & animam eius veneramur, & nihilominus non æquē, quia animam propter se, corpus autem propter animam, & ideo corpus semper manet inferius, & quasi aliquid seruale respectu animæ. Sic ergo philosophari licet de humanitate respectu diuinitatis, quantumuis sit ei substantialiter coniuncta. Vnde, si reduplicatiue sumatur illa determinatio, *Christus in quantum homo*, non est adorabilis æquali adoratione, ac Deus in quantum Deus, sed inferiori alio cultu, vt quæst. 25. videbimus. Imò ipse Christus vt homo adorat Deum eodem

Agere cultus & submissionis, quo nos Deum colimus & adoramus, nam ei sacrificium offert, vt infra quæst. 22. & latius in 3. tomo videbimus: in quo actu suprema ratio huius cultus manifestatur, vt ibidem dicemus: ergo recognoscit se ipsum vt seruum, & Deum vt dominum suum: hoc enim genere cultus nos Deum adoramus.

Vltimò potest tota hæc ratio amplius confirmari & vrgeri ex parte Dei, nam, vt ex Hilario supra citauimus, dominus ad seruum dicitur. Vnde rectè infert D. Thomas 2.2. quæst. 81. art. 1. ad tertium, vbi est specialis ratio dominij, ibi esse debere specialem rationem seruitutis: sed Deus est verè ac propriè dominus Christi vt hominis: ergo etiam Christus vt homo est seruus Dei. Minor probatur, quia dominium omnium rerum inferiorum seu conditarum tam est intrinsecum & connaturale Deo, vt implemet non possit se ipsum illo priuare: Christus autem vt homo inter res Deo inferiores & ab ipso conditas numerandus est. Respondent aliqui, si per dominij intelligatur potestas dominandi seu vtendi in omnem vsam, sic verum esse, habere Deum dominij in Christum vt hominem; si verò intelligatur de relatione dominij, sic non esse verum reperi in Deo respectu Christi. Sed hæc distinctio difficultatem non euacuat, nam hæc relatio dominij in Deo non est realis sed rationis, vt omnes Theologi docent, vnde proprium ac verum dominium, quod est intrinsecum & connaturale Deo, supposita productione creaturæ, in eius potestate & voluntate consistit: ergo si in Christum vt hominem habet Deus prædictam potestatem, habet verum & reale dominij, quale in Deo esse potest. Ac deinde, supposita tali potestate, respectu Christi vt hominis, cur non poterit mens nostra, conferendo illa extrema, respectum inter ea inuenire, aut confingere, quod si id potest, is nō erit alius ex parte Dei nisi respectus dominij: nili nouum aliquid nomen excogetur ad vim argumenti eludendam. Denique in hunc modum hoc ipsum declaro, nam Deus, quantumcumque bona sua communicet cum creatura, non admittit in illam dominij potestatem: ergo neque essent nomen seu denominationem domini admittat, & consequenter nec respectum aut rationem domini. Vnde inter homines, nūquam is, qui dominus alterius antea erat, amittit relationem vel appellationem domini propter solam bonorum communicationem, nisi etiam priuatur aliqua potestate, quam antea habebat in eum, qui erat seruus. Ethoc modo per coniugium vxor definit esse ancilla, & per adoptionem amittitur seruus, quia potestas vt dicitur, aut tollitur, aut mutatur. Si autem eadem potestas maneret integra iuxta ciuilia iura, quātacumque beneficia dominus in seruum conferret, non propterea dominus esse desineret. Cur enim? Sic ergo contingit in Deo, cuius potestas in opus suum nec tolli, nec minui potest: & ideo, quantumuis bona sua communicet, quod nihil aliud est, quam beneficia conferre, non propterea desinet esse aut dici dominus. Imò (si ita loqui fas est) eò est magis aliquid ius dominus, quo pluribus bonis eum cumulat.

Nec vero dici potest, communicationem bonorum Dei cum Christo, non esse ex beneficio Dei, sed esse connaturalem, ex personæ dignitate. Nam hoc est verum respectu Christi vt Deus est, & consequenter respectu etiam Christi simpliciter & sine determinatione sumpti, quia Christus absolute dictus non est Deus ex beneficio, sed ex natura: non est tamen id verum respectu Christi vt hominis, quia omnis diuinorum bonorum communicatio, quæ in illo vt homine reperitur, orta est ex beneficio & gratia suæ humanitati collata, ratione cuius nec potestatem nec nomen domini Deus amittit respectu illius. Quo factum est, vt Christus vt homo per eam humanitatem verè ac propriè sit sub dominio Dei

Dei constitutus, & quod ex beneficio Dei habeat omnia bona, quae illi ut homini apud me habent pondus: hac ergo communicatio honorum nihil obstat, quominus & Deus sit vere ac proprie dominus Christi ut hominis, & consequenter ut & contrariò etiam Christus ut homo sit verè ac proprie servus Dei.

Approba-
tur secunda
sententia.

Hæc, quæ in huius posterioris sententiæ confirmationem adduxi, tantum apud me habent pondus autoritatis & rationis, ut nullatenus negandum existimem, quin sit in Christo ut homine aliqua vera & propria ratio servitutis ad Deum, ac proinde vere ac proprie possit sub aliqua ratione dici servus Dei; quatenus, nimirum, est sub potestate eius, & non solum illi in omnibus parere tenetur, sed etiam ab illo in omnibus penderet, & è contrario Deus potest illo uti prout sibi placuerit. Imò vterius addo, iuxta communem usum huius vocis, *servus Dei*, sine vilo periculo vel suspitione erroris posse de Christo ut homine prædicari: quia reuera hæc servitus nullā ignobilitatem importat, aut requirit, præter eam, quæ in ratione naturæ creatæ includitur: nullo autem modo exigat creatam personā, præsertim quando non de aliquo simpliciter, sed cum illa determinatione, ut homo, prædicatur.

Quod si aliquis à me inquirat, quàm certam posteriorem hanc sententiam esse existimem, libenti aliorum in hoc iudiciū audiam, quam meum proferam. Non dubito tamen, quin si Adrianus Papa, & Concilium Francoford. specietenus oppositam sententiam docuisse non viderentur, posterior hæc opinio certa & de fide à Theologis existimaretur: si ergo ostenderimus, Adrianum & Concilium illi non repugnare, nam de cæteris Patribus id facillimū est, satis fudata ac fere certa illius veritas relinquetur.

Qualifican-
cula.
Prima opi-
nio.

Ad definitionem igitur Concilij Francoford. prima responsio esse potest, illam epistolam, quæ sub nomine Adriani circumfertur, non constare fuisse illius quia nuper in lucem prodijt, & ignoratur, quo loco inuēta sit, & qua certa autoritate vel traditione Adriano tribuatur: si autem illa epistola authentica non est, tota illius Concilij autoritas sit incerta tum quod Generale non sit, & idèd sine Pontificis autoritate infallibilem definitionem non habeat: tum etiam, quod in decretis seu epistolis, quæ nomine illius Concilij circumferuntur, eadem sit incertitudo, quæ in Adriani epistola. Sed hæc responsio, quicquid alij sentiant, nobis probanda non est, & iam hoc tempore non nihil temeritatis habere videtur, quia illa decreta, magna consensione recepta sunt, de qua re latius infra dicam, q. 23.

Secunda opi-
nio.

Secunda responsio est, Adrianum & Concilium ex instituto non tractasse de servitute Christi, sed de adoptione tantum, & idèd, quæ de servitute dicunt, non habere infallibilem autoritatem, quia hæc in decretis Pontificum & Conciliorum solam est, circa ea, quæ per se & ex instituto definiuntur, non verò circa ea, quæ obiter attinguntur, neq; in rationibus aut testimoniis, aut alijs huiusmodi, quæ asseruntur. Sed hæc responsio est etiam nimis libera & præceps, nam plane concedit, eos Patres errasse in his, quæ de servitute docent, quod nimis derogat eorū autoritati, nam licet verum sit, in omnibus historijs quæ Felicianæ hæresis meminerunt, quam Elipandus secutus est, referri errorem circa adoptionem Christi, quem dicunt fuisse damnatum, nulla fere mentione facta de servitute, ut latius infra q. 23. referemus, & interim videri potest apud nostrum Ioannem Marianum lib. 7. suæ historiæ de rebus Hispaniæ, cap. 8. Nihilominus qui attente & sincere legerit epistolam Adriani (& idem est de Concilio) plane conspiciet, illum æquè damnare sententiam Elipandi in articulo servitutis, itaq; in articulo adoptionis, & fere æquè ex professo de utroq; disputare, nā magnam eius epistolæ partem in persuadendo ac probando hoc puncto de servitute consumit. Quocirca, quamvis ingenue fatear, non omnia argumē-

ta, quibus utitur, esse solida, ut facile ex probationibus posterioris sententiæ supra positæ intelligi potest, tamen quod in conclusione intentæ eo sensu, quo illam profert, errauerit, nulla ratione censere esse admittendum.

Tertia responsio esse potest, Adrianum non reprehendisse Elipandum in hac parte, ed quod falsum diceret, sed ed quod indigne & irreverenter de Christo loqueretur: quod quidem ex multis ipsius Elipandi verbis colligi potest, nam in confessione eius, quæ ex libro Beati & Heterij refertur, Christum non solum servum, sed etiam servulum appellat, dicens, *Cum parvulo parvuli, & cum servulo servuli*. Item non tantum *servum*, sed etiam *leprosum* vocat, quod merito reprehendit Adrianus, quia Christus nec lepram corporis habuit, nec animi, quæ non est nisi peccatum, nam poena peccati, & præsertim propter aliena peccata voluntarie suscepta, lepra dici non potest. Et idèd Isaia 53. etiam iuxta vulgatam lectionem, non dicitur, fuit leprosus, sed, *parauimus eum quasi leprosum*, id est, dignum illis poenis pro peccatis suis, cum tamen ipse vulneratus fuerit propter iniquitates nostras. Deniq; in epistola Concilij, præsertim in fine, hoc indicatur illis verbis, *Cur cum servū nominare debemus, qui nos amicos malus nominare, quā servos? &c.* Sed, licet verum sit, Adrianum & Concilium reprehendere insolentiam & audaciam Elipandi, tamen non est dubium, quin etiam falsitatem & erroneum sensum eius damnent. Neque ad hoc persuadendum oportet plura verba referre, quàm in principio citata sunt, quia illa videntur expressa, & si attente legantur illa decreta, res est tam clara, ut non egeat probatione.

Tertia opi-
nio.

Quarta ergo responsio est, Concilium loqui de servitute spiritali fundata in conditione servuli, quæ is, qui servus est, non ex amore parit, & reueretur, dominum suum, sed ex timore poenæ, & quasi coacte. Itaq; hoc modo negare, Christum esse servum, nil aliud est, quàm negare obediisse aut servuisse Deo spiritui servili & timoris. Hanc expositionem adhibuit quidam modernus interpres D. Tho. & ad hunc sensum inducit illa verba Concilij in sua epistola *Et sicum Prophetæ servū nominasset, non tamen ex conditione servili, sed ex humilitatis obedientia*, ubi per conditionem servilem, spiritum timoris intelligit. Hæc verò expositio dicit quidem quippiam verum, tamen sine fundamento illud attribuit Adriano, aut Concilio. Verum namq; est, in Christo non fuisse illum servitutis spiritum seu timorem cum conditione servili: hunc enim perfecta charitas excludit, ut 1. Ioan. 4. dicitur: fuit autē in Christo perfectissima charitas. Tamen, quod Concilium hoc sensu de servitute loquatur, eamq; in Christo neget, voluntarie excogitatum est, solum ad eludendam Concilij autoritatem, re tamen vera nullum habet fundamentum, aut in verbis Adriani & Concilij, aut in causa de qua tractabant. Primum patet, quia in toto illo Concilio nulla sit mentio de spiritu servitutis, qui procedit ex timore: si autem ed tantum sensu definiretur, Christum non esse servum, sufficiens fuisset ostendere illum ex charitate & filiali reuerentia obediuisse Deo, & non ex servili seu poenali timore: nihil verò de hoc ibi dicitur, sed aliis rationibus ostenditur, Christum non esse servum, ex maiestate personæ eius. Secundum patet, quia nulla historia aut coniectura constat, Felicem aut Elipandum appellasse Christum servum ea significatione, quæ ab spiritu servili sumitur. Neq; ex verbis aliquib; quæ de illorum sententia in eo Concilio referuntur, colligi potest, neq; ex confessione Elipandi, quæ ex libro Beati & Heterij profertur: nam ibi tantū dicit, factum fuisse servum, sicut dicit, factū fuisse hominem. Imò, dum simul ait, Christum fuisse filium adoptivum, & habuisse charismata Spiritus, in quo clamabat, Abba Pater, & esse servum, sicut sunt

Quarta opi-
nio.

sunt alij Sancti, indicat potius sensisse, non habuisse Christum seruilem spiritum, sed filialem. Neque enim omnes iusti & filij adoptiui habent illum spiritum seruilem, praesertim si perfecti sint. Neque est verisimile, Elipandum sensisse, Christum fuisse filium adoptiuum minus perfectum, quam sint alij iusti.

Quinta opinio.

Quinta responsio esse potest, solum voluisse Adrianum & Concilium docere, Christum non esse seruilem seruitute poenali ex peccato contracta, non tamen voluisse ab illo excludere seruitutem naturalem, quam omnis creatura ex vi creationis habet ad Deum. Quod enim praeter hanc naturalem seruitutem sit alia in puris hominibus per peccatum introducta, certa res est. Imò seruitus ex prima sua introductione & significatione eo modo quo est inter homines, non significat naturalem conditionem, ut notauit Augustinus 19. de Ciuit. c. 9. sed conditionem vilem & poenalem iure Gentium introductam, quae is, qui liber erat, in poenam delicti capitiue efficitur. & definit esse iuri iuris, totamque libertatem suam & actiones omnes sub dominio & potestate illius constitutas habet. Vnde fit, ut neque bona propria possideat, neque cum suo domino in proptiis eius bonis communicet, neque habere possit ius ad illius hereditatem obtinendam. Quod seruitutis genus in bell. spiritum introduci cepit, nam, qui morte plecti poterant, seruabantur, ut in captiuitatem redigerentur, & inde serui vocati sunt, ut notauit Ildor. lib. 5. originum, c. ult. ubi sic ait. Hæc est sola malorum omnium postrema, quæ liberis omni supplicio grauior est, nam ubi libertas perit, vna ibi perierunt & omnia. Ad hunc ergo modum dicitur homo per peccatum contractisse seruilem quandam conditionem, non quidem naturalem sed poenalem, non solum respectu peccati, quo modò qui peccat, dicitur fieri ipsius mee peccati seruus, quia quodammodo illi subiicitur, & ad illi parendum trahitur: sed etiam respectu Dei, quia homo ex natura sua aptus est, ut per Dei gratiam ad eius amicitiam subleuetur, ut cum ipso in bonis eius communicet, & ius ad illius hereditatem accipiat, & in hunc finem à Deo creatus est, per peccatum autem fit indignus his omnibus bonis, & quantum est ex merito peccati, in perpetuam captiuitatem sub Deo redigitur, & ideo meritis seruilem conditionem contrahere dicitur, & peculiari modo fieri seruus vili & ignobili seruitute, quæ ab hominibus excluditur, cum iusti sunt: ad quod possunt non male accommodari verba Christi, *Iam non dicam, vos seruos, sed amicos*. Quod verò in Christo Domino non fuerit hæc seruitus, certius est, quam ut nostra probatione indigeat, quia sicut in Christo peccatum non fuit, ita nec vilis seruitutis status, qui ex peccato originem ducit, ut bene declarat Ambros. sermon. 6. in Psal. 118.

Dices: Quamuis Christus non fuerit obnoxius huic seruituti ob propriam culpam, tamen ob nostram fuisse videtur, nam verè ac propriè sumpsit pro nobis debitum satisfaciendi pro peccato: ergo, sicut verè factus fuit mortalis, ita & verè seruus hoc genere seruitutis. Sicut, qui loco alterius se tradit in seruum, ut sanctus fecit Paulinus, verè tranet seruus, etiam si non sit ob propriam culpam. Respondetur hinc solum probari assumptis Christum pro statu viae speciem quandam & statum huius seruitutis, non tamen veram seruitutem huiusmodi, quæ sine peccato & debito perpetuæ poenæ propriè ac verè non existit: & ideo sub hac ratione certum existimo non posse Christum etiam ut hominem appellari seruū, nisi tantum per metaphoram, seu secundum speciem externam: quomodo etiam peccatum dicitur pro nobis factus.

Deniq; quod mens Adriani & Concilij fuerit, de hac seruitute loqui, nonnullæ sunt coniecturæ. Prima sumi potest ex verbis, quæ in præcedenti respon-

sione afferbantur ex epistola Concilij, Et si cum Propheta seruam nominasset, non tamen ex conditione seruitutis, sed ex humilitatis obedientia, &c. Quod enim ibi conditio seruitutis pro spiritu timoris accipiat, nullum habet fundamentum, quod autem sumatur pro conditione peccati & culpæ, habet maximum, tum quia seruitus, ut dixi, ex primæ institutione significat aliquid poenale, & ideo conditio seruitutis meritis dicitur ipsa culpa, tum etiam quia conditioni seruitutis opponitur humilitatis obedientia, quia, nimirum, non passus est Christus tanquam debitor poenæ ex conditione peccati, sed tanquam humilis & obediens filius. Tum maxime, quia in illius sententia confirmationem adducit Concilium Leonem Papam sermone 2. de Natiuitate huiusmodi dicentem, *Assumpta est de matre, hominis naturæ, non culpæ: creata est forma serui sine conditione seruitutis*, autem est, apud Leonem eo loco, *conditio nem seruilem culpe statim significare*, nam illud ipsum, quod dixerat, *assumptam esse de matre, hominis naturam & non culpam*, per hoc declarat, quod creata est forma serui sine conditione seruitutis. Quod si legamus sine conditione virili, ut aliqui codices legunt, & quæ bene quadrat, nam etiam ex hoc quod Christus non ex viro, sed ex Spiritu sancto conceptus est, maculam culpæ contrahere non potuit. Quod amplius declarat sequentibus verbis, *Quia nouus homo sit conseruatus est veteri, ut & veritatem suscipere generis, & vitium excludere vetustatis*, id est, ita Christus, assumptis humanitatem ex veteri Adamo, ut veritatem naturæ eius assumeret, non verò vitium. Hoc ergo fuit accipere de matre naturam & non culpam, formam seruilem sine conditione seruitutis: conditio ergo seruilis apud hos Patres est vitium naturæ. Quidam autem ad vitandam huius testimonij viam citat & distinguit verba Leonis, *Suscepta est de matre hominis domini natura non culpa*, & super hanc electionem fundat expositionem voluntariam, scilicet, quod cum in illis verbis, *Assumpta est hominis domini natura non culpa*, duo continentur, Primum scilicet, quod sit assumpta natura hominis domini explicatur per se hoc, quod creatus est forma serui sine conditione seruitutis, secundum autem scilicet, quod non fuerit assumpta culpa declaratur per illud, *quia nouus homo sit conseruatus est veteri, &c.* ita concluditur, conditionem seruilem ibi abscindere & simpliciter sumi, & non pro conditione culpæ. Sed in primis illa lectio neque in codicibus Leonis reperitur, quod ego viderim, neque in Concilio ita citatur, sed codices Leonis frequentius legunt, *Assumpta est de matre hominis natura, in Concilio verò iuxta vltimam Romanam editionem ita citatur, Assumpta est de matre Domini natura non culpa*: illa vero coniunctio hominis Domini, & reperitur nullibi, & ferè inusitata est. Deinde illa partitiō & accommodatio verborum non habet fundamentum in verbis Leonis. Imò, si attente consideremus, priores duas propositiones, scilicet, *Assumpta est natura non culpa, creata est forma serui sine conditione seruitutis*, positas esse sine vlla causali nota, imò etiam sine vlla coniunctione, facile intelligitur, eandem rem diuerso modo ac diuersis verbis in eis declarari, cum verò postea additur nota causalis, quia nouus homo, &c. manifeste redditur ratio veritatis quæ partis contentæ in quæcunq; ex prioribus propositionibus. Qui sensus reuera est adeò clarus & perspicuus, ut mirum sit potuisse de illo dubitari.

Secundò confirmatur & suadetur amplius hæc expositio ex verbis, quæ proxime subiungit Concilium, *Nonne secundum seculi nobilitatem beata Maria Virgo ex Regali & libera prosapia processit*: Huic verò Virgini regie dignitatis Spiritus sanctus accessit, & Filium ex ea procreari fecit. Mirum, si Spiritus sanctus hominem ex ea non potuit facere perfectum & ingenuum? Quibus verbis hoc solum intenditur & probatur, Christum

ex vi

ex vi conceptionis suæ seruitutem peccati non cōtraxisse, non solum quia Deus erat (quod in hac ratione non tangitur) sed quia non ex viro, sed de Spiritu sancto conceptus est. Vnde hoc ipsum tertio declarante verba, quæ statim in eodem Concilio sequuntur. Sed & hoc volumus à vobis audire, an Adam primus humani generis pater, qui de terra virgine creatus est, liber esset conditus, siue seruus? Si seruus, quomodo tunc imago Dei? Si liber, quare & Christus quoque non ingenuus de Virgine? & infra. Vnde Adam fuit seruus factus, nisi ex peccato, &c. Constat igitur, Concilium loqui de seruitute ex peccato cōtracta. Nam, si sit sermo de seruitute Dei cōnaturali homini titulo creationis, certum est, Adamum etiam ante peccatum fuisse Dei seruum. Video responderi posse, his quidem verbis præcisè excludere Concilium seruitutem peccati, non tamen inde sequi, in tota epistola loqui de sola illa, nam etiam ibi excludit à Christo seruitutem respectu aliorum hominum & respectu angelorum, & tamen non de illis solis loquitur, sed discurret per singulas, vt ita concludat, nullā seruitutem propriā in Christum conuenire, nam, licet illa enumeratio necessario non esset, ad amplificandum sermonē & ad exaggerandam Christi dignitatem fieri potuit. Quæ responsio (vt verum fatear) multum enervat vim prædictorum verborum, saltem vt non cogamur dictam expositionem admittere, non tamē vt cogamur eam repellere. Accedit quod cum Concilium in ea enumeratione nunquam enumeret aliā seruitutem respectu Dei ortam ex titulo creationis, sed semper in finem seruitutis, quæ vilem cōditionem & poenalem indicent, adhuc relinquitur probabile argumentum, in ordine ad Deum non agere Concilium, nisi de seruitute ex peccato cōtracta. Quod potest quatuor confirmari ex illis verbis. quæ in epistola etiam Adriani leguntur, Nos per illum adoptiui sumus, non ille nobiscum adoptiuus, nos per illum à seruitute liberati, non ille nobiscum seruus. Non sumus autem nos per Christum liberati ab illa seruitute Dei, quæ nobis est intrinseca & cōnaturalis, sed à seruitute, quam ex peccato contraximus: ergo hoc modo negatur Christus esse nobiscum seruus. Quinto addi potest coniectura, quia de hoc genere seruitutis verum habet, quod Adrianus sæpe dicit, Christum esse à Prophetis vocatum seruum per tropum & figuram, quia assumpturus erat carnem in similitudinem carnis peccati, & subiturus poenam peccatis debitam, factus obediens, & humilitas vsque ad crucem. Quamuis etiam illa testimonia Scripturæ aliam patiantur expositionem, tamen, quia accommodari etiam possunt ad hanc seruitutem, idē secundum illam non propriè, sed per metaphoram & similitudinem dicitur Christus hoc modo nominari seruus. Solum relinquebatur in hac expositione declarandum, Elipandū hoc sensu appellasse Christum seruum, hoc enim satis videtur incertum, sed nihilominus fiet aliquo modo verisimile in vltima interpretatione Concilij. Est ergo hæc expositio probabilis, quā solum ego in priori editione adhibui, sed nūc non videtur simpliciter necessaria, nec per se sola sufficiens, quamuis fortasse sit etiam vera vt in sequentibus declarabo.

Sexta ergo expositio est, Concilium non negare, Christum cum determinatione, in quantum homo est, posse dici seruum, sed simpliciter & sine ulla determinatione prolatum. Ita enim fere loquitur Adrianus & Concilium in suis epistolis: & suaderi potest, nam hoc modo fit verisimile, quod Adrianus ait, in Scriptura noui testamenti nō appellari Christum seruum, scilicet absolute & sine addito, nam cum determinatione humanitatis, vel expressa, vel subintellecta in verbis antecedentibus aut consequentibus satis videtur in superioribus probatum, etiam in nouo testamento sæpe fuisse significatam seruitutem Christi vt hominis. Neq; contra hanc expositionem multum me mouet, quod interdum

A in illo Concilio additur determinatio, secundum humanitatem, quia non est necesse, quod illa determinatio intelligatur adiungi ex parte naturæ, sed ex parte suppositi, scilicet, vt designetur suppositum in tali humanitate subsistens. Et hunc sensum esse magis à Concilio intentum, constat ex dicendis hic & latius infra q. 23. Nihilominus tamen hæc expositio per se sola non mihi satisfacit, tum quia existimo, Concilium non tantum de modo loquendi, sed etiam de ipsa re tractasse ac definiuisse: tū etiam quia eo modo quo est verum, Christum in quantum hominem esse seruum, non est certum & de fide, etiam sine vilo addito non posse sic appellari, si tamen hæc expositio cum his quæ dicem, adiungatur, aliquid verum continet, vt patebit.

Vna ergo intentio Concilij ex sensu erroris Elipandi sumenda est, nam solum illum errorem dicere è damnare intendit: Elipandus autem, vt opinor, re ipsa Nestorianus fuit in eo errore, quem de Christo habuit, distinxit enim illum à Filio Dei naturali, non tantum natura sed etiam supposito: & hoc sensu dixit illum esse seruum, id est (vt ita dicam) puri seruum, & nullo modo filium, ideoque addebat, ex seruo factum esse filium per adoptionem: in contrario ergo sensu docet Concilium, Christum non esse seruum, sed etiam vt hominem, id est, vt subsistentem in humanitate esse supremum dominū, ipsumque Filium Dei naturalem. Quod autem Elipandi error hic fuerit ex varijs historijs, & signis ac coniecturis ostendimus infra q. 23. Nunc, quod ad Historiographos attinet, sufficit referre verba Ioannis Mariani, & in inquirendis antiquitatibus diligētissimi, & in rebus ac disputationib; Theologicis veracissimi. Ille ergo lib. 7. suæ histor. de reb. Hispan. c. 8. sic scribit, Nestorij placitum Concilij pridem Ephesini diligentia sopita, quasi veteris incendijs scintille in Hispania, illis auctoribus (scilicet, Felice & Elipando) suscitata sunt, Christum affirmantibus, quæ parte certe homo est, Deū filium adoptione esse, &c. Deinde ex epistola totius Concilij hoc licet colligere ex illis verbis, quæ habentur col. 6. Neg. vero alium Iesum Christum, alium Verbum dicemus, vt noua heresis calumniatur. Et infra adducens locum ad Hebr. 3. Amplioris gloria iste præ Moyse dignus est habitus: Quomodo (inquit) amplioris gloria, si seruus fuit & Moyses, vel ex seruo adoptiuus? vbi considero primum verbum, sicut & Moyses, id est, purus seruus, & solum per adoptionem filius. Deinde considero verba illa, ex seruo adoptiuus: hæc enim verba manifestè indicant suppositorum distinctionem. Quod clarius inferius declaratur illis verbis, Sed nescio ex quo seruo adoptatus in filiatem vt vos dicitis. Dicebant ergo isti, Christum hominem prius, vel natura, vel fortasse etiam tempore (vt sæpe in illo Concilio insinuat) fuisse quandam seruum, & deinde fuisse factum filium Dei per adoptionem: ergo errant in sensu explicato: ergo in eodem, & non in alio damnauit Concilium hunc errorem. Vnde omnes probationes eius ad hoc præcipue tendunt, vt ostendant, hunc hominem Christum non esse alium à Filio Dei, & ex vtero Virginis fuisse verum Filium Dei naturalem, & non seruum, seruitute, scilicet excludente hanc filiationem: atque adeo purum seruum, vt nos sumus. Et hoc modo ait Adrianus in sua epistola, Opus nostrum est vt simus serui per conditionem, & filii per gratiam adoptionis, opus eius est, vt sit vnus, proprius, & dilectus filius Dei. Atque hinc fortasse ortum est, quod hæc duo, scilicet affirmare, Christum esse seruum & adoptiuum, non referantur & notentur in Felice, & Elipando vt duo errores, sed vt vnus, quia eandem habuere radicem, & connexionem in eodem principio, scilicet quod hic homo Christus vt conceptus de femina, non fuit verus & naturalis Dei filius, nec sanctus ex vi suæ conceptionis: Ex quo planè sequebatur, illum & ex se esse omnino seruum, & filium solum

per

per adoptionem. Vnde illud fundamentum est, quod præcipue eueritur in toto illo Concilio. Accedit tandem vehemens coniectura, quia, si Elipandus dixisset, Christum ut hominem, esse seruum solum propter assumptam naturam seruilem, licet fieretur, & suppositum assumens esse verum Deum, & assumptionem per veram unionem hypostaticam factam esse, in re nihil dixisset contra veritatem mysterij incarnationis, & in modo loquendi ab antiquis Patribus non discordasset: cur ergo propter eam locutionem posset ut hæretic? damnari, & tam acerbè reprehendi? maxime, cum Adrianus fateatur, Ambrosium, ad exprimendam in Christo naturam humanæ veritatem, interdum Christum, ut hominem, seruum appellasse. Neque enim tenebatur Elipandus credere aut scire, unionem hypostaticam excludere à Christo ut homine omnem veram serui appellationem, aut ab humanitate omnem conditionem seruitutis respectu Dei, quia, neque hoc verum erat, neque, si fuisset, tunc erat in Ecclesia declaratum imò nec Adrianus aut Concilium Francoford. hoc vnquam declarant. Quod etiam est signum, non in eo sensu, sed in alio, quem diximus, rem hanc tractasse ac definiuisse.

Quis fuit
ut Elipandus
error.

Atque hinc vterius sit verisimile, Elipandum, non solum assertuisse, Christum, ut hominem, esse purum seruum Dei, sed etiam ex se fuisse obnoxium enicueque vili seruituti, etiam peccati, quia, si semel concipiatur ut purus homo, facile est, hæc & similia de illo sentire. Vnde in verbis Elipandi, quæ partim ex eius confessione supra retulimus, partim in discursu illius Concilij indicantur, multum significatur, tam in ratione seruitutis, quæ adoptionis, nihil amplius de Christo, quam de cæteris hominibus sensisse, quod fortasse etiam indicare voluit, appellando Christum leprosum: potius enim ab spiritali quam à corporali lepra appellationem illam sumplisse videtur. Item ob hanc causam magis admiratur Adrianus, grauiusque illum reprehendit, quod Christum appellauerit seruum, quam filium adoptiuum, quod certe sine causa fecisset, si Elipandus in alio sensu locutus fuisset, cum Sancti communiter vocent Christum, ut hominem, seruum, non autem adoptiuum. At verò in dicto sensu inre admiratur, quod seruitutem, etiam ut ex peccato oriri potest, Christo attribuerit. Et fortè etiam ob hanc causam sæpe declaratur in illo Concilio, Christum, non solum, quia Deus est, sed etiam, quia ex Spiritu sancto conceptus est, non fuisse seruum, quod est verum de seruitute ut includit omnem illam imperfectionem non verò de seruitute ad Deum, quæ ex sola creatione seu effectione oritur. Quod si cui incredibile videatur, Elipandum in tam apertum & blasphemum errorem incidisse, ut crederet Christum aliquando habuisse peccatum: responderetur in primis, si semel credidit, illi esse purum hominem, facile potuisse in eum errorem labi. Deinde nobis hoc non constat, nec necessariū est hoc illi imponere, sed solum credimus, assertuisse, Christum fuisse pure seruum, antequam fuerit in filium adoptatus: itaque de illa seruitute fuisse locutum, ac si ille homo Christus eiusdem esset conditionis & originis, cuius nos sumus.

Atque hinc tandem probabile mihi est, ad eliminandum & detestandum hunc errorem, voluisse etiam Adrianum dicere, Christum simpliciter & absolute non esse à nobis appellandum seruum: & hac ratione totis viribus conatum esse, explicare veteris testamenti Scripturas, ut non nisi per metaphoram in eis Christus, seruus appelletur: nam licet illa testimonia possint alio modo exponi, ut à Patribus declarantur, sicut in superioribus visum est, tamen Adrianus, vel noluit alia interpretatione uti, quia ea visa est accommodatior ad rem, de qua tunc agebat ne aliquam occasionem relinqueret hæreticis abutendi in Christo illa serui appellatione: vel certè, si

eam interpretationem aut vnica aut omnium optimam existimauit, id ad fidem non pertinet, sed ad priuatam ipsius Pontificis opinionem. Et similiter, quod Adrianus ait, in nouo testamento nunquam Christum, ut hominem appellari seruum, ad Deum dominum eius, in aliquo sensu verum est, scilicet, has expressas appellationes, & sub his nominibus in nouo testamento non reperiiri, quod est certè verum, & merito fuit à Pontifice obseruatum ad obstruendam hæreticorum ora, qui male appellatione serui utebantur. Non potuit tamen negare Pontifex, quin eo modo, quo in vero & Catholico sensu Christus, in quantum homo, seruus dicitur, æquiualeat saltem ea appellatio in nouo testamento reperiatur, ut ex variis locis, & Sanctorum interpretationibus ostendimus. Neque est, cur credamus, Pontificem voluisse hoc negare, quamuis id tacuerit, quia eo tempore, ad eam causam, de qua tractabatur, iudicauit tunc magis expedire. Quamquam, licet in sensu & expositione illorum testimoniorum aliter sentiret, eius expositio ad fidem non pertineret, quia (ut læpe dixi, & est communis doctrina) in his decretis solum pertinet ad fidem definitio interta, seu damnatio erroris, non verò omnia quæ in causæ discussione vel probatione afferuntur. Atque hæc sunt quæ dicenda occurrunt de sensu illius definitionis, & totius doctrinæ illarum epistolarum Adriani, & Concilij Francoford. quæ magis confirmabuntur ex his, quæ de adoptione inferius dicemus.

Vnum vero hic adiciere non omittam (quod, quæso, lector animaduertat) non commendari, sed detrahi potius auctoritati Adriani & Concilij, si dicamus, voluisse damnare locutionem illam in eo sensu, quo ab innumeris Patribus assertitur, nullo vel ex Scripturis sacris, vel ex aliis principijs fidei adducto fundamēto. Existimare autem, eos motos fuisse ad damnandam illam sententiam, quæ nunc ab scholasticis docetur, aut Elipadum in eodem sensu, ex sola illa ratione, quod vnio hypostatica excludat seruitutem, propter communicationem bonorum, quam inter Deum & hominem facit, valde alienum est à grauitate Ecclesiasticæ definitionis. Nam, licet huius infallibilitas, non ex humanis rationibus, sed ex Spiritu sancti assensu oriatur, tamen Spiritus sanctus non vult, vel ex parte sua miraculose hoc facere, neque ex parte hominum permittere ut temere fiat: & idèd nunquam infallibilis & Ecclesiastica definitio sit, nisi aut ex apertis testimonijs Scripturæ, aut ex sufficiente traditione, aut certe ex rationibus ita vrgentibus, ut euadens sit, quod definitur in reuelatis, & antea definitis contineri. In præsentia autem hæc omnia concurrebant ad damnandum errorem Elipandi in sensu explicato, ad negandam autem Christo ut homini omnem propriam seruitutem respectu Dei, ex Scriptura vel traditione nihil inuabat, nam potius docet contrarium. Ratio autem illa quam licet inefficax, satis (ut existimo) constat ex dictis. Non est ergo verisimile, in eo sensu causam hæc esse tractatam à prædictis Pontifice & Concilio.

Hactenus responsum est ad primum fundamentum contrariæ sententiæ. Nunc dicendum est ad singula testimonia, quæ in secundo fundamento adducuntur. Ad primum quod est Chrysost. respondetur, eum non loqui de naturali conditione serui, sed de usu & ministerio serui. Vnde ex illo loco, si integre legatur, potius confirmatur nostra sententia. Ad quod primum expendo illa verba, *Sicut seruus factus est, sic & Pontifex & minister*. At Christus non putatur tantum aut metaphorice Pontifex factus est, sed verè ac propriè ut q. 22. videbimus: ergo eodem modo factus est seruus. Rursus, Christus ascendens in celum non amisit dignitatem Pontificis: neque conditionem ministri, in actu primo (ut sic dicam) nam & est Pontifex in æternum, & quantum est ex se Christus ut homo semper est aptus ad ministran-

nistrandum Deo, in omnib. quæ Deo placuerint. sed quantum ad vsum dicitur in cælo non exercere munus ministræ, aut Pontificis, scilicet, quantum ad ea ministeria, quæ inferioris sunt ordinis, vel ad statum vitz, & carnis passibilis pertinebant. Igitur eodem modo, quantum ad conditionem humanæ naturæ, semper manet seruus, tamen quantum ad vsum earum actionum quibus non tantum Deo, sed etiam hominibus dicitur Christus aliquando seruasse, reliquisse dicitur seruitutem. Hanc autem esse mentem Chrysostomi patet ab illis verbis, Noli igitur putare, cum Pontificem eum audis, quod semper Pontificali fungatur officio, &c.

Secundum testimonium erat Athanasij, cuius verba in eodem serm. 3. cont. Arianos satis sunt expressa in nostræ sententiæ confirmationem, vt vidimus. Quocirca in reliquis locis illius sermonis solum intendit, Christum neq. esse neq. posse appellari seruū ratione suæ personæ, sed tantum ratione assumptæ naturæ, illa autem verba, scilicet, dici Christum, seruū appellatione, non veritate, in Athanasio non reperio: quod si reperirentur, referenda essent ad suppositum, quod secundum se reuera non est seruus, sed in quantum homo ratione assumptæ naturæ illam suscipit denominationem.

Tertium testimonium est Eusebij Emiseni, quod in his homilijs Eusebij, quas apud me habeo non inuenio, tamen vbicunq. illa verba inueniantur, satis ex eis colligitur, autorem loqui de seruitute peccati. Quod enim dixerat illis verbis, *Subuenire peccato non poterat, simili peccato obnoxius*, explicat per illa, *Nec subuenire pro seruū subiectus legibus seruatus*. Et ab hac seruitute & conditione, concludit, debuisse esse liberum eum, qui pro alijs offerendus erat.

Quartum erat Leonis, de quo satis dictum est, & offensum, eum loqui de seruitute peccati. Quintum erat Augustini, qui in priori comparatione Moyfis & Christi loquitur planè de puro seu omnino seruo, qui ita sit seruus, vt non sit etiam dominus. Et probabiliter ex eo loco & similibus colligi potest, Christum non simpliciter, sed solum cum determinatione, vt homo, posse seruū appellari, de quo dicemus sectione seq. Sextum erat Cyrilli Alexandrini, de cuius sententia satis ex dictis constat. In citato autē loco aperte loquitur contra Nestorium, & in virtute contra Elipandum, & contra omnes, qui *audent dicere* (hæc enim sunt verba Cyrilli) *quod ex semine Abraham hominē sibi ipsi adaptauit Deus, & communicauit illi dignitatem gloriæ & honoris ac filiationis*. Et infra, *Non enim ex homine Deus factus est Christus, vt dixi, sed Deus existens Verbum factum est caro, hoc est homo*. Exinanitus vero esse dicitur, eo quod ante exinanitionem plenitudinem habuit in propria natura secundum quam intelligitur Deus, non enim ex eo, quod dicitur, *iniqui quippiā sit, ad plenitudinem peruenit* (quod aiebat Elipandus, ex quodam seruo factum esse filium Dei) sed magis ex diuinis dignitatibus, & ineffabili gloria humiliauit se ipsum, non humilis existens, homo, exaltatus & glorificatus. In hoc ergo eodem sensu subdit citata verba, *Acceptit autem formam serui vt liberi*. Ita enim est seruus, in quantum homo, vt tamen ipsum suppositum sit liberum & dominus omnium. vnde subdit: *Non seruus existens ad liberatū rediit gloriam*. Hæc enim erat propria, & fere in eisdem terminis sententia Elipandi, quæ illis verbis refutatur: nam hic reuera est planus sensus verborum Cyrilli, vt ex contextu citato constat. Etenim non affirmat in hac vltima propositione, Christum non seruū, ad libertatis rediisse gloriam, ita vt illa particula, *non seruus*, infinitanter sumatur, vt Sophistæ dicunt, sed negat, Christum prius fuisse seruū, & per incarnationem, ad quandam gloriæ participationem fuisse assumptum, quod Nestorius aiebat. Et hoc ipsum est quod subdit, *In similitudine hominum factus est, qui in forma, & in Patris aequalitate* (supple, erat) *non homo existens, vt se-*

ret in similitudine Dei, secundum participium locupletatus est: vbi non affirmat Cyril. Christum fuisse secundum participium locupletatum, sed potius negat, Christum fuisse hominem secundum participium locupletatum, vt fieret in similitudine Dei: quia potius fuit ipsemet Deus in similitudinem hominum factus, vt proxime antea dixerat.

Septimus erat Theodoretus in cuius verbis nulla vis fieri potest, quia Nestorianus erat, cum illa scripsit: & in eodem loco ait, quod formatū est in vtre Virginis, non fuisse Deum Verbum, sed serui formam, id est, seruum hominem, quod aiebat Elipandus. Cū ergo dicit, post vñionem cessasse seruitutis nomen, appellatione tantum intelligit, eo modo quo Nestoriani aiebant hominem Christum vocari Deum.

Solus Damascenus aliquid negotij nobis facessit. Cuius sententia, si communi sententiæ Patrum contraria existeret, non esset certe illi præferenda. Præsertim quia ratio, qua Damasc. vtitur, parū momenti habere videtur: lic enim colligit. Seruus est ex his quæ dicuntur ad alterum. si ergo Christus est seruus, alicuius erit seruus: sed Christus nullius est seruus. Quod probat, quia non est sui ipsius seruus: ergo nec Patris: ergo nullius. Qui discipulus in eadem forma fieri posset de appellatione subiecti, nā ex illo sequitur, Christum non esse subiectum, nam etiam subiectio est ex his, quæ ad alterum dicuntur: sed Christus non est subiectus sibi, quia hoc est diuidere personam eius, vt dicitur in concilio Ephesino in epist. ad Nestorium, quæ est 10. Cyrilli: ergo neq. est subiectus Patri: alias non omnia, quæ habet Pater, haberet Filius: ergo nullus est subiectus. Et constat Christum, vt simpliciter, vel saltem vt hominem vere dici subiectum, vt supra ostensum est. Sicut ergo de relatione & denominatione subiecti dicendū necessarium est, Christum hominem esse subiectum Patri, sibi autem ipsi non dici subiectum, non quia aliquid subiciatur Patri, quod nō subiciatur Filio, vt Deo, sed propter distinctiōem personæ, quæ in illa locutione absolute prolata indicatur: vnde cum addito vere dicitur Christus vt homo subiectus sibi vt Deo: ita dici poterit de relatione seruitutis: non ergo apparet efficax ratio Damasceni. Vt certe, si è contrario ex ratione auctoris colligendus est eius sensus, alterum è duobus dicendum est. Primum est, Damascenum, ad summum, docuisse, Christum non esse simpliciter seruū nominandum: hoc n. probabiliter suadet illa ratio, non verò cum determinatione, in quantum homo, cū illa adhibita, verè dicatur Christus in quantum homo seruus sui ipsius, vt est Deus, neque sit inconueniens, eundem esse sui ipsius seruū secundum diuersas naturas. Secundum est Damascenum eodem sensu negasse, Christum esse seruū, quo id negauit Adrian. Pap. & quo id affirmabāt Nestoriani & postea Elipandus, scilicet, quod Christus sit omnino aut purus seruus. Et hoc modo exposuit Damasc. D. Tho. hic, ar. 2. in Corp. & ad primum. Quare cum de humanitate Christi Damasc. ait, *As cum semel ei personaliter vnita sit, quoniam iam patet in seruilem classem redigetur per seruilem classem*, nihil aliud intelligendum puto, nisi existētiam in seruili persona seu constitutionem eius, qui ex se sit pure ac simpliciter seruus. Et in hoc sensu bene probat ratio Damasceni Christum non esse seruū sui ipsius, & appellationem serui & hoc sensu diuidere Christi personam.

Tertium argumentum ex Scripturis, quod negatiuum tantum erat, satis est ex dictis solutum, cū ostenderimus, & in veteri testamento reperiri, & in nouo satis insinuari. Quid verò ad Adrianum, qui aliter ea loca interpretatur, responderi possit, iam diximus. Alia verò loca Damasceni ibi citata nō rectè exponi, & quis sit eorū sensus, inter confirmandā nostram sententiam ex nouo testamento declarauimus. Deniq. quodammodo etiam in alijs locis ibi citata-

Damasceni difficile testimonium explari natur.

Ad Scripturæ loca pro prima sententia responsio.

Ad ratio-
nes prima
sententia

citatis distinguatur Christus ab alijs seruis Dei, nam A etiam diximus, distingui scilicet, ut à purè seruis.

Ad quartum ex rationibus respondetur. Ad pri-
mam negatur consequentia, quæ ex adoptiua filiati-
one fit ad seruitutem. Ratio autem à D. Tho. citatis
locis redditur, quia filiatio respicit solam personam:
seruitus autem etiam naturam. Sed est ratio diffici-
lis, præsertim quia idem D. Tho. hic ar. 1. ad 2. dicit,
etiam naturam non dici propriè dominam aut ser-
uam, sed personam secundum naturam seu rationem
naturæ. At idem est de filiatiōe, nam, licet natura
etiam non dicatur filia, tamen persona secundum il-
lam, seu rationem illius dicitur filius: ergo quoad hoc
parua aut certe nulla est differentia. Addendum er-
go est, adoptionem dicere, non quamcumque filiatiō-
nem, sed talem, quæ repugnet supposito diuino et-
iam in assumpta natura: quia intrinsece requirit per-
sonam extraneam, diciturque filiatiōem omnino ab
extrinseca beneuolentia prouenientem: & hac rati-
one includit negationem repugnantem diuine per-
sonæ, ut latè q. 23. videbimus: at verò relatio serui-
tutis non requirit, nec connotat necessariò aliquam
imperfectionem vel negationem repugnantem di-
uinæ personæ secundum se, & maxime, si non sim-
pliciter, sed cum determinatione assumptæ naturæ
ei attribuitur.

Ad vltimam rationem cōcedo in primis, ad pro-
priam seruitutem non sufficere solam obedientiæ
subiectionem, quamuis certè Ildor. lib. 2. de propr.
ser. nu. 5. seruitutem nihil aliud esse dicit, quàm ne-
cessitatem seruendi, obedire autem, seruire est: si
ergo obedientia ex necessitate nascatur, seruitus di-
ci potest, aut certe seruitutem supponere: Christus
autem ut homo ex necessitate seu debito obedire
debeuit: potest ergo illa dici quædam seruitus: & ita
videtur loqui D. Tho. hic. Sed, esto aliquid amplius
ad seruitutem requiratur, illud certe nō est negatio
communicationis in bonis; in qua totus discursus
rationis illius fundatur, qui à nobis satis refutatus
est, quia communicatio non impedit seruitutem,
nisi ad æqualitatem perueniat, quæ in Christo qui-
dem simpliciter reperitur, non tamen in Christo ut
homine, ut satis declaratum est. Vnde retorqueri
potest argumentum, quia Christus ut homo nō est
supremus dominus, vel aliarum rerum, vel suæ hu-
manitatis, vel suarum actionum: ergo ut sic est sub
supremo domino: atque adeo est seruus eius. Si quid
ergo stricta seruitus ultra subiectionem addit, solū
est, quod nō solum is qui seruus dicitur, alteri ut su-
periori parere tenetur, sed etiam quidquid est & ha-
bet, sub illius dominio & potestate existit, ideoque
eum ut dominum reuereri ac colere tenetur: loqui-
mur enim de rationali seruo. Hæc autem conditio
vere conuenit Christo ut homini, ut per se constat,
& nihil derogat diuinitati ei, magis quàm quod, ut
homo, sit à Deo conditus, & à Deo pendeat in omni-
bus, tam physice, quem moraliter, ut sic dicam.

Ad replicam autem in illa ratione insinuatam,
scilicet, quod hæc conditio reperiri potest in subdi-
to non seruo, negatur assumptum, quia hoc ipso, quod
aliquis est omnino sub dominio & potestate alterius,
& in omnibus tenetur illi parere: & dominus illo
ut potest pro suo arbitrio in omnem usum est verè
ac propriè seruus. Vnde, si inter homines fingamus
patrem habere omnem huiusmodi potestatem &
dominium in filium naturalem, ille esset seruus, ta-
men, sicut pater non haberet illam potestatem à na-
tura, sed ex aliquo pacto vel iure positivo, ita talis
filius nō esset seruus patris naturali seruitute, sed hu-
mana vel ciuili, quæ introducta quidem non est, nō
repugnat tamen excogitari aut introduci: neque et-
iam repugnat eundem esse naturalem filium & ser-
uum ciuilem: tunc autem, quamuis in illo filio ma-
neret radicale ius, ut sic dicam, ad bona patris, vel
potius fundamentum, quo à natura habet, ut patri

succedat in bonis, si aliunde non impediatur: tamen
proxime non haberet morale ciuile ius ad hæredi-
tatem paternam, quia ex vi seruitutis posset hoc ius
re priuari: tamen quia hoc non est & ostentaneum na-
turali iuri, nec illi coniunctioni & æqualitati natu-
ræ & originis, quæ est inter patrem & filium natu-
ralem: ideo talis seruitutis modus non est positio ius
re introductus, neque permixtus.

Et hinc responderi potest ad obiectionem, si in
hunc modum fiat, nam seruo repugnat habere con-
naturale & intrinsecum ius ad bona & hæreditatem
domini propter quod, ut supra dicebam, etiam iure
ciuili, statim ac seruus adoptatur in filium, desinit ef-
se seruus, quia incipit habere ius ad hæreditatem,
quod repugnat seruituti: sed Christus ut homo ha-
bet intrinsecum & naturale ius ad diuinam hæredi-
tatem: ergo non potest ut sic esse seruus. Vnde etiam

Ioan. 8. dicitur. *Seruus non manet in domo in æternum.*
Sed ad hoc testimonium iam supra diximus ibi esse
sermonem de seruitute peccati. Ad argumentum
verò primū in genere dici potest, habere ius ad bo-
na domini, quæ sint omnino eadem, vel æqualia cū
his, quibus dominus fruitur, fortasse repugnare ser-
uituti: habere tamen ius ad quandam participatio-
nem illorum bonorum cum quadam subordina-
tione & dependentia à domino, non repugnare ser-
uituti naturali. Hac enim ratione, inter alias, quæ
uis humana seruitus per adoptionem tollatur, diui-
na verò non tollitur per diuinam adoptionem, ut
supra dixi: quia, nimirum, filij Dei adoptiui, licet re-
cipiant ius ad hæreditatem Dei, non tamen cum æ-
qualitate, neque ut in ea sint aliquādo supremi do-
mini, sicut suo modo filius adoptiuus hominis fu-
turus aliquando est in hæreditate patris. Christus
autem, in quantum homo, licet habeat ius connatu-
rale ad hæreditatem, non tamen secundum æquali-
tatem, sed secundum participationem cum subor-
dinatione & dependentia à Patre & domino. Ad-
denda deinde est differentia inter seruitutem hu-
manam & diuinam: nam respectu Dei seruitus quæ
præcise oritur ex potestate, quam Deus habet in su-
am creaturam, est intrinseca & connaturalis: ex quo
fit in primis ut separari non possit: deinde etiam fit,
ut nullam vilem conditionem, ut sic dicam, in crea-
tura requirat, præter intrinsecam imperfectionem
& dependentiam, quam dicit creatura: vel quod se-
re idem est (non requirat carentiam alicuius digni-
tatis vel excellentiæ, cuius creatura sit capax: quia
Deus non amittendo suum supremum dominium
potest creaturæ suæ communicare bona sua, quan-
tum vulerit, seu quantum ipsa capax fuerit. At ve-
rò seruitus humana non est naturalis, sed ab homi-
nibus introducta. Vnde eas conditiones requirit
quæ arbitrio hominum constitutæ sunt: quia hæc,
seruitus, & vilem conditionem & statum hominis
secum affert, & in penam grauissimam introducta
est, ideo conditiones omnes ingenuitatis & nobili-
tatis excludit: & hac ratione differt etiam hæc serui-
tus à diuina, quod seruus iure ciuili non est capax

proprij domini, seruus autem Dei est verè dominus
supernaturalium etiam bonorū, quamuis sub do-
minio Dei. Vnde etiam fit, ut seruitus hæc humana
excludat omne ius & consortium cum domino in
omni genere bonorum: ac propterea etiam filiatio
adoptiua humana excludit talem seruitutem: quæ-
uis adoptio Dei, ut dixi, illam non excludat. Atque
ita optima ratione constat, quomodo Christo ut ho-
mini non repugnet simul filiatio naturalis & serui-
tus respectu Dei: nam hæc relationes inter se non sunt
repugnantes, quia nullas conditiones contrarias aut
oppositas requirunt: præsertim cum & Deum sub
diuersa ratione respiciant, & diuersa habeant fun-
damenta, nam seruitus fundatur in natura humana
secundum naturalem conditionem eius: filiatio ve-
rò in gratia vniōis. Quo etiam fit, ut aliter dicatur
Chri-

Christus, in quantum homo, seruus, quam filius: dicitur enim filius specificatiue tantum non reduplicatiue, seruus autem vtroque modo, quia in humanitate seruus est, & quia homo, ideo & seruus.

Denique hinc etiam solum manet exemplum de vinculo coniugij humani, quod tollit seruitutem ex quo fieri videtur, maiori ratione vinculum vnionis hypostaticæ excludere ab humanitate omnem conditionem seruitutis, ratione cuius possit Christus vt homo appellari seruus. Sed, si hæc coniectura quicquam probaret, eodem modo posset concludere coniunctionem, quam B. Virgo habet cum Deo ratione maternitatis, debere ab illa excludere veram seruitutem: quia, siue physice, siue moraliter res consideretur, non est minor, imò maior illa coniunctio, quam sit in hominibus inter virum & uxorem. Negatur ergo similitudo seu consequentia, quia seruitus ad Deum est intrinseca & connaturalis, & nobilissima: seruitus autem humana est extrinseca & ad placitum hominum introducta, atque adeo ignobilis, vt merito non admittat eam æqualitatem & familiaritatem, quæ inter virum & uxorem esse debet.

SECTIO II.

Virum Christum cum sola determinatione, vt homo, posset dici seruus, vel etiam sine illa.

*Dubitan-
ratio.* Primum supponimus, ex parte prædicati, seruus, posse esse ambiguitatem & æquiuocationem, & ideo oportere ita illa voce vt, vt ex adiunctis satis constet, in bono & Catholico sensu seruitutem Christo attribui. Difficultas ergo est, an loquendo de illa nobili seruitute, quæ Christo vt homini conuenire potest, in proprietate & rigore sermonis possit de illo prædicari sine determinatione, in quantum homo, vel tantum cum illa. In qua difficultate, etiã est certum conuenientius esse illam determinationem addere, vt hic D. Th. admonuit, ad tollendam omnem ambiguitatem & suspensionem erroris.

De rigore autem sermonis D. Th. indicat etiam sine illa determinatione veram esse locutionem, nam solum ait, potius esse hoc prædicatum attribuendum cum determinatione. & quia hoc prædicatum æquiparat cum esse subiectum, quod supra diximus posse sine determinatione prædicari de Christo. Et confirmari potest hæc pars testimonijs, præcedente sectione adductis, nam quado Sancti Christum seruum appellant, scpe sine illa determinatione loquuntur: imò & Scriptura ita loquitur: cur ergo nos etiam non poterimus ita loqui? Negandum enim non est, quin Sancti in rigore & proprietate sermonis loquantur. Ratione probari potest, quia si cum determinatione est vera locutio, etiam erit sine illa, quia illa determinatio non extrahit subiectum à propria significatione, nec diminuit illam (vt sic dicam) ergo rectè sequitur, Christus in quantum homo est seruus, ergo Christus est seruus, non enim fit illatio à dicto secundum quid ad simpliciter, sed à non amplo ad amplum affirmatiue.

Prima conclusio. In hac re certum in primis esse videtur, Christum non posse simpliciter dici seruum Verbi aut Filij Dei: hoc enim est, quod Concilium Alexandrinum tradidit in epistola 10. Cyrilli, quam recipit Concilium Ephesinum, vbi sic legitur. Verbum Dei carni secundum hypostasim vnitum, omnium quidem Deus est, omnibusque dominatur: at sui ipsius nec seruus est, nec dominus: stultum enim est, imò & impium, ad hunc modum sentire aut dicere. Et ratio ibidem redditur: ne vnum Christum, & Filium, ac dominum, in duos scindamus. Et ideo anathema, & damnatum Cyrillus hanc propositionem, Verbum est Dominus Christi: & in defensione eiusdem declarat, illud esse dictum contra Nestorium, qui Christum à Verbo personaliter distinguebat. Et eandem sententiam significauit Damas. loco supra

Fr. Suarez, Tom. 1.

A tractato, ex li. 3. de fide, c. 21. vbi magis explicat rationem à Cyrillo indicatam: nam seruus dicitur relationem ad alterum, & ideo, si Christus dicitur seruus Verbi aut Filij Dei significatur, Christum esse alium à Filio Dei: & ideo illa locutio simpliciter est neganda. At vero cum addito, si Christus, in quantum homo, dicatur seruus Verbi aut sui ipsius, in quantum est Deus, non erit falsa locutio: vt hic art. 2. sentit D. Tho. & colligitur ex August. 1. de Trinit. c. 7. & supra dictum est de hoc prædicato subiectum aut minor: nam eadem est horum ratio. Addita enim illa determinatione, satis declaratur, non secundum diuersitatem suppositorum sed naturarum, dici Christum vt hominem sui ipsius seruum: nam licet idem secundum eandem naturam non possit esse sui ipsius seruus, tamen secundum diuersas non repugnat, nam hæc relatio, quamuis denomet suppositum ratione naturæ, tamen vt reperiri possit, non requirit distinctionem suppositorum, sed naturarum: sicut in superioribus dicebamus de relatione subiecti satisfaciens, & similibus.

Difficultas vero est, an etiam respectu Dei Patris, vel Spiritus sancti, sit etiã necessaria determinatio: nam tunc iam cessat prædictum inconueniens, quia Christus est persona distincta à Patre & Spiritu sancto: & ideo, licet in ea locutione, Christus est seruus Patris, inuoluatur personarum distinctio, nihil falsum significatur: & hoc etiam satis esse videtur, vt possit simpliciter dici seruus Dei, quia licet, Deus possit supponere pro persona Filij, tamen quia nomen Deus potest etiam supponere pro persona Patris, ex vi suæ significationis & suppositionis admittit personarum distinctionem, quomodo dicitur Deus de Deo genitus: ergo etiam poterit dici Christus seruus Dei. Et eadem ratio, licet Verbum non possit absolute dici Deus aut dominus Christi, tamen Pater dici poterit Deus Christi, sicut ipsemet Christus eum appellauit, Ioan. 20. cap. & similiter poterit dici dominus Christi nam hæc duo, vel sunt idem, vel vnum ex alio sequitur, vt supra diximus. Ac denique eadem ratione poterit dici Christus absolute seruus. quamuis non addatur vel explicetur terminus seruitutis, quia hoc non semper est necessarium in huiusmodi prædicatis relationis. Et similiter dici poterit Christus habere dominum, vel Deum, propter eandem causam.

D Nihilominus tamen probabilius censo, in rigore sermonis, non esse dicendum Christum seruum sine determinatione, vt homo, vel, in quantum homo, vel secundum humanitatem, siue hæc determinatio expressè addatur, siue implicite subintelligatur, quod frequentius contingit, quando illa propositio non solitarie profertur, sed in alicuius sermonis progressu, in quo ex antecedentibus & sequentibus satis constat locutionis sensus, & hoc fere modo inuenitur hæc locutio in Scriptura & Patribus. Ratio vero, ob quam hæc determinatio requiratur, in primis reddi potest ex Damasc. supra, quia, si Christus non potest dici simpliciter seruus Verbi: ergo nec seruus Patris, (& à fortiori nec Spiritus sancti) ne aliquem seruum videatur habere Pater, quem non habet Filius: ergo nec Dei seruus dici potest, quia neque ratione personarum potest id verificari, nec ratione humanitatis Dei vt sic, id est, vt absolute & essentialiter subistentis, quia vt sic etiam non distinguitur personaliter à Christo, vt possit Christus, eius seruus simpliciter dici: igitur nec potest dici Christus absolute seruus, non explicato termino, quia nullus seruus inuenitur. Ex qua ratione videtur colligi hoc generale principium, in quo ipsa fundatur, prædicata relatio, quæ in humanitate aut ratione humanitatis Christo conueniunt, si non possunt simpliciter dici de ipso respectu Verbi, non posse etiam dici respectu Patris, aut Dei, aut simpliciter sine expressione termini, ne sequatur illud inconueniens, vt aliquid Pa-

Secunda conclusio.

Mmm ter

ter habere dicatur, quod non habet Filius. Sed, licet hoc principium sit probabile, non tamen videtur necessarium, nam inde fieret, Christum non posse etiam dici subiectum Patri, quod tamen in rigore sermonis dici potest, ut supra vidimus. Item, quia illud incommodum quod inferretur, esset quidem inconueniens, si in ipsa accideret, tamen cum in ipsa quidquid conuenit Patri, conueniat etiam Filio, quod in figura locutionis possit aliquo modo dici de Patre, quod non potest vere dici de Filio, nullum est inconueniens: & ita accidit in praesente, nam, sicut pater creauit seu fecit Christum ut hominem, ita & Filius: & sicut potest illi precipere, & de omnibus illius rebus disponere ita etiam Filius: & ideo in re Filius est æquæ dominus Christi ut hominis, tamen quia nihilominus Pater est persona distincta à Christo, & non Filius, ideo in aliqua locutione inuoluntate distinctionem personarum, posset hoc dominium attribui Patri & non Filio, sicut etiam potest Pater dici creare à se: Filius autem non à se sed à Patre, quia in illa locutione non solum creatio, sed etiam origo inuoluitur. Igitur, si illa propositio, *Christus est seruus Patris*, neganda est, non est propter distinctionem aut in æqualitatem personarum, quæ in ea inuoluitur, nam distinctio reuera reperitur inter Patrem & Christum: inæqualitas verò reuera non inuoluitur, saltem ex prædicta ratione.

Alia ergo ratio reddi potest, quia Christus simpliciter & sine addito non potest dici creatura, sed solum eū determinatione, in quantum homo: ei go nec seruus dici poterit. Patet cōsequenter, cum quia hæc relatio seruitutis, vel est eadem cum relatione creaturæ, vel potissimum cōuenit titulo creationis: tum etiam quia de vtraque propositione est eadem ratio: nam Christus simpliciter dictus, & præsertim positus ex parte subiecti, stat pro supposito, & tam seruus, quam ratio creaturæ talis est, ut possit indifferenter conuenire, tam ratione suppositi, quam ratione naturæ: & ideo, sicut relatio creaturæ simpliciter dicta de Christo, in rigore videtur attribui supposito, & ideo falsa est locutio, ita etiam relatio seruitutis. Sed hæc etiam ratio, licet sit probabilis, si nihil aliud addatur, potest pari calumniam, quia licet esse creaturam, quatenus in rigore significat id quod est factum ex nihilo, non possit simpliciter dici de Christo, tamē quatenus etiā significare potest quidquid est factum vel productum in tempore, potest in sensu Catholico attribui Christo, etiam simpliciter, & sine determinatione, ut homo, ut sup. q. 16. vidimus. At vero ad relationem seruitutis sufficit esse creaturam hoc posteriori modo, sicut sufficit esse hominem, etiam si talis homo non sit ex nihilo factus: ergo hoc satis erit ut Christus simpliciter possit dici seruus.

Addendum ergo superest ad dictæ rationis efficaciam, denominationem serui talem esse, ut, si simpliciter tribuatur, & aliunde non limitetur, includat imperfectionem diuinæ personæ repugnantem, nimirum totalem dependentiam eius qui seruus dicitur, ab alio cuius dicitur seruus. Quod probatur ac declaratur, quia seruus proprie dicitur, qui omnino est sub dominio alterius, & hoc addit supra subiectiōnem: esse autem sub dominio alterius, est magna dependentia & imperfectio. Si ergo Christus simpliciter & sine addito dicatur seruus, in rigore significatur, Christum secundum totum id quod est, esse sub dominio Dei, quod in rigore est falsum: nam suppositum, quod est præcipuum in Christo, quodque simpliciter est Christus, sub nullius dominio existit. Cum vero additur determinatio, in quantum homo, consequenter restringitur denominatio seruitutis, solumque significatur, Christum ea ratione, qua homo est, seu secundum humanitatem Verbo unitam, esse sub dominio Dei, quod est verissimum: & ideo, quamuis altera propositio cum addito illo, in quantum homo, concedatur, altera sine addito negan-

da est. Quocirca hæc denominatio serui non est equiparanda cum denominatione creaturæ, ut creatura late significat quidquid factum est in tempore, sed ut significat stricte id quod omnino est factum ex nihilo: nam perinde est esse omnino sub dominio Dei, ut nomine serui simpliciter dicti significatur, quod esse à Deo ex nihilo productum. Sed autem quidā, licet Christus, secundum totum quod habet, non sit de nihilo productus, nihilominus posse simpliciter dici creaturam, quia sensus est, Christum esse aliquid quod secundum se totum de nihilo producit: & eadem ratione si Christus, in quantum homo, dicitur seruus, etiā simpliciter potest seruus appellari, quia sensus erit, Christum esse aliquid, quod secundum se totum sub alterius dominio existit. Sed non satis intelligo, quomodo hi autores concedant hanc propositionem, Christus est creatura, esse simpliciter veram in hoc sensu, id est, Christum esse aliquid, quod secundum se totum de nihilo producit: quia in Christo nihil est secundum se totum de nihilo productum, nisi humanitas eius: vel anima, vel materia: sed hæc est falsissima propositio, Christus est sua humanitas, vel sua materia: ergo etiā illa propositio est omnino falsa: Christus est aliquid quod secundum se totum de nihilo producit. Quid enim illud est, si non est humanitas neque singulæ partes eius? Nunquid est compositum ex humanitate & persona Verbi? At hoc non potuit ex nihilo produci: ergo Christus non est aliquid, quod secundum se totum sit de nihilo productum. Et eadem ratione non est aliquid quod secundum se totum est sub dominio alterius. Concedo ergo, dictam locutionem reddere hunc sensum: sed propterea causam existimo in rigore sermonis esse falsam.

Ad rationem ergo dubitandi in principio positam, quod ad locutiones Patrum attinet, iam respondit, cum eis, vel explicite ponere determinationem, vel implicite supponere, quia ex contextu sui sermonis satis intelligitur. D. Th. autem, ut supra dixi, non examinauit, nec definiuit, quid vnaqueque istarum vocum in rigore significet: quidue per eam attribuitur subiecto simpliciter & sine determinatione sumpto, sed contentus fuit, & rem declarando, & quoad vsum sermonis admonendo, ut semper addatur determinatio ad æquiuocationem tollendam siue in rigore sit necessaria, siue non. Ad rationem autem respondetur, sine dubio multa verè prædicari de Christo cum illa determinatione, in quantum homo, quæ sine illa non prædicantur, quod duplici ex causa non potest contingere: vna est, si dictio, in quantum, sumatur secundum quid, ut in subiecto tantum aliquam partem designet, ut (iuxta quandam sensum) potest dici Christus, in quantum homo est, creatura, id est, secundum humanitatem. Alia causa esse potest, si dictio illa, in quantum, vsurpetur ad designandam formalem suppositionem subiecti, quæ ratione hæc locutio est vera: Christus, in quantum homo, inceptit esse: cum tamen illa sit falsa, Christus inceptit esse: quia in hac inceptio attribuitur supposito diuino in suo esse simpliciter, quia Christus absolute pro eo supponit: in priori vero inceptio attribuitur composito ex verbo & humanitate, pro quo Christus ibi supponit ob adiunctam determinationem in quantum homo. Quando eundem ergo aliquam ex his causis intercedit, non recte sumitur argumentum à propositione habente determinationem, ad aliam carentem illa, quia committitur fallacia appellationis variatæ, vel à secundum quid ad simpliciter. Vtraque autem causa in præsentem intercedit, nā in Christo sola humanitas est seruilis naturæ, seu conditionis, quæ est esse secundum se totam sub dominio alterius, & ideo non dicitur Christus seruus, nisi secundum quid, id est, secundum humanitatem, vel formaliter ratione compositi, quatenus formaliter constitutum est per naturam seu formam serui.

QVAE